

KONYA BAROSU DERGİSİ
YIL: 2024, SAYI: 1.

KONYA BAROSU

HAKEMLİ DERGİ

Yıl: 2024, Sayı: 1.

DergiPark
AKADEMİK

KONYA BAROSU YAYINLARI

Bu kitabın her türlü yayın hakkı Konya Barosu Yayınları'na aittir. Yayınevinin yazılı izni olmadan, tanıtım amaçlı toplam bir sayfayı geçmeyecek alıntılar hariç olmak üzere, hiçbir şekilde kitabın tümü veya bir kısmı herhangi bir ortamda yayımlanamaz ve çoğaltılamaz.

UYARI:

Dergide yer alan yazılar yazarların kişisel görüşünü yansıtır. **Yazının akademik usüllere uygun olup olmaması yazarın sorumluluğudur.** Kaynak göstermek kaydıyla yazılardan alıntı yapılabilir.

Dergipark URL: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/konbarder>

ISSN: 2717-7912

Baskı: Aralık 2024 (Konya)

Editör:

Av. Kübra Betül ORUÇ

Yardımcı Editörler:

Av. Amine Büşra ÇITIR

Av. İffet Didem SUNA DEMİRÖZ

Av. Zeynep GÜMÜŞ

Av. Beytullah ÇETİN

Baskı:

Dizgi Ofset

F. Çakmak Mahallesi 10451

Sk. No: 4 Karatay/KONYA

Tel: 0.332. 342 07 42

Konya Barosu Yayınları

Akabe Mah. Cemil Çiçek Cad.

Yeni Adalet Sarayı No: 175

Karatay/KONYA

e-posta: dergi@konyabarusu.org.tr

web: www.konyabarusu.org.tr

SAHİBİ

Konya Barosu Adına

Baro Başkanı

Av. Oktay UNKUR

YAYIN KURULU

Av. Kübra Betül ORUÇ (Editör)

Konya Barosu Avukatı

Av. Dr. Bekir AKINCI

Konya Barosu Avukatı

Doç. Dr. Kürşat KARAUZ

Akdeniz Üni. Hukuk Fakültesi

Doç. Dr. Selman Sacit BOZ

S.Ü. Hukuk Fakültesi

Dr. Öğr. Üyesi Rahime ERBAŞ

İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Dr. Öğr. Üyesi H. Alperen IŞIK

AYBÜ Hukuk Fakültesi

Arş. Gör. Elif AKINCI

KTO Karatay Üni Hukuk Fakültesi

BAŐKAN'DAN

Değerli MeslektaŐlarım,

Avukatlık mesleğinin amacı, Avukatlık Kanunu madde 2'de, "*hukuki münasebetlerin düzenlenmesini, her türlü hukuki mesele ve anlaşmazlıkların adalet ve hakkaniyete uygun olarak czmlenmesini ve hukuk kurallarının tam olarak uygulanmasını her derecede yargı organları, hakemler, resmi ve özel kişi, kurul ve kurumlar nezdinde sağlamaktır*" Şeklinde düzenlenmiştir.

Bu anlamda Konya Barosu Dergisi, esasen avukatlık mesleği ifa edilirken karşılaşılan sorunlara teorik ve bilimsel anlamda hukuki czm yolları üreterek meslektaŐlarımızla buluŐmayı ve böylelikle hukuk sistemine katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Dergimiz, bu amaçla yayın hayatına başladığı günden bu yana belirlediği hedef doğrultusunda, muhtelif hukuki konularda sunulan makalelere, özenli ve alanında uzmanlardan oluşan bir hakem süreci sonrasında yer vermektedir.

Dergimize bilimsel clıŐmalarını aktarmak için başvuru yapan tüm yazarlara, akademik ve bilimsel katkılarını paylaşan hakemlerimize, yoğun mesaisine rağmen dergi editrlğmz yürüten Av. Kübra Betül Oruç'a, yardımcı editörlerimiz ve yayın kurulumuza teŐekkürlerimi sunarım.

Konya Barosu Dergisi'nin 2024 sayısının başta meslektaŐlarımız olmak üzere tüm hukuk camiasına faydalı olmasını temenni ederim.

Av. Oktay UNKUR
Konya Barosu Başkanı

EDİTÖR'DEN

Konya Barosu Dergisi, hukuk alanında teori ve uygulamaya yönelik olarak yazılan bilimsel makaleleri yayımlayarak hukuk sistemine katkı sağlamak ve Baromuz mensubu avukatları akademik çalışmalar yapmaya teşvik etmek amacıyla, yayın hayatına başladığı günden bu yana faaliyet göstermektedir.

Dergimizin temel amacı, uygulamada yaşanan sorunlara teorik ve bilimsel çözümler üreten makaleleri mesleki ve akademik alana aktarmaktır. Bu amaçlarla, yayın hayatına başlayan Konya Barosu Dergisi, kısa süre içerisinde hakemli bir dergi hüviyeti kazanmıştır.

Konya Barosu Dergisi'nin yayınlamış olduğumuz bu sayısına 10 makale başvurusu yapılmış; hakemlerin değerli görüşleri doğrultusunda dört makale yayına uygun bulunmuştur.

Dergimize gösterdikleri ilgiden dolayı öncelikle başvuru yapan tüm yazarlara, akademik ve bilimsel değerli görüşlerini editörlüğümüzle paylaşan hakemlerimize, özveriyle çalışan yardımcı editörlerimiz; Av. Amine Büşra Çıtır, Av. İffet Didem Suna Demiröz, Av. Zeynep Gümüş ve Av. Beytullah Çetin ile yayın kurulumuza, dergimizin bu aşamaya gelmesinde büyük pay sahibi olan ve halen desteklerini devam ettiren önceki editörümüz Sayın Av. Dr. Bekir Akıncı'ya, dergimizin ilerleme sürecindeki destekleri sebebiyle önceki Baro Başkanımız Sayın Av. Mustafa Aladağ'a ve önceki sayılarda olduğu gibi bu sayımızın da her aşamasında her türlü mesleki ve idari destekleri ile yanımızda olan Konya Barosu Başkanımız Sayın Av. Oktay Unkur'a teşekkür ederim.

Av. Kübra Betül ORUÇ
Konya Barosu Dergisi Editörü

HAKEM KURULU

- Prof. Dr. Bahtiyar AKYILMAZ
Prof. Dr. Cemil KAYA
Prof. Dr. Halil KALABALIK
Prof. Dr. Kürşat GÖKTÜRK
Prof. Dr. Mehmet ÜNAL
Prof. Dr. Murat ÖNDER
Prof. Dr. Murat SEZGİNER
Prof. Dr. Mustafa AVCI
Prof. Dr. N. Binnur TULUKÇU
Prof. Dr. Hayrettin ÇAĞLAR
Prof. Dr. Hayri KESER
Prof. Dr. Hilmi ÜNSAL
Prof. Dr. Veliye YANLI
Prof. Dr. Şahin AKINCI
Doç. Dr. Ayşe ARAT
Doç. Dr. A. Kürşat KARAUZ
Doç. Dr. Bahar Ceyda SÜRAL
EFEÇİNAR
Doç. Dr. Demet ÇELİK ULUSOY
Doç. Dr. Gökçe ARIKAN ÇAKIR
Doç. Dr. Kürşat ERSÖZ
Doç. Dr. Mehmet Çelebi CAN
Doç. Dr. Memduh ASLAN
Doç. Dr. Ömer BAĞCI
Doç. Dr. Sefer OĞUZ
Doç. Dr. Serkan MERAkli
Doç. Dr. Taylan BARIN
Doç. Dr. Ünsal DÖNMEZ
Dr. Ahmet YALÇIN
Dr. A. Ziya ÇALIŞKAN
Dr. Aybüke KARACA YAĞCI
Dr. Aytekin ÇELİK
Dr. Banu Bilge SARIHAN
Dr. Bedia GÜLEŞ
Dr. Burcu ERTEM
Dr. Dilşah Büşra KARTAL
Dr. Ebru TÜZEMEN ATİK
Dr. Emine DEVELİ AYVERDİ
Dr. Erhan KANIŞLI
Dr. Esra KAŞAK
Dr. Ertuğrul ÜNAL
Dr. Furkan Güven TAŞTAN
Dr. Fatih YURTLU
Dr. Hamide Merve GÜÇLÜ
Dr. İlhan BULUT
Dr. İrem YAYVAK NAMLI
Dr. İsmail ATAMULU
Dr. Mahmut KAPLAN
Dr. Mahmut KIZIR
Dr. Mehmet Fethi ŞUA
Dr. Mehmet Savaş ÖZDAĞ
Dr. M. Özge ÇEBİ BUĞDAYCI
Dr. Merve ARBAK
Dr. Merve DUYSAK
Dr. Murat AKSAN
Dr. Nevin MERAL
Dr. Nurbanu ERZURUMLU IŞIK
Dr. Nurtaç ENDES SELVİ
Dr. Nurullah KANTARCI
Dr. Oğuzhan HACIÖMEROĞLU
Dr. Özlem ÇELİK
Dr. Rahime ERBAŞ
Dr. Ramazan KORKMAZ
Dr. Rifat CANKAT
Dr. Selman Sacit BOZ
Dr. Selvi Nazlı GÜVENÇ
Dr. Sertaç IŞIKA
Dr. Sezin ÖZTOPRAK
Dr. Şule ŞAHİN CEYLAN
Dr. Tuba BAYRAKTAR
Dr. Tülay ÖZER ÖZGÜL
Dr. Yağmur TEMİZ GÜL
Dr. Yasemin TAŞDEMİR
Dr. Yavuz Selim DEĞERLİ
Dr. Zahit YILMAZ
Dr. Zehra BADAĞ

KONYA BAROSU DERGİSİ YAYIN İLKELERİ (Güncelleme: 2024 Haziran)

- 1) Derginin yayın dili Türkçedir ve Dergide yalnızca hukukî metinler yayınlanacaktır. Dergiye gönderilen yazılar başka bir yerde yayımlanmamış veya yayımlanmak üzere gönderilmemiş olmalıdır. Her bir yazıda en az 50, en çok 200 sözcükten oluşan özetlerin ve beşer anahtar sözcüğün yazının başına eklenerek gönderilmesi gereklidir. Türkçe özetin yanı sıra yabancı dilde özet de yazılmalıdır. Yabancı dildeki özet için İngilizce, Almanca, Fransızca veya İtalyanca dillerinden birisi tercih edilebilir.
- 2) Dergiye gönderilecek yazılarda, Yayın Kurulu belirlenen yazım kurallarına ve Türk Dil Kurumu yazım kurallarına uyulması gerekmektedir.
- 3) Yazıların başka yerde yayımlanmamış veya yayımlanmak üzere gönderilmemiş özgün çalışmalar olması, aksi durumun, yazarı tarafından yazı içinde veya ilk dipnotunda gösterilmesi gerekmektedir. Bu konudaki sorumluluk yazara aittir.
- 4) Dergide yayımlanması istenen yazılar Dergipark sistemi üzerinden Baro Dergimizin sayfasına (Dergipark/Konbarder) yüklenecektir. Makale başlığının altına ad, soyad, doi numarası ya da mesleki ünvan gibi kişisel bilgiler yazılmamalıdır. Makale kabul onaylarını aldıktan sonra yazara kişisel bilgilerin eklenmesi ve son kontrollerin sağlanması için iade edilecektir. Bu aşamada, yazarın ünvanı ile ad ve soyadı, makale başlığının sağ altında belirtilmelidir. Aynı sayfanın dipnotlar için ayrılan kesim çizgisinin altında ise yazarın meslekî ünvanı ve görev yeri gösterilmelidir (İdarî görevler ve devam eden lisans üstü eğitimler kesinlikle belirtilmemelidir).
- 5) Yayımlanmak üzere gönderilen makale çevirileri için 05/12/1951 tarih ve 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'na göre gerekli iznin alınmış olması ve belgelendirilmesi şarttır. Çeviriler, orijinal metin ile birlikte gönderilir. Karar çevirisi, karar incelemesi, mevzuat değerlendirmeleri gibi yazılar Dergiye gönderilebilir; şu kadar ki, bu tür yazıların kabul edilmesine yahut geri çevrilmesine Yayın Kurulu karar verecektir. Karar çevirileri için izin gerekmez.
- 6) Yazarların Dergiye gönderdikleri yazılarının denetimini yapmış oldukları ve bu haliyle basım izni verdikleri kabul edilir. Bilimsellik ölçütlerine

uyulmadığı ve olağanın üzerinde yazım yanlışlarının tespit edildiği yazılar, yayın komisyonu tarafından geri çevrilebilir veya reddedilebilir.

7) Yayın Komisyonunca ilk değerlendirmesi yapılan yazılar makale konusunda en az doktor ünvanı bulunan iki ayrı hakeme gönderilecektir. Yazarın doktor ünvanına sahip olması halinde, hakemler en az doçent ünvanlı akademisyenlerden, yazarın doçent olması halinde ise profesör ünvanlı akademisyenlerden seçilecektir. Hakemlerden gelen rapor doğrultusunda yazının yayımlanmasına, yazardan rapor çerçevesinde düzeltme istenmesine ya da yazının geri çevrilmesine karar verilir ve yazar durumdan en kısa sürede haberdar edilir. Her iki hakem raporunun da olumsuz olması halinde üçüncü kez hakem incelemesi yapılmaz. Bir hakemin olumlu (kabul ya da minör revizyon), diğer hakemin olumsuz görüş bildirmesi (ret) durumunda yazı üçüncü hakeme gönderilir ve üçüncü hakemin nihai kanaatine göre yazının yayımlanıp yayımlanmayacağına karar verilir. Her iki hakem de majör revizyon kararı vermişse yahut hakemlerden birisi ret kararı verip diğeri majör revizyon kararı vermişse makalenin revizyon için yazara iade edilip edilmemesi Editörler Kurulunun takdirindedir. İstenilen revizyonun verilecek sürede tamamlanmasının mümkün olamayacağı, makalenin baştan sona esaslı biçimde tekrar düzenlenmesinin gerektiği, hakemlerden birisinin intihal tespit ettiği gibi durumlarda makale revizyon için iade edilmeksizin Editörlük tarafından reddedilebilir.

8) Yayımlanması kararlaştırılan yazıların tüm hakları ile Konya Barosu Dergisi internet sayfası ve Dergipark portalı üzerinden tam metin olarak yayımlama hakkı Konya Barosu'na aittir.

9) Dergide, yazıların yayımlanmış olması, yazara ait görüşlerin Konya Barosu tarafından paylaşıldığı anlamına gelmez. Yazıların sorumluluğu yazarlarına aittir.

10) Dergide yayımlanan yazılardan; ancak kaynak gösterilmek suretiyle alıntı yapılabilir.

11) Yazıları yayımlanan yazarlar telif haklarını Konya Barosu'na devretmiş sayılırlar, yazarlara ayrıca telif ücreti ödenmez.

KONYA BAROSU DERGİSİ YAZIM KURALLARI (Güncelleme: 2024 Haziran)

- 1) Makaleler, "Microsoft Office Word" programında A4 boyutunda hazırlanmalıdır.
- 2) Dergimize yayınlanmak üzere gönderilen yazılar, varsa tablo, şekil ve kaynakça dâhil asgari 1.000 kelimenin altında olmamalı, azami 10.000 kelimeyi geçmemelidir.
- 3) Sayfa düzeni; Sol: 4,5 cm, Sağ: 4,55 cm, Üst: 4,87 cm ve Alt: 6 cm olmalıdır. Ana metinde paragrafın öncesi ve sonrası "0" boşluk olmalıdır (Aynı stildeki paragraflar sonrası boşluk eklenmemelidir).
- 4) Makaleler, 11 punto ve "Book Antiqua" yazı tipi ile 1 satır arası kullanılarak yazılmalıdır, dipnotlar ise 10 punto ve "Georgia" yazı tipi ile yazılmalıdır. Dipnotlarda paragrafın öncesi ve sonrası "0" boşluk olmalıdır (Aynı stildeki paragraflar sonrası boşluk eklenmemelidir).
- 5) Yazımda, virgül ve noktalardan sonra bir karakter ara verilmelidir. Başlıklar için ve diğer sebeplerle eklenecek girintilerde, birden fazla kez boşluk tuşuna basılmamalı, bunun yerine tab tuşu kullanılarak cetvel üzerinden hizalama yapılmalıdır.
- 6) Yazının ilk sayfasında başlık dahil özetler, anahtar kelimeler 10 punto ile "Georgia" yazı tipi ile yazılmalıdır. Başlıklar kalın punto ile yazılmalıdır.
- 7) Paragraflarda başlangıç girintisi "ilk satır" ve 1,25 cm; paragraf girintisi sağ ve sol "0"cm olmalıdır (boşluklar cetvel ya da paragraf özellikleri sekmesi kullanılarak ayarlanmalı, BOŞLUK TUŞUNA ÜST ÜSTE BASARAK AYARLAMA YAPILMAYA ÇALIŞILMAMALIDIR). Paragraflar arasında ilave boş satır bırakılmayacaktır. Yalnızca yeni başlıklardan önce 1 birim paragraf boşluğu bırakılacaktır. Metinde ve dipnotlarda satırlar "iki yana yasla" şeklinde ayarlanmalıdır.
- 8) Metin altı dipnotlarda, dipnot numarasından hemen sonra bir karakter boşluk bırakılmalı ve bir karakter tab tuşuna basılmalıdır (Yapılmamışsa makale yazara iade edilir). Son olarak dipnotların tümü seçilerek cetvel üzerinden üst satır girintisi "0", alt satır girintisi "1" olarak ayarlanmalıdır.

9) Makale başlığının altına ad, soyad, doi numarası ya da mesleki ünvan gibi kişisel bilgiler yazılmamalıdır. Makale kabul onaylarını aldıktan sonra yazara kişisel bilgilerin eklenmesi ve son kontrollerin sağlanması için iade edilecektir. Bu aşamada, yazarın unvanı ile ad ve soyadı, makale başlığının sağ altında belirtilmelidir. Aynı sayfanın dipnotlar için ayrılan kesim çizgisinin altında ise yazarın meslekî ünvanı ve görev yeri gösterilmelidir (İdarî görevler ve devam eden lisans üstü eğitimler kesinlikle belirtilmemelidir).

10) Şekil ve Tablolar metin içinde verilmelidir. Şekil adı, şeklin altında, tablo başlığı tablonun üzerinde yer almalıdır. Şekil ve tablo numaraları 1, 2, 3, ... gibi verilmelidir.

11) Makalede ana konu ve alt konular 1./ I./ A)/ a) harf-sayı kombinasyonu ile sıralandırılmalıdır. Makale bölümlere ayrılmamalıdır (bölüm başlığı verilmemelidir). Ana konuların ("1." şeklinde numaralandırılmış ilk başlık) adlarının bütün harfleri büyük ve kalın yazılmalı, alt konuların ise, sadece baş harfleri büyük ve kalın yazılmalıdır. Başlığa ait satırın üst satır girintisi "1,25", alt satır girintisi "1,75" olarak ayarlanmalı, başlığa ait harf ya da numaradan sonra (başlıktan önce) bir karakter tab konulmalıdır.

Örnek Başlıklandırma:

1. (tab) KALIN VE TÜM HARFLER BÜYÜK

I. (tab) Kalın ve Sadece İlk Harfler Büyük

A) (tab) Kalın ve Sadece İlk Harfler Büyük

a) (tab) Kalın ve Sadece İlk Harfler Büyük

12) Yazıların sonunda, kullanılan kaynakların yazar soyadına göre alfabetik sırayla gösterildiği bir kaynakça yer almalıdır. Kullanılan kaynaklar nitelik (tez, kitap, makale, rapor vb.) ayrımı yapılmaksızın yazar soyadına göre alfabetik olarak sıraya konulmalıdır.

13) Kaynaklara metin içindeki atıflar ve sair açıklamalar, her bir sayfa sonunda dipnot olarak gösterilir. Atıflar ve açıklama notları sayfa altında

dipnot şeklinde ifade edilmelidir. Dipnot cümlenin sonuna koyulacak ise noktadan sonra konulmamalı, noktanın önüne koyulmalıdır.

Doğru kullanım örneği: “Bu belgelerden birini elinde bulunmayan alacaklının aynı dereceden hacze iştiraki mümkün değildir⁴². ”Yanlış kullanım örneği: “Bu belgelerden birini elinde bulunmayan alacaklının aynı dereceden hacze iştiraki mümkün değildir.⁴² ”

14) Makalelerde sayfa altı dipnot sistemi kullanılmalıdır. Bazı çok kullanılan kaynak türlerine ilişkin kaynakça ve atf örnekleri aşağıda verilmiştir. Kaynakça ve dipnotta yazar soyadları koyu (bold) yazılmalıdır. Yazar adı yoksa kurum adı yazar yerine kullanılmalıdır. Birden fazla kaynağa atf yapılırken, araya noktalı virgül konulmalıdır. Çok yazarlı eserler, kişiler, soyad-adları aralarına yan çizgi “/” işareti eklenerek ayrılmak suretiyle kaynakçada yer alır.

Yazarların soyadları bold (kalın) harflerle ve yalnızca ilk harf büyük olacak şekilde yazılmalıdır.

Diğer hususlarda, yazarların yayın kurulu ile iletişime geçmeleri önerilir:

Kaynakçada (ve açık atıflarda) Gösterim Örnekleri:

• Kitaplar:

Soyadı, Adı, Kitabın Adı, Baskı, Yayınevi, Basıldığı Yer, Basım Yılı.

Eren, Fikret, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 10. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2021, s. 71.

Eren, Fikret, Mülkiyet Hukuku (Mülkiyet), Gözden Geçirilmiş 7. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2023, s. 323.

• Makaleler:

Soyadı, Adı, Makalenin Başlığı. Derginin İsmi, Yıl, Cilt, Sayı, İlk ve Son Sayfa Numaraları, Yıl.

Aydın, Sema, Sahte ve Tahrif Edilmiş Çekin Ödenmesinden Doğan Sorumluluk, Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Yıl 2010, C. 5, S. 1-2, 73-96, s. 85.

Erem, Faruk/Kalpsüz, **Turgut**/Çelebican, **Gürgân**, İktisadi ve Hukuki Yönden Çek, 2. Baskı, Türkiye Bankalar Birliği Yayınları, Ankara, 1974, s. 139.

Öden, Merih, Anayasa Mahkemesi ve Olağanüstü Hal ve Sıkıyönetim Kanun Hükmünde Kararnamelerinin Anayasaya Uygunluğunun Yargısal Denetimi, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.58, S.3, s.659-691, 2009.

• **İnternette alıntılar:**

<https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/>,
Erişim Tarihi: 11.05.2022.

<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6102-20130328.pdf>,
Erişim Tarihi: 19.05.2021.

• **Bir yazarın birden fazla eserine atıf yapılması halinde gösterim;**

Esere ilk atıf yapılan yerde, kaynakçadaki düzene uygun şekilde gösterim yapılır. Sonraki atıflarda, yazarın soyadı ve sayfa numarası yeterlidir. Örn. Eren, s. 158.

Yazarın birden fazla eserine atıf yapılması durumunda, sonraki atıflarda karışıklığın engellenmesi için;

- ilk eserden sonra atıf yapılan her bir eser için bir kısa ad verilir. Bu kısa ad, açık yapılan ilk atıfta eser adının yanında parantez içinde belirtilir. Kaynakçada da eserin künyesinden sonra yine parantez içerisinde gösterilir.

Dipnot için örnek: **Eren**, Fikret, Mülkiyet Hukuku (Mülkiyet), Gözden Geçirilmiş 7. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2023, s. 323.

Kaynakça için örnek: **Eren**, Fikret, Mülkiyet Hukuku, Gözden Geçirilmiş 7. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2023, s. 323 (Mülkiyet).

- İlk atıftan sonraki atıflarda yazar adından sonra kısaltma gösterilir.

Örnek: **Eren**, Mülkiyet Hukuku, s. 324.

İÇİNDEKİLER

- **Sezin ÖZTOPRAK**..... 1
Danıştay Kararları Çerçevesinde Mobbing İddiası İle Açılan Tam Yargı Davalarına İlişkin Bazı Değerlendirmeler
- **Merve BARDAKÇI**..... 27
Toplu İş Sözleşmesinde Taraflarca Değişiklik Yapılması
- **Büşra ACAR**..... 59
Emsal Yargıtay Kararı Işığında Taşınmaz Satış Vaadi Sözleşmesine Bakış
- **Ecem AYCAN ÇINAR**..... 97
Hayvan Bulunduranın Sorumluluğunda Hayvan Bulunduran Kavramı

**DANIŞTAY KARARLARI ÇERÇEVESİNDE MOBİNG
İDDİASI İLE AÇILAN TAM YARGI DAVALARINA İLİŞKİN
BAZI DEĞERLENDİRMELER**

* Hakemli Makale

Sezin Öztoprak¹

ORCID: 0000-0002-9460-9583

ÖZET

Kamu kurumlarında mobbing olgusu, günümüzde Dünya’da ve Türkiye’de oldukça yaygın bir sorundur. Bu doğrultuda gerek uluslararası alanda gerek Türkiye’de mobbing içeren davranışları önlemeye yönelik hukuki düzenlemeler bulunmaktadır. Mobbing kapsamında olduğu kabul edilen fiillerin insan haklarını ihlal eden fiiller olması yönü, konunun önemini ortaya koymaktadır. Mobbing konusunda vereceği kararlar ile Danıştayın da bu alana önemli bir katkıda bulunacağı kuşkusuzdur. Bu sebeple, bu çalışmada, temel olarak idari yargıda mobbing iddiası ile açılmış olan tam yargı davalarında Danıştayın tutumu mercek altına alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Mobbing, Psikolojik Taciz, Zorbalık, Hizmet Kusuru, Kamu Görevlisi

ABSTRACT

The phenomenon of mobbing in public institutions, nowadays is a pretty widespread problem all over the world and in Turkey. Accordingly, there are legal regulations intended to prevent mobbing behaviors both in the international area and in Turkey. The fact that the acts considered to be within the scope of mobbing are acts that violate human rights reveals the importance of the issue. There is no doubt that the Council of State will make a significant contribution to this field with its decisions on mobbing. Therefore, in this study, the attitude of the Council of State in full remedy action filed with allegation of mobbing in the administrative jurisdiction has been scrutinized basically.

Key Words: Mobbing, Psychological Annoyance, Bullying, Service Failure, Public Official

---

¹ Doç. Dr. Öğretim Üyesi - Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi

GİRİŞ

Mobbing, 1980'li yıllardan itibaren işyerlerinde bir çalışanın başka bir çalışana ya da bir grup çalışanın bir başka çalışana ya da bir başka grup çalışana kasten ve sistematik olarak uyguladığı ve mobbing uygulanan kişiyi çalışamaz hale getiren psikolojik tacizler bütünü olarak kabul edilmektedir. Kavramın bu tarihten önceki kullanım alanı ise önce hayvan davranışlarına, ardından okul çağındaki çocuk gruplarının davranışlarına ilişkin olmuştur. Ancak, tüm dönemlerde bahsedilen davranış, genel olarak dışlayıcı, zorbaca ve zarar verici bir davranıştır. Dolayısıyla, mobbing kavramı kötü bir durumu anlatmakta olup, günümüzün önemli sorunlarından biridir.

Günümüzde, mobbing kavramıyla kastedilen davranışlar hem özel sektörde hem de kamu kurumlarında çalışan kişiler tarafından gerçekleştirilebilir ya da bu kişiler mobbing içeren davranışların muhatabı olabilir. Bu sebeple, konu aslında tıp, psikoloji ve hukuk gibi birçok bilim alanını ilgilendirmektedir. Mobbing kavramı hukuk alanında ise, iş hukukunun, ceza hukukunun ve idare hukukunun kesişim noktasında yer almaktadır. Bu açıdan, mobbing günümüzde idare hukuku araştırmaları açısından da oldukça önemli olup, bu çalışmanın konusunu, mobbing iddiası ile açılmış olan tam yargı davalarına ilişkin Danıştay kararları oluşturmaktadır. Bu sınırın özellikle belirtilmesinin sebebi, Danıştayın kamu görevlileri hakkında yapılan ceza soruşturmalarının sonuçları ile ilgili olarak vermiş olduğu kararların bu çalışmada incelenmeyecek olmasıdır. Çalışmada, mobbing temelinde açılmış olan tam yargı davalarında idari yargı yerlerinin yaklaşımına ilişkin temel bir çerçeve sunmak amaçlanmaktadır.

Bu amaç doğrultusunda yapılan çalışmada, öncelikle mobbing kavramına ve kavramın Türkiye'deki gelişimine genel bir bakış ile mobbing içeren fiillerin niteliklerini açıklayan kavramsal çerçeve sunulacak, ardından çalışma kapsamında ulaşılmış olan Danıştay kararlarında değerlendirilmiş olan ispat yüküne, dava açma süresine ve tazminat miktarının belirlenmesinde başvuru ölçütlerine ilişkin değerlendirmeler yapılacaktır.

Çalışmanın tamamında, Danıştayın çalışma konusu ile ilgili içtihadına, mevzuatta yer alan hükümlere ve doktrinde bu alanda

yapılmış olan çalışmalara yer verilerek değerlendirme yapılmaya çalışılacaktır.

Bu şekilde sonlandırılacak olan çalışmada, idare hukukunda mobbing kavramına ve kavramın insan haklarını ilgilendiren yönüne katkıda bulunulması umulmaktadır.

1. KAVRAMSAL ÇEVRE

I. Mobbing² Kavramına ve Kavramın Türkiye’de ve İdare Hukukundaki Gelişimine Genel Bir Bakış

Mobbing, son yıllarda oldukça fazla kullanılan bir kavram olmakla birlikte, aslında kavramın ortaya çıkışı 19. yüzyıla uzanmaktadır. Bu kavram, 19. yüzyılda biyologlar tarafından, “yuvalarını korumak için saldırganın etrafında uçan kuşların davranışlarını betimlemek amacıyla” kullanılmıştır³. 1960’lı yıllarda ise Konrad Lorenz tarafından, “hayvanların başka bir hayvanı ya da yabancıyı kaçırmak amacıyla gerçekleştirdikleri davranışların ifadesi amacıyla” kullanılmıştır⁴. 1970’li yıllarda ise bu kez, Peter Paul Heinemann tarafından mobbing kavramı, okul çağındaki çocuklar arasında gerçekleşen ve zorbalık

---

² Mobbing birçok çalışmada ve mevzuatta “psikolojik taciz” olarak da ifade edilmiştir. Bu çalışmada ise, mobbing kavramının kullanılması tercih edilmiştir. Ayrıca, belirtmek gerekir ki Türkiye’de okulda gerçekleştirilen fiiller için zorbalık kavramı kullanılmaktayken, mobbing kavramı işyerinde gerçekleştirilen fiiller için kullanılmaktadır. Bu hususta bkz. **Güveyi**, Ümit, Memur Disiplin Hukukunda Mobbing, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2013, C.XVII, S.1-2, s. 1455-1481, s. 1456. Bu sebeple, çalışma boyunca mobbing kavramı ile kastedilen, idare hukuku ilke ve kurallarının geçerli olduğu işyerlerinde gerçekleşen fiiller olacaktır.

³ **Tınaz**, Pınar, İşyerinde Psikolojik Taciz (Mobbing), Çalışma ve Toplum, 2006, S.4, s. 13-28, s.14; **Çınarlı**, Serkan/**Çelik**, Selçuk Sinan, Yargı Kolunun Tespitinde Kamu Görevlisinin Görev Kusuru, Kişisel Kusur Ayrımı ve Mobbing Uygulamalarının Durumu, Terazi Hukuk Dergisi, 2016, C. 11, S. 118, s. 41-56, s. 42.

⁴ **Güveyi**, s. 1457. Bu hususta ayrıca bkz. **Kasapoğlu Turhan**, Mine, Kamu Görevlileri Bakımından İşyerinde Psikolojik Taciz (Mobbing) ve Hukuki Korunma Yolları, TBB Dergisi, 2013, S. 105, s. 89-128, s. 90.

içeren davranışları açıklamak için kullanılmıştır⁵. 1980'li yıllarda, Heinz Leymann hayvanlar ve çocuklar arasında gerçekleşen fiillerin yetişkinlerin işyeri hayatlarında da gerçekleştiğini ortaya koymuş ve mobbing kavramı, günümüzde anlaşılan içeriğine bu çalışmalar sonucunda ulaşmıştır⁶.

Türkiye'ye ise mobbing kavramının, Prof. Dr. Pınar Tınaz tarafından tanıtılmış olduğu belirtilmektedir⁷. Günümüzde, aslında İngilizce bir kelime olan mobbing kelimesinin anlamına, Türkiye'de Güncel Türkçe Sözlük'te yer verilmiştir. Sözlük'te mobbing kelimesinin anlamı "bezdiri" kelimesinin anlamına yönlendirilmekte, bezdiri kelimesi ise, "İş yerlerinde, okullarda vb. topluluklar içinde belirli bir kişiyi hedef alıp, çalışmalarını sistemli bir biçimde engelleyip huzursuz olmasına yol açarak yıldırma, dışlama, gözden düşürme." şeklinde tanımlanmaktadır⁸. Yine bu hususta, son yıllarda Türkiye'de mevzuatta da mobbing ile mücadeleye ilişkin düzenlemeler yapılmıştır. 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu'nun⁹ 417/1. maddesinde, işverenin, "işçilerin psikolojik ve cinsel tacize uğramamaları ve bu tür tacizlere uğramış olanların daha fazla zarar görmemeleri için gerekli önlemleri almakla yükümlü" olduğu belirtilmiştir. Bu hükümde her ne kadar kamu kurumlarından bahsedilmemiş olsa da 6098 Sayılı Kanun'dan kısa bir süre sonra yayımlanan 2011/2 Sayılı Başbakanlık Genelgesi'nde¹⁰ hem kamu kurumlarında hem de özel sektörde çalışanların mobbingden korunması için hem işverenler hem de çalışanlar tarafından uygulanması gereken tedbirlere yer verilmiştir. Böylece, mobbing kavramının idare hukuku açısından öneminin artmış olduğunu söylemek mümkündür. Doktrinde bu anlamda önemli bir diğer gelişmenin ise 6331 Sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği

⁵ Güveyi, s. 1457; Kasapoğlu Turhan, s. 90-91.

⁶ Güveyi, s. 1457-1458; Kasapoğlu Turhan, s. 91.

⁷ Kasapoğlu Turhan, s. 91.

⁸ Güncel Türkçe Sözlük; <https://sozluk.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 20.01.2022.

⁹ RGT.04.02.2011, RGS. 27836.

¹⁰ İşyerlerinde Psikolojik Tacizin (Mobbing) Önlenmesi Konulu Başbakanlık Genelgesi, RGT. 19.03.2011, RGS. 27879.

Kanunu'nun¹¹ 2/1 ve 3/1-b maddeleri gereğince kanunun kamu kurumlarında çalışanları da kapsamına bağlı olarak, söz konusu kanunun 4/1 maddesinde yer alan ve işverenin, "çalışanların işle ilgili sağlık ve güvenliğini sağlamak" yükümlülüğünün idareyi de kapsadığı ve idarenin bu yükümlülük doğrultusunda çalışanların mobbinge uğramalarını önlemek için gerekli tedbirleri alması gerektiği belirtilmiştir¹². Aslında her ne kadar, mobbing ya da psikolojik taciz kelimesi geçmese de 1965 tarihli Devlet Memurları Kanunu¹³ (DMK)-md.10/2-3'te yer alan ve amirin memura eşit davranma yükümlüğünü içeren hükmün¹⁴ de, mobbingin önlenmesine hizmet edeceği açıktır. Ancak, söz konusu hüküm amirin memura yönelen ve mobbing içeren davranışları açısından uygulanabilecek bir hüküm olup, eş düzeydeki kamu görevlilerinin birbirlerine ya da ast konumdaki kamu görevlilerinin üstlerine karşı gerçekleştireceği fiilleri kapsamamaktadır. Bununla birlikte, bu durumdakilerin de mobbing içeren davranışları söz konusu olabilmektedir¹⁵. Türk hukukunda bu konudaki bir başka önemli gelişme ise, 6701 Sayılı Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Kanunu¹⁶'nun kabul edilmiş olmasıdır. 6701 Sayılı Kanun- md. 4'te, "işyerinde yıldırma", kanun kapsamına giren ayrımcılık türleri arasında sayılmış ve md.2/g'de işyerinde yıldırma, "Kanunda sayılan ayrımcılık temellerine dayanılarak kişiyi işinden soğutmak, dışlamak, biktirmek amacıyla kasıtlı olarak yapılan eylemler" olarak ve md. 2/j'de taciz, "Psikolojik ve cinsel türleri de dâhil olmak üzere bu Kanunda sayılan temellerden birisine dayanılarak, insan onurunun çiğnenmesi amacını taşıyan veya böyle bir sonucu doğuran

¹¹ RGT. 30.06.2012, RGS.28339.

¹² **Kasapoğlu Turhan**, s. 93-94; **Çaptuğ Dilek**, Mehpere, İş Yerinde Psikolojik Tacize Maruz Kalan Kamu Personelinin İzleyebileceği Hukuki Başvuru Yolları, YBHD, 2022, S. 2, s. 359-396, s. 367-368.

¹³ RGT. 23.07.1965, RGS. 12056.

¹⁴ Bu konuda ayrıca bkz. **Çaptuğ Dilek**, s. 364.

¹⁵ **Erkal**, Atila, İdare Hukukunda Mobbing, 1. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2015, s.166-167; **Çaptuğ Dilek**, s.364-365; **Boz**, Selman Sacit, Kamu Görevlilerinin Mali Sorumluluğu Bağlamında Kişisel (İdari) Kusur, 1. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2024, s. 114.

¹⁶ RGT. 20.04.2016, RGS. 29690.

yıldırıcı, onur kırıcı, aşağılayıcı veya utandırıcı her türlü davranış" olarak tanımlanmıştır¹⁷.

Böylelikle, son yıllarda Türkiye'de mevzuatta mobbingi engellemeye yönelik düzenlemelerin yapılmış olmasının oldukça önemli olduğunun altı çizilmelidir. Bununla birlikte, son yıllardaki mevzuat değişikliklerinden önce de anayasal olarak ve Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmelerde mobbing kavramına dâhil olan davranışlara karşı kişilerin koruma altına alınmış olduğunu söylemek mümkündür. Özellikle, Anayasa'nın 5., 12. ve 17. maddeleri¹⁸ ile 10., 49. ve 56. madde hükümleri¹⁹ doktrinde, haklılıkla bunlara örnek olarak gösterilen anayasa hükümleridir. Yine Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, Avrupa Sosyal Şartı ve ILO sözleşmeleri de idarenin bu konuda uyması gereken yükümlülükleri içermektedir²⁰.

Danıştay içtihadında ise ilk kez, Danıştay 8. Dairesinin E. 2008/10606 ve K. 2012/1736 sayılı kararında mobbing kavramı kullanılmış olup²¹, bu tarihten itibaren Danıştay mobbing iddiasına dayanarak açılan tam yargı davalarında, isabetli şekilde idari yargının görevli olduğunu kabul etmiş olmaktadır²². Zira, kamu görevlilerinin

¹⁷ Bu konuda ayrıca bkz. **Çaptuğ Dilek**, s. 369.

¹⁸ Bkz. **Kasapoğlu Turhan**, s. 92; **Çınarlı/Çelik**, s. 51.

¹⁹ Bkz. **Kasapoğlu Turhan**, s. 92.

²⁰ Bkz. **Çınarlı/Çelik**, s. 51.

²¹ **Çınarlı/Çelik**, s. 52.

²² Bu çalışmada, hizmet kusuru-kişisel kusur-salt kişisel kusur-görev kusuru gibi doktrinde ve yargı kararlarında oldukça tartışmalı olan konulara-bu konular ayrı bir çalışmanın konusunu oluşturduğu ve bu çalışmada Danıştay tarafından verilen kararlardaki sonuç ortaya konmak istendiği için-değinilmeyecektir. Bu hususta Yargıtay ve Uyuşmazlık Mahkemesinin kararları ve kişisel kusur kavramı ile ilgili olarak ayrıntılı bilgi için bkz. **Çınarlı/Çelik**, s. 44-55; **Çaptuğ Dilek**, s. 383-387; **Boz**, s. 147-210; **Avcı**, Mustafa, Sağlık Hizmetlerinde İdarenin Mâli Sorumluluğu, Ankara Barosu Dergisi, 2012, S. 1, ss.105-140, s.119-121. Kamu görevlilerinin sergilemiş olduğu mobbing kapsamındaki davranışları ile ilgili olarak salt kişisel kusur ve kişisel kusur kavramları açısından yapılan bir değerlendirme için bkz. **Kavalcı**, Melike Pala, Kamu Görevlilerinin Mobbing Davranışlarının İdari Eylem Niteliği, Necmettin Erbakan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2024, C. 7, S. 1, s. 241-263.s. 256.261.

görevleri sırasında vermiş oldukları zararlar gereğince doğrudan idare aleyhine dava açılması gerektiği ve idarenin söz konusu kamu görevlisine rücu davası açabileceği Türkiye’de hem Anayasa’nın 40/3²³ ve 129/5 maddesi²⁴ hükümlerinde, hem de DMK’nin 13/1²⁵ maddesi hükmünde açıkça düzenlenmiştir. Mobbing sebebiyle açılan tam yargı davalarında Danıştay, idarenin maddi ya da manevi tazminat sorumluluğuna ilişkin değerlendirmelerinde Anayasa’nın idarenin kendi eylemleri ve işlemleri sebebiyle ortaya çıkan zararı ödemekle yükümlü olduğuna ilişkin 125/son maddesi hükmüne, hizmet kusuruna ilişkin içtihadına ve Türk Medeni Kanunu’nun²⁶ 2. maddesinde düzenlenmiş olan dürüstlük ilkesine yer vermiş olup²⁷,

²³ Anayasa-md. 40/3: “Kişinin, Resmî görevliler tarafından vaki haksız işlemler sonucu uğradığı zarar da, kanuna göre, Devletçe tazmin edilir. Devletin sorumlu olan ilgili görevliye rücu hakkı saklıdır.”

²⁴ Anayasa-md. 129/5: “Memurlar ve diğer kamu görevlilerinin yetkilerini kullanırken işledikleri kusurlardan doğan tazminat davaları, kendilerine rücu edilmek kaydıyla ve kanunun gösterdiği şekil ve şartlara uygun olarak, ancak idare aleyhine açılabilir.”

²⁵ DMK-md. 13/1: “...Kişiler kamu hukukuna tabi görevlerle ilgili olarak uğradıkları zararlardan dolayı bu görevleri yerine getiren personel aleyhine değil, ilgili kurum aleyhine dava açarlar....Kurumun, genel hükümlere göre sorumlu personele rücu hakkı saklıdır...”

²⁶ RGT. 08.12.2001, RGS. 24607.

²⁷ “...Anayasa'nın 125.maddesinin son fıkrası; idarelerin kendi eylem ve işlemlerinden doğan zararı ödemekle yükümlü olduklarını öngörmüştür. İdarenin hukuki sorumluluğunun doğması için, ortada bir zararın bulunması, bu zararın idarenin bir işlemi sonucunda meydana gelmiş olması, zararın idari işlem veya eylem arasında illiyet bağının bulunması gerekir. İdarenin hukuki sorumluluğunu gerektiren unsurlardan olan hizmet kusuru, idarenin yapmakla yükümlü olduğu kamu hizmetinin yürütülmesinde eksiklik, aksaklık ve bozukluklar bulunduğunu ifade eden bir kavramdır.

Medeni Kanunun, İdare Hukuku alanında da uygulanma imkânı olan "Dürüst davranma" başlıklı 2. maddesinde; herkesin haklarını kullanırken ve borçlarını yerine getirirken dürüstlük kurallarına uymak zorunda olduğu, bir hakkın açıkça kötüye kullanılmasını hukuk düzeninin korumayacağı kuralı bulunmaktadır.”; D12D, E.2015/5125, K.2015/4394, KT. 01.07.2015; www. hukukturk.com, Erişim Tarihi: 15.12.2020.

bu değerlendirmeler idare hukukunda mobbing kavramına katkıda bulunan oldukça isabetli değerlendirmelerdir.

II. Mobbing Kapsamında Kabul Edilen Fiillerin Nitelikleri

Doktrinde, mevzuatta ya da içtihadta mobbingin tek bir tanımına ulaşılmasa da tüm tanımların belli ayırt edici niteliklere işaret ettiğini söylemek mümkündür.

Bu doğrultuda, Leymann'ın 1984 yılında yapmış olduğu çalışmasındaki mobbing tanımı şu şekildedir: *"bir ya da birkaç kişinin bir başkasına karşı sistematik bir şekilde sürdürdüğü düşmanca ve ahlak dışı nitelikteki psikolojik terör"*²⁸.

Tınaz, çalışma yaşamında mobbingin, *"işyerinde bireylere üstleri, eşit düzeydeki çalışanlar veya astları tarafından sistematik biçimde uygulanan her tür kötü muamele, tehdit, şiddet, aşağılama gibi davranışları"* içerdiğini belirtmiştir²⁹.

Türkiye'de 2011/2 sayılı Başbakanlık Genelgesi'nde ise mobbingin, *"Kasıtlı ve sistematik olarak belirli bir süre çalışanın aşağılanması, küçümsenmesi, dışlanması, kişiliğinin ve saygınlığının zedelenmesi, kötü muameleyle tabi tutulması, yıldırılması ve benzeri şekillerde"* ortaya çıkmakta olduğu belirtilmiştir.

Danıştay, bir kararında, mobbingin, *"...işyerlerinde bir veya birden fazla kişi tarafından diğer kişi ya da kişilere yönelik gerçekleştirilen, belirli bir süre sistematik biçimde devam eden, yıldırma, pasifize etme veya işten uzaklaştırmayı amaçlayan; mağdur ya da mağdurların kişilik değerlerine, mesleki durumlarına, sosyal ilişkilerine veya sağlıklarına zarar veren; kötü niyetli, kasıtlı, olumsuz tutum ve davranışlar bütünü..."* olarak tanımlandığını belirtmiş ve mobbinge uğrayan kişilerin işlerini yapamaz hale geldiklerini belirterek, *"kendini göstermeyi engellemek, sözünü kesmek, yüksek sesle azarlamak, aşağılamak, sürekli eleştirmek, iş ortamında yokmuş gibi davranmak, iletişimin kesilmesi, fikirlerine itibar edilmemesi, asılsız söylenti, hoş olmayan imalar, nitelikli iş verilmemesi, anlamsız işler verilip sürekli yer değiştirilmesi, ağır işler verilmesi ve her*

²⁸ Güveyi, s. 1458.

²⁹ Tınaz, s. 13-14.

türlü kötü muamele, tehdit gibi" durumların mobbingin en önemli örnekleri arasında gösterildiğini belirtmiştir³⁰.

Başka bir Danıştay kararının karşı oyunda ise, mobbing, "...mevcut gücün ya da pozisyonun kötüye kullanılarak; sistematik olarak psikolojik şiddet, baskı, kuşatma, taciz, aşağılama, tehdit vb. şekillerde tecelli eden duygusal bir saldırdır..." şeklinde tanımlamış ve mobbingin sonuç itibarıyla, kendisine mobbing uygulanan kişiyi çalışamaz hale getirdiğine ilişkin yönüne şu şekilde vurgu yapılmıştır: "...Kişinin saygısız ve zararlı bir davranışın hedefi olmasıyla başlayıp; işverenin ima ve alay ile karşısındakinin toplumsal itibarını düşürmeyi de içeren saldırgan bir ortam yaratarak onu işten çıkmaya zorlamasıdır. Yaş, cinsiyet, ırk ayrımı olmaksızın kişiyi iş yaşamından dışlamak amacı ile kasıtlı olarak yapılır. Mobbinge maruz kalan kişiler gördükleri zararın büyüklüğü ve etkisiyle, işlerini yapamaz duruma gelebilmektedirler..."³¹.

Yukarıda belirtilen tanımlar doğrultusunda; bir fiilin mobbing kapsamında kabul edilebilmesi için, öncelikle söz konusu fiilin sürekli surette gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Süreklilik ve sistematiklik, mobbing kavramını iş yaşamı açısından ilk kez kullanmış olan Heinz Leymann'ın da vurguladığı bir husustur³². Danıştay da, gerçekleştirilen fiilin mobbing kapsamında sayılabilmesi için, söz konusu fiilin "devamlı surette sistematik baskı oluşturmaya yönelik" olması gerektiğini kabul etmektedir³³. Buna ek olarak mobbing içeren davranışın kasıtlı olarak yapılması gerekmektedir. Kasten ve sistematik olarak yapılan bu davranışların, kişiyi çalışamaz hale getirmesi de mobbing tanımları arasında yer alan bir başka ölçüttür. Ancak bu fiillerin tek tek belirlenmesi mümkün olmayıp, her somut olayın özelinde değerlendirme yapılması gerektiği kuşkusuzdur.

Danıştay da kararlarında, her somut olay özelinde değerlendirme yaparak, mobbing iddiasının manevi tazminat

³⁰ D2D, E.2015/6046, K.2017/6537, KT. 25.10.2017; www.hukukturk.com, Erişim Tarihi: 15.12.2020.

³¹ D8D, E.2016/5696, K.2018/1160, KT. 01.03.2018 (KARŞI OY); www.hukukturk.com, Erişim Tarihi: 15.12.2020.

³² **Kasapoğlu Turhan**, s. 91; Güveyi, s. 1457-1458; Çaptuğ Dilek, s. 361.

³³ D12D, E.2011/9558, K.2015/6377, KT. 02.12.2015; www.hukukturk.com, Erişim Tarihi: 15.12.2020.

gerektirip gerektirmediğine karar vermektedir. Örneğin, Danıştay bir uyuşmazlıkta, “öğretmen olan davacının, ders programının haftanın geneline yayılarak zorlaştırıldığı ve aynı gün birkaç okula gidecek şekilde program yapıldığı, birbirine uzak dört okulda birden görevlendirildiği, davacıya birbiriyle çakışan görevler verildiği, kendisine uygulanan mobbing neticesinde ruhsal ve psikolojik sağlığının bozulduğu dikkate alındığında, olayda, manevi tazminata ilişkin koşulların oluştuğu” sonucuna varmıştır. Söz konusu kararında Danıştay, idare hukuku açısından mobbing kavramının anlaşılmasına yönelik önemli değerlendirmelerde bulunmuştur. Danıştay, mobbinge ilgili değerlendirmesinde öncelikle Anayasa’nın 17/1 ve 17/3 maddesi hükümlerini ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin işkence yasağına ilişkin 3. maddesine ilişkin açıklamalara yer vermiş, bununla birlikte bir fiilin Anayasa’nın 17/3 maddesi kapsamında kabul edilebilmesi için, “asgari bir ağırlık düzeyine ulaşmış olması” gerektiğini belirtmiştir. Danıştay bu kararında ayrıca, her ne kadar söz konusu asgari düzeyin her somut olayın özelinde değerlendirilmesi gerektiğini vurgulamış olsa da aynı zamanda, bu değerlendirme yapılırken dikkat edilmesi gereken hususlara da yer vermiştir: “Bu asgari eşiğin aşıp aşılmadığının belirlenmesinde, her somut olayın özellikleri dikkate alınarak bir değerlendirme yapılması esastır. Bu bağlamda, muamelenin süresi, fiziksel ve manevi etkileri ile mağdurun cinsiyeti, yaşı ve sağlık durumu gibi faktörler önem taşımaktadır”. Yine, bu kararında Danıştay, idarenin mobbing teşkil eden fiillerden sorumluluğunun anayasal dayanağı olarak Anayasa’nın 17. maddesini ve 125. maddesini göstermiştir³⁴.

---

³⁴ “...Bireyin fiziksel ve zihinsel bütünlüğü, Anayasa'nın 17. maddesinde yer verilen "maddi ve manevi varlık" kapsamında yer almaktadır. Devlet, bireyin maddi ve manevi varlığının bir parçası olan fiziksel ve zihinsel bütünlüğe keyfi olarak müdahale etmemek ve üçüncü kişilerin saldırılarını önlemekle yükümlüdür. Anayasa'nın 125. maddesinde, idarenin her türlü eylem ve işlemlerine karşı yargı yolunun açık olduğu belirtildikten sonra, aynı maddenin son fıkrasında, idarenin eylem ve işlemlerinden doğan zararı ödemekle yükümlü olduğu hükme bağlanmıştır...”; D2D, E.2015/6046, K.2017/6537, KT. 25.10.2017; www. hukukturk.com (Erişim Tarihi: 15.12.2020).

Danıştayın bu kararında, özellikle Anayasa'nın 17. maddesine yapmış olduğu vurgu oldukça önemli ve isabetli olmakla birlikte, "asgari bir ağırlık düzeyine ulaşmış olması" ölçütü hak kayıplarına sebep olabilecek şekilde yorumlanma ihtimalini de barındırmaktadır. Örneğin, Danıştayın, onanmasına karar verdiği idare mahkemesi kararında ise, "...davacının kendi ifadesiyle, daha önceki dönemlere nazaran daha pasif görevde çalıştırılması olgusunun tek başına psikolojik taciz olarak değerlendirilemeyeceği..." belirtilmiştir³⁵. Oysa, "önceki dönemlere nazaran daha pasif görevde" çalıştırılmak, mobbing kavramına dâhil edilme potansiyeli olan bir fiildir.

İdari yargıda davaların genel olarak dosya üzerinden tamamlanması, duruşmaların istisnai nitelikte olması ve tanık deliline idari yargı yerleri tarafından başvurulmaması, mobbing iddiası ile açılan tam yargı davalarına konu fiillerin gereği gibi değerlendirilememesine yol açabilir ki bu durum önemli hak kayıplarına neden olabilir. Bu sebeple, bu davalarda davacının idari hâkim tarafından, hatta psikolog eşliğinde sözlü olarak dinlenilmesinin ya da bu davalarda içinde psikiyatri, psikoloji, çalışma hayatı, iş hukuku ve idare hukuku alanlarında uzman bilirkişilerin de bulunduğu bir bilirkişi heyetinden dava konusu olay hakkında bilirkişi raporu alınmasının, mobbing değerlendirmesinin daha hakkaniyetli yapılmasına katkı sağlayacağı kuşkusuzdur.

2. İSPAT YÜKÜ

Mobbing iddiası ile açılmış olan tam yargı davalarına ilişkin Danıştay kararlarından ortaya çıkan sonuçlardan biri, Danıştayın bu davalardaki ispat yüküne ilişkin tutumudur. Ancak, buna ilişkin açıklamalara geçmeden önce ispat yüküne ilişkin kısa bir açıklama yapmak faydalı olacaktır.

İspat yükü, objektif ve sübjektif ispat yükü olmak üzere iki farklı anlamda kullanılan bir kavramdır³⁶. Objektif ispat yükü, "ispat

---

³⁵ D12D, E.2021/31, K.2021/3224, KT. 27.05.2021; www.hukukturk.com, Erişim Tarihi: 15.01.2024.

³⁶ **Yasin**, Melikşah, İdari Yargılama Usulünde İspat, 1. Baskı, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2015, s. 89-90.

edilemeyen olaylar nedeniyle ortaya çıkan belirsizliğin riskine kimin katlanacağı" nı³⁷ ifade etmekteyken, sübjektif ispat yükü, "mahkemede bir olayı anlatan veya bir hakkı iddia eden ile bunlardan kendi yararına bir sonuç çıkarmak isteyen kişinin iddialarını ispatlama yükümlülüğünü"³⁸ ifade etmektedir. Yine belirtmek gerekir ki, her ne kadar idari davalar açısından genel görüş³⁹, ispat yükünün davacıya ait olduğu yönünde olsa da, idari davaların kendine özgü özellikleri dikkate alınarak, dava türlerinin ayrı ayrı değerlendirilmesi gerektiği⁴⁰ kuşkusuzdur. Bu doğrultuda, iptal davaları açısından bazı hallerde ispat yükünün davalı idareye ait olduğu kabul edilmekteyken⁴¹, idari eylemlerden kaynaklanan tam yargı davalarında ispat yükünün davacıya ait olduğu, ancak idari işlemlerden doğan tam yargı davalarında iptal davalarında geçerli olan kuralların geçerli olacağı belirtilmektedir⁴². İdari yargılamanın, diğer yargılama türlerinden farklı olarak henüz başlangıcında tarafların eşit olmadığı hususu göz önüne alındığında, idari işlemlerden doğan davalarda ispat külfetinin davacıya yükletilmesinin zaten kamu gücü ayrıcalıklarıyla donatılmış olan idareye başka bir ayrıcalık daha vereceği⁴³ ise, doktrinde haklılıkla belirtilmiştir. Bu sebeple, genel olarak idari yargıda ispat yükünün kime ait olacağının titizlikle değerlendirilmesi gerekirken, mobbing iddiasının bulunduğu bir davada idari hâkimin daha da dikkatli davranması gerekmektedir. Zira, mobbing içeren fiillerin psikolojik

---

³⁷ **Yasin**, s. 89.

³⁸ **Yasin**, s. 90.

³⁹ Örnek görüşler için bkz. **Özay**, İl Han, Gümüşğında Yönetim II Yargısal Korunma, 1. Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2004, s. 257; **Yıldırım**, Ramazan/**Çınarlı**, Serkan, Türk İdâre Hukuku Dersleri Cilt 2, Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş 5. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2022, s. 417.

⁴⁰ **Yasin**, s. 90.

⁴¹ **Yasin**, s. 90.

⁴² **Yasin**, s. 97.

⁴³ **Erkut**, Celal, Kamu Kudreti Ayrıcalıkları ve Tutuk Adalet Anlayışı, 1. Baskı, Yenilik Basımevi, İstanbul, 2004, s. 86-87.

yıkıma neden olan ve insan onuruna⁴⁴ zarar veren fiiller olduğu günümüzde bilinmektedir.

Danıştay, mobbing iddiası ile açılan tam yargı davalarında idarenin sorumluluğunu hizmet kusuru çerçevesinde değerlendirmekte ve idarenin kusurunu ispat yükümlülüğü de davacıya ait olmaktadır. Ancak, davacının uğradığını iddia ettiği mobbing vakasını her durumda ispat edebilmesi olanaklı olmayabilir. Bu durumlarda idari yargı yerlerinin, İYUK⁴⁵-md. 20/1'de düzenlenen resen araştırma yetkisi çerçevesinde ispat yükünün hangi tarafa ait olacağını belirleme hususunda takdir yetkisine ve resen delil toplama yetkisine⁴⁶ dayanarak mobbing iddiasını resen araştırması ya da ispat yükünün idareye ait olduğuna karar vermesi faydalı olabilecektir. Kusur, buna rağmen ispatlanamamışsa, bu durumda idarenin kusursuz sorumluluğunu dikkate alması, insan onurunun korunması adına olumlu bir yaklaşım olacaktır. Zira, her ne kadar idare hukukunda kusurlu sorumluluk asli sorumluluk türü⁴⁷ olsa da, kusursuz sorumluluk da oldukça önemli bir sorumluluk türüdür⁴⁸ ve idarenin kusurunun tespit edilemediği durumlarda, taraflarca ileri sürülmesi dahi idari yargı yerlerinin resen araştırma ilkesi doğrultusunda idarenin kusursuz sorumluluğuna dair de inceleme yapması gerekmektedir⁴⁹. Bu hususta, idari yargılama sürecinde “*etkili*

---

44 İnsan onuru kavramının önemi, iş hukuku alanında işçinin iş güvenenin sağlanması sırasında yapılacak olan hukuki düzenlemelerin insan onuruna uygun şekilde yapılması gerekliliği açısından da vurgulanmaktadır. **Tulukçu**, Binnur, İş Güvencesine İlişkin İşçinin Yetersizliğinden Kaynaklanan Geçerli Fesih Nedenleri, Terazi Hukuk Dergisi, 2017, C. 12, S. 131, s. 14-26, s. 15.

45 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu, RGT. 20.01.1982, RGS. 17580.

46 **Gözübüyük**, A. Şeref, Yönetmelik Yargı, Güncelleştirilmiş 14. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara, 2001, s. 345; **Yasin**, s. 97; **Özay**, s. 258.

47 Bu hususta ayrıntılı açıklama için bkz. **Özay**, s. 183.

48 **Akyılmaz**, Bahtiyar/**Sezginer**, Murat/**Kaya**, Cemil, Türk İdare Hukuku, Genişletilmiş ve Güncellenmiş 17. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2023, s. 162; **Çağlayan**, Ramazan, İdârî Yargılama Hukûku, Güncellenmiş 15. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2023, s. 688.

49 **Yıldırım /Çınarlı**, s. 424.

ve adil” bir yargılama sürecinin gerçekleşmesi ile ilişkili olarak Erkut’un şu ifadeleri oldukça önemlidir: “idari yargılama hukukunda esas önemli olan husus, bir uyuşmazlığın iptal ya da tam yargı davası yolu ile çözümlenmesi değil; o uyuşmazlığın çözümünde yetkili kılınan yargıcın “tam yargılama” yetkileri ile donatılmış olup, olmadığıdır.”⁵⁰

Bu açıklamaların ardından, Danıştay kararlarındaki duruma bakıldığında, Danıştayın genellikle ispat yükünü davacıya yüklediğini söylemek mümkündür. Danıştay, davacının iddiasını ispatlayamadığı durumlarda, resen araştırma yapmadan tazminat talebinin reddine karar vermektedir. Bu doğrultuda, mobbing içerdiği iddia edilen idari işlemlere karşı dava açılmamış olmasını ve davacı tarafından başkaca da somut delil sunulmamış olmasını manevi tazminat talebinin reddine gerekçe olarak göstermektedir⁵¹. Bu yöndeki kararlarından birinde Danıştay, davacı hakkında yapılan görevlendirmelere ilişkin işlemlerin iptal davasına konu olabileceğini, söz konusu görevlendirmeye ilişkin işlemlerin keyfi olarak yapılmış olduğuna dair delil sunulmamış olduğu için, bu işlemlerin manevi bir baskı aracı olarak kabul edilemeyeceğini bu sebeple de “davacı hakkında tesis edilen işlemlerin idarenin takdir yetkisi kapsamında

⁵⁰ **Erkut**, s. 105.

⁵¹ “...davacıya uygulandığı iddia edilen mobbing eyleminden kaynaklı yakındığı üniversite personeli hakkında disiplin cezası verilmediği ve soruşturma açılmaması kararına karşı yapılan itirazın ...Bölge İdare Mahkemesi Birinci İdare Dava Daire tarafından reddedildiği, taraflar arasında görülen davalardan da davacıya mobbing uygulandığını ortaya koyan kesinleşmiş mahkeme kararı bulunmadığı, idari eylemlerden, hizmet kusurlarından ya da kamu görevlilerinin kusurlarından kaynaklanan tazminat davalarında aranan “hukuka aykırı eylem ile davacının uğradığı zarar arasından uygun nedensellik bağının bulunması” koşulu gerçekleşmediği, bu durumda somut olayda kamu personeli ya da idarece davacıya bezdiri (mobbing) uygulandığı yolunda hukuken kabul edilebilir bir kanıt sunulmaksızın salt idari davaya da konu edilebilecek bir kısım idari işlemlerden hareketle tazminat talebinin kabulüne olanak bulunmadığı...”; D8D, E.2019/7508, K.2022/6605, KT. 16.11.2022; www.hukukturk.com, Erişim Tarihi: 15.01.2024.

*bulunduğu ve mobbing olarak değerlendirilemeyeceği*⁵² ni hüküm altına almıştır. Böylece, Danıştay davacının dava konusu idari işlemlere karşı dava açma hakkı bulunduğunu gerekçe göstererek, davaları reddetmiştir. Oysa, mobbinge uğrayan kamu görevlisinin, çalışmakta olduğu kamu kurumuna karşı idari dava açmasının uygulamada oldukça zor bir ihtimal olduğunun da Danıştay tarafından değerlendirilmesi gerekmektedir. Ayrıca, İYUK-md. 12 doğrultusunda, kişiler haklarını ihlal eden idari işlemlere karşı doğrudan tam yargı davası açma imkânına da sahiptirler.

Bununla birlikte, ispat yükü ile ilgili olarak idari yargı yerleri tarafından daha geniş yorum yapılmış olan kararlara da rastlanmaktadır. Örneğin, Danıştay tarafından onanan Bölge İdare Mahkemesine konu bir ilk derece mahkemesi kararında, ispat yükü konusunda daha geniş yorum yapıldığı görülmektedir. Söz konusu kararda, davacının hakkında yapılan idari işlemlerden birine karşı açtığı davanın reddedilmiş olmasının, tek başına davacının yedi yıl boyunca idarenin uyguladığı diğer eylemlerin de haklı olduğu sonucuna ulaştırmayacağı belirtilmiş⁵³ olup, ilk derece mahkemesinin bu kararı mobbingle mücadele açısından oldukça önemli bir karardır.

---

⁵² D5D, E.2016/24415, K.2020/5256, KT. 18.11.2020; www.hukukturk.com, Erişim Tarihi: 15.01.2024.

⁵³ "...27/03/2003 tarihinde davalı idarenin ...da bulunan Canlı Hayvan ve Et Borsasında göreve başlayan ve 2010 yılına kadar hiçbir olumsuz işleme muhatap olmayan davacının; davalı idarenin yöneticileri hakkında ... Cumhuriyet Başsavcılığınca ... sayılı dosyada yürütülen soruşturma kapsamında 04/08/2010 tarihinde ifade vermesi üzerine aynı gün davacının çalışma masasının, özel eşyalarının ve üstünün hukuksuz bir şekilde davalı kurum elemanlarınca zorla aranmasıyla başlayan süreçte, sırf bu davranışı sebebiyle davacının disiplin cezası yaptırımına tabi tutulması, daha davacının işten atılmasını gerektiren koşulların oluşmadığı bir sırada meclis toplantısında bir idareci tarafından davacının işten atılması gerektiğinin ifade edilmesi ve bu yönde tutum sergilenmesi, çok basit suçlamalarla davacının savunmasının istenilmesi, mahkeme kararlarının gerekleri şeklen yerine getirilerek aynı cezaların tekrar verilmesi, görev yeri değiştirilerek işe gidiş-gelişlerde ve iş ortamında davacının çalışma koşullarının zorlaştırılmaya çalışılması, ekonomik olarak zor durumda bırakmak için ikramiye ve yol ücreti ödemelerinin

Danıştayın bazı kararlarındaki değerlendirmeleri ise bir yandan mobbing kavramına ölçüt getirmesi açısından olumlu iken, diğer yandan getirilen ölçütün mobbingin ispatını zorlaştırması açısından ise olumsuzdur. Danıştay bu yöndeki bir kararında, öncelikle mobbingin çeşitli hukuki metinlerdeki tanımlarına yer vermiş ve ardından her ne kadar mobbingin tek bir tanımı olmasa da mobbing kapsamındaki davranışların genel olarak, “...çalışanın kişiliğine yönelmiş, zarar kastı bulunan, sistematik ve tekrarlanan nitelikli saldırgan davranışlar” olarak anlaşıldığını belirtmiştir, ardından idarenin sorumluluğu ve mobbing arasındaki ilişkiyi şu şekilde açıklamıştır: “...idare hukuku alanında hukuksal sorumluluk nedeni olarak mobbing ve bundan kaynaklanan hukuksal sorumluluğa ilişkin normatif bir kural bulunmamakla birlikte özellikle idare ile statü hukuku kapsamında

---

yaşılması, eşinin doğum yapacağı bir gün önce talep ettiği yasal ve insani nedenlerle kabulü gereken yarım gün izin dahi verilmeyerek amirine hakaret etmeye zorlanan davacının disiplin cezasına muhatap kılınması, idarenin tüm takdir haklarını davacının aleyhine kullanması, esasen disiplin cezasına dahi konu yapılamayacak aynı nitelikteki suçlamalardan dolayı tekerrür hükümleri uygulanarak iki kez "meslekten çıkarma" cezası ile cezalandırılması, sağlık özrüne dayanarak görev yerinin değiştirilmesine ilişkin makul taleplerinin reddedilmesi, memur olduğu halde hizmet sınıfının genel idare hizmetleri sınıfından, yardımcı hizmetler sınıfına alınması nedenleriyle; aşağılanma, özgüven zedelenmesi, yalnızlaşma, kendisini değersiz hissetme, çökkün duygudurum, içe kapanma, keyifsizlik, baş ağrısı, enerji kaybı, ilgi istek kaybı, stres, uyku ve iştah azalması, konsantrasyon kaybı, depresif şikayetler, bu sebeplerle eşi ile sıkıntı yaşadığı ve intihara kalkıştığı anlaşılan davacının, davalı idarenin haksız ve sistematik baskısı sonucunda, ağır bir psikolojik tacize (mobbinge) maruz kaldığı sonucuna varıldığı, davacının Canlı Hayvan ve Et Şubesindeki Meydan Memurluğu kadrosuna atanmasına ve gişelerdeki durum çözüme kavuşturuluncaya kadar Şube Müdürlüğünce başka bir yerde görevlendirilmesine ilişkin 18/07/2012 tarihli Yönetim Kurulu Kararına karşı açılan dava, ... İdare Mahkemesinin E:..., K:... sayılı kararıyla reddedilmiş ise de, tek başına bu karar 7 yıllık zaman dilimi içinde davalı idareyi tüm uygulamalarında haklı kılacak bir sonuç yaratmadığı ...”; D8D, E.2021/7835, K.2023/1975, KT. 12.04.2023; www. hukukturk.com, Erişim Tarihi: 15.01.2024.

ilişkisi bulunan kamu görevlilerine yönelik olarak statü hukukundan kaynaklanan hiyerarşi ve yetkiler uyarınca tesis edilen işlem ve eylemlerin ilgilinin manevi değerlerine yönelik olumsuz sonuçlarının manevi tazminat yoluyla giderilmesi bakımından mobbingin idari yargı yerleri tarafından kabul edilen ağır hizmet kusuru koşulunun özgü ve özellikli bir nedeni olarak kabul edilmesi gerekmektedir.”⁵⁴. Danıştayın bu kararındaki değerlendirmeleri, idarenin mobbing kaynaklı sorumluluğuna bir ölçüt getirmesi açısından oldukça önemli olmakla birlikte, mobbingin, “ağır hizmet kusuru koşulunun özgü ve özellikli bir nedeni olarak” kabul edilmesi, bazı durumlarda mobbing içeren davranışların ispatını da zor hale getirebilecektir. Bu sebeple, doktrinde de haklılıkla belirtilmiş olduğu gibi ⁵⁵ mobbing içeren idari davranışta kusurun- ağırlığına bakılmaksızın-tespit edilmiş olması, mobbingin ortaya konması için yeterli kabul edilmelidir. Gözübüyük’ün, 2001 tarihli kitabında yer alan şu ifadelerin günümüz açısından da geçerli olduğu kuşkusuzdur: “Günümüzde, büyük ölçüde kusursuz sorumluluğa gidildiği bir dönemde, yönetimin sorumlu tutulabilmesi için, kusurun ağır olması koşulunu arama, sosyal devlet anlayışına da ters düşmektedir. Yönetimin sorumlu tutulabilmesi için, kusurlu olması yeterli sayılmalıdır”⁵⁶.

3. DAVA AÇMA SÜRESİ

Dava açma süresine ilişkin değerlendirmeler, kuşkusuz mobbing iddiası ile açılan tam yargı davasının idari işlemde mi yoksa idari eylemde mi kaynaklandığına göre değişecektir. Zira, bazı durumlarda mobbing idari işlemler yoluyla, bazı durumlarda idari eylemler yoluyla gerçekleşebilmektedir⁵⁷. Bu noktadan hareketle, her ne kadar ilk bakışta, mobbing iddiası idari işleme ilişkinse İYUK-md. 12, idari eyleme ilişkin ise İYUK-md. 13 çerçevesinde değerlendirme yapılabileceği söylenebilse de özellikle İYUK-md. 12’nin katı şekilde uygulanması, davacının hak kaybına uğramasına sebep olabilecektir. Zira, bu durumda ilk inceleme aşamasında dava reddedileceğinden,

54 D8D, E.2020/1937, K.2021/6683, KT. 22.12.2021; www.hukukturk.com, Erişim Tarihi: 15.01.2024.

55 Çaptuğ Dilek, s. 388.

56 Gözübüyük, s. 287.

57 Kasapoğlu Turhan, s. 109; Kavalcı, s. 253.

mobbing iddiasının esaslan incelenme olanağı ortadan kalkacaktır. Bu sebeple, doktrinde de haklılıkla belirtilmiş olduğu gibi, dava açma sürelerinin genel olarak idari yargı sürecinde, “mahkemeye erişim hakkını imkânsız kılacak ölçüde katı” yorumlanmaması gerekmekte⁵⁸ olup, bu husus mobbing iddiası ile açılan tam yargı davaları açısından daha da önemlidir. Zira, idari yargılama hukukunda dava açma süreleri hak düşürücü süreler olarak kabul edilmekte⁵⁹ olduğundan, sürenin katı şekilde uygulanması durumunda, zaten mobbinge uğramış olan kişi, dava hakkını da kaybederek daha derin bir üzüntü yaşayacaktır. Bu sebeple, idari yargı yerlerinin dava açma süresine ilişkin kuralları uygularken, uzun süre psikolojik taciz altında kalmış olan kişinin dava açma süresi konusunda sağlıklı düşünemeyeceği hususunu da göz önünde bulundurması önemlidir.

Danıştayın da bu kaygıyı haklı kılan bazı kararları bulunmaktadır. Örneğin, bir uyuşmazlıkta, kendisine mobbing uygulandığı için emekli olmak zorunda kaldığını iddia eden ve emeklilik tarihinden yaklaşık iki yıl sonra dava açan davacının davası ilk derece mahkemesince, İYUK-md. 12 çerçevesinde doğrudan ya da İYUK-md. 11 doğrultusunda dava açmadan önce idareye başvuru ve bu başvuru sonucuna göre dava açılmış olmadığından süre aşımı nedeniyle reddedilmiş ve bu karara karşı yapılan istinaf başvurusunu reddeden bölge idare mahkemesi kararı da Danıştay tarafından onanmıştır⁶⁰.

Bununla birlikte, Danıştay bir başka kararında ise, mobbing iddiasıyla açılan tam yargı davasının süre aşımı yönünden reddine ilişkin istinaf başvurusunu reddeden bölge idare mahkemesi kararını bozmuş ve davaya konu olaydaki mobbing iddialarının idari

---

⁵⁸ **Akyılmaz, Bahtiyar/Sezginer, Murat/Kaya, Cemil, Türk İdari Yargılama Hukuku, 2. Baskı, Savaş Yayınevi, 2019, s. 287.**

⁵⁹ **Akyılmaz/Sezginer/Kaya, Türk İdari Yargılama Hukuku, s. 286.**

⁶⁰ D12D, E.2022/3728, K.2022/5058, KT. 19.10.2022; www.hukukturk.com, Erişim Tarihi: 15.01.2024. Benzer yönde kararlar için bkz. D12D, E.2021/4787, K.2022/240, KT. 27.01.2022; www.hukukturk.com, Erişim Tarihi: 15.01.2024; D12D, E.2020/3323, K.2021/879, KT. 23.02.2021; www.hukukturk.com, Erişim Tarihi: 15.01.2024.

eylemlere ve idari işlemlere ilişkin olduğunu, ayrıca davacının mobbing iddiaları arasında bulunan, “malulen emekliye sevk edilme” işlemine karşı açılan davanın da derdest olması sebebiyle, davanın esastan incelenmesi gerektiğini belirtmiştir⁶¹. Danıştayın bu uyuşmazlıktaki tutumu hem hak arama özgürlüğünü koruyan hem de mobbing iddiasının esastan incelenmesine olanak tanıyan oldukça isabetli bir karardır ve idari yargı yerlerinin mobbing iddiasına dayanarak açılan davalarda süre koşulunu, davacının haklarını koruyan bir yaklaşımla değerlendirmeleri hukuk devletine de katkı sağlayacaktır.

4. TAZMİNAT MİKTARININ BELİRLENMESİNDE ÖLÇÜT

Mobbing iddiası ile açılan tam yargı davalarında tazminat miktarının belirlenmesinde, tam yargı davaları açısından idare hukukunda genel olarak kabul edilen değerlendirmelerin yapıldığını söylemek mümkündür. Buna göre, davacı maddi ya da manevi zararının tazminini talep edebilir⁶². Bu doğrultuda, eğer davacı mobbinge konu fiil sebebiyle uğradığı, örneğin işten ayrılmak zorunda kalması sebebiyle uğramış olduğu zararlar gibi zararları ispat ederse, bu doğrultuda maddi tazminat belirlenecektir. Bu açıdan maddi tazminatın hesaplanmasında çok fazla bir sorunla karşılaşmayacaktır. Manevi tazminat açısından ise, aynı değerlendirmeyi yapmak kolay değildir. Zira, “maddi zararlar parayla ölçülebilen zararlar”⁶³ iken; manevi zararlar, “esas itibarıyla parayla ölçülemeyen kişilik varlığındaki irade dışı eksilmeler”⁶⁴ ve “haysiyete, vücut tamlığına ve yakınlarına yapılan saldırılar yüzünden duyulan bedeni ve ruhsal acı ve üzüntüler”⁶⁵ olarak tanımlanmaktadır. Manevi zararın parayla ölçülememe özelliğine bağlı olarak, manevi tazminatın

⁶¹ D2D, E.2020/373, K.2021/76, KT. 07.01.2021; www.hukukturk.com, Erişim Tarihi: 15.01.2024.

⁶² Gözübüyük, s. 20; Yıldırım/Çınarlı, s.432; Akylmaz/Sezginer/Kaya, Türk İdari yargılama Hukuku, s. 518.

⁶³ Gözübüyük, s. 320; Yıldırım/Çınarlı, s. 432.

⁶⁴ Yıldırım/Çınarlı, s. 432.

⁶⁵ Gözübüyük, s. 320.

öncelikle sebepsiz zenginleşmeye yol açmaması, bununla birlikte mobbinge uğrayan kişinin manevi zararını bir nebze olsun tazmin etmesi⁶⁶ ve idareyi de işlemlerinde ve eylemlerinde daha özenli davranmaya yöneltecek bir miktar olarak belirlenmesi gerekmektedir⁶⁷.

Bu noktada, idari yargı yerleri arasındaki değerlendirme farklılıklarına bazı Danıştay kararlarında rastlanmaktadır. Örnek olarak gösterilebilecek bir Danıştay kararındaki ilk derece mahkemesi, Bölge İdare Mahkemesi ve Danıştayın değerlendirdikleri manevi tazminat miktarları birbirinden farklıdır. Bu uyuşmazlıkta, davacı 400.000-TL manevi tazminat talep etmiş, idare mahkemesi 250.000-TL manevi tazminata hükmetmiş, bölge idare mahkemesi ise bu miktarın sebepsiz zenginleşmeye yol açacağını belirterek, 20.000-TL manevi tazminata hükmetmiştir. Danıştay ise, şu gerekçelerle bölge idare mahkemesi kararını bozmuştur: *“...davacının fiziksel ve ruhsal sağlığının bu süreçte bozulduğu ve davalı idarenin haksız ve sistematik baskısı sonucunda, uzun yıllar süren ağır bir psikolojik tacize (mobbinge) maruz*

---

⁶⁶ *“...manevi tazminat patrimonuanda meydana gelen bir eksilmeyi karşılamaya yönelik bir tazmin aracı olmayıp, manevi tatmin aracıdır. Başka türlü giderim yollarının bulunmayışı veya yetersiz kalışı, tazminatın parasal olarak belirlenmesini zorunlu hale getirmektedir.*

Manevi tazminata hükmedilmesi için kişinin fizik yapısını zedeleyen, yaşama ve kazanma gücünün azalması sonucunu doğuran olayların meydana gelmesi veya idarenin hukuka aykırı bir işlem yahut eylemi sonucunda ağır bir elem ve üzüntünün duyulmuş olması gerekir.”; D12D, E.2015/5125, K.2015/4394, KT. 01.07.2015; www.hukukturk.com (Erişim Tarihi: 15.12.2020).

⁶⁷ *“...davacının manevi tazminat talebinin, Mahkemece davacının sebepsiz zenginleşmesine imkan vermeden, ancak manevi tatmin duygusunu sağlamaya yetecek, zararın ve idarenin kusurunun ağırlığını ortaya koyacak, hukuka aykırılığı özendirilmeyecek, bir başka ifade ile benzeri hak ihlallerinin bir daha yaşanmaması için caydırıcı olacak şekilde belirlenmesi, zarara yol açan idari işlemler sonucu duyulan elem ve ızdırabın kişi üzerindeki etki ve ağırlığını karşılayacak düzeyde makul ölçüler içerisinde karşılanması gerekmektedir...”;* D8D, E.2021/7896, K.2022/8527, KT. 30.12.2022; www.hukukturk.com, Erişim Tarihi: 15.01.2024.

kaldığı hususunda tereddüt bulunmamaktadır. Sözkonusu eylem ve işlemlerin yıllar boyu sistematik şekilde süreklilik gösterdiği ve davacının yaşamını çekilmez bir hale getirdiği dikkate alındığında, belirlenecek tazminat miktarının, olayın bir bütün olarak incelenmesi suretiyle sebepsiz zenginleşmeye yol açılmadan makul ölçüler içerisinde karşılanması ve işyerinde psikolojik taciz ve baskı olarak gerçekleşen eylem ve uygulamaların önlenmesi için idarelerce üstlenilmesi gereken pozitif yükümlülüklerin yerine getirilmesini sağlayacak şekilde belirlenmesi gerekmektedir....Bu itibarla, davacı tarafından talep edilen 400.000-TL'nin sebepsiz zenginleşmeye yol açacak ise de istinaf mahkemesince takdir edilen miktarın da manevi zararı karşılamaktan uzak olduğu sonucuna varılmakla, ...davacıya 20.000-TL manevi tazminat ödenmesine ilişkin temyize konu Bölge İdare Mahkemesi kararında hukuka uygunluk bulunmamaktadır..."⁶⁸. Danıştayın bu karardaki değerlendirmeleri, manevi tazminat miktarı belirlenirken bir yandan tazminat miktarının davacı açısından sebepsiz zenginleşmeye sebep olmaması diğer yandan idarenin mobbing içeren davranışlarının önlenmesi noktasında caydırıcı bir miktar olması için kurulması gereken hassas dengeye işaret eden oldukça önemli değerlendirmelerdir.

Böylece, mobbing iddiası ile açılan tam yargı davalarına ilişkin Danıştay kararlarının sayısı giderek artmakta olup, bu davalardaki değerlendirmelerin içtihadı bir hukuk dalı olan idare hukukunda mobbing kavramının anlaşılmasına önemli katkılar sağlayacağı kuşkusuzdur.

SONUÇ

Mobbing, günümüzde çalışanların karşı karşıya kaldığı önemli sorunlardan biri olup, kamu kurumlarında da mobbing içeren fiillere sıklıkla rastlanmaktadır. Bu konudaki farkındalığın oluşmasıyla birlikte, mobbingi önlemeye yönelik hukuki düzenlemeler yapılmaya başlanmış ve yargı kararlarında da kavram daha çok irdelenmeye başlanmıştır.

---

⁶⁸ Bkz. D8D, E.2019/6046, K.2021/1626, KT. 17.03.2021; www.hukukturk.com, Erişim Tarihi: 15.01.2024.

Bu çalışmada, mobbing iddiası ile açılmış olan tam yargı davalarına ilişkin Danıştay içtihadı incelenmiştir. Danıştayın bu konudaki içtihadı, mobbing kavramının kullanıldığı ilk kararın 2012 yılında verilmiş olması sebebiyle sınırlı sayıda olsa da, son yıllarda bu konudaki karar sayısının artmakta olduğunu da söylemek mümkündür.

Danıştayın çalışmada incelenmiş olan kararlarından ortaya çıkan ilk sonuç; Danıştayın kararlarında yer alan mobbing tanımı ve tariflerinin, büyük ölçüde doktrinde yer alan tanımlar doğrultusunda olduğudur. Buna göre, mobbing içeren fiiller işyerinde bazı çalışanların diğer çalışanlara karşı sistematik ve kasıtlı olarak uygulamakta olduğu ve sonucunda mobbinge maruz kalan kişiyi bezdiren, işini yapamaz hale getiren, işini sona erdirmesine neden olan hatta intihara dahi sürükleyebilen fiiller olarak tanımlanmaktadır. Bununla birlikte, her somut olay özelinde bu hususların bulunup bulunmadığının değerlendirilmesi gerekmektedir. Ancak, idari yargıda yargılamanın dosya üzerinden ilerlemesi, bu konudaki değerlendirmelerin her koşulda sağlıklı yapılamamasına sebep olma ihtimalini taşımaktadır. Bu sebeple, mobbing iddiası içeren davalarda davacının psikolog eşliğinde hâkim tarafından sözlü olarak dinlenmesi ya da bu davalarda psikiyatri, psikoloji, çalışma hayatı, iş hukuku ve idare hukuku alanlarında uzman bilirkişilerden oluşan bir heyet tarafından bilirkişi incelemesi yapılması yönünde bir düzenleme yapılması ya da hâkimin resen bu yönde karar vermesi, daha hakkaniyetli bir yargılama sonucuna ulaştıracaktır.

Çalışmadan ortaya bir başka sonuç; idari yargı yerlerinin, mobbing iddiası ile açılan davalardaki değerlendirmelerini hizmet kusuru çerçevesinde yaptıkları, hatta bazı kararlarda “ağır hizmet kusuru” değerlendirmesi yaptıkları, kusurun ispatı açısından ise ispat yükünü davacıya yükleme eğiliminde oldukları ve idarenin kusurunun ispat edilemediği durumlarda kusursuz sorumluluğa ilişkin değerlendirme yapmamış olduklarıdır. İdari yargının bu tutumunun insan onuruna karşı işlenen önemli fiiller olan mobbing iddiasına ilişkin davalarda isabetli olmadığı düşünülmektedir. İdari yargı yerlerinin bu davalarda, resen araştırma yetkisi doğrultusunda

ispat yükünü davacı ve idare arasında paylaşırması ve resen araştırma yapması, yine kusurun ispatlanamadığı durumlarda kusursuz sorumluluk hâllerine de değerlendirmelerinde yer vermesi, hem idare hukukunda mobbing kavramına içtihadî bir katkı sağlayacak, hem de davacının mobbing iddiasına ilişkin değerlendirmelerin tüm yönleriyle araştırılmasına ve hakkaniyete uygun sonuçların ortaya çıkmasına imkân sağlayacaktır.

Çalışmada incelenen kararlarda dava açma süreleri konusunda ise; idari yargı yerlerinin, süreleri katı şekilde uygulama eğiliminde olduklarını söylemek mümkün olsa da aksi yönde kararlar da bulunmaktadır. Bu açıdan da, idari yargı yerlerinin daha esnek bir tutumla dava açma süresini değerlendirmesi önemlidir. Aksi takdirde, davacının mobbing iddiasının esastan incelenme olanağı ortadan kalkacak ve davacının hak arama özgürlüğünün ihlâli söz konusu olabilecektir.

İncelenen Danıştay kararlarından ortaya çıkan bir diğer sonuç; idari yargı yerlerinin tazminat miktarını belirlerken manevî tazminat talepleri ile ilgili olarak davacının sebepsiz zenginleşmesine yol açmayacak ancak idareyi de mobbing kapsamındaki fiilleri işlemek konusunda uyarıcı nitelik taşıyacak bir miktar belirleme konusunda denge kurmaya çalışarak karar verdikleri ancak bu konuda da birbiriyle çelişen kararlar bulunduğudır. Bu durum aslında oldukça anlaşılabilir bir durumdur. Zira, örneğin mobbing sebebiyle işini bırakmak zorunda kalan kişinin maddî zararını hesaplama noktasında bir duraksama olmasa da, manevî zararın parayla ölçülememesi ve mobbing içeren fiillerin tamamının maddî zararın ötesinde manevî zarara neden olması sebepleriyle, idari yargı yerlerinin manevî tazminat miktarını hesaplarken zorlanmasına neden olabilir. Bu sebeple, tazminat konusundaki tüm değerlendirmelerin de titizlikle yapılması oldukça önemlidir.

Sonuç olarak; idare hukukunda mobbing konusunda gerek mevzuat düzeyinde gerek içtihat düzeyinde belli bir gelişme kaydedilmiş olması umut vericidir. Bununla birlikte, bu gelişmelerin artarak devam etmesi, mobbing iddialarının idari yargı yerlerinde daha kapsamlı şekilde incelenmesi bu alana ve özellikle insan onurunun korunmasına önemli bir katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

Akyılmaz, Bahtiyar/**Sezginer**, Murat/**Kaya**, Cemil, Türk İdari Yargılama Hukuku, 2. Baskı. Savaş Yayınevi, 2019.

Akyılmaz, Bahtiyar/**Sezginer**, Murat/**Kaya**, Cemil, Türk İdare Hukuku, Genişletilmiş ve Güncellenmiş 17. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2023.

Avcı, Mustafa, Sağlık Hizmetlerinde İdarenin Mâli Sorumluluğu, Ankara Barosu Dergisi, 2012, S. 1, s.105-140.

Boz, Selman Sacit, Kamu Görevlilerinin Mali Sorumluluğu Bağlamında Kişisel (İdari) Kusur, 1. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2024.

Çağlayan, Ramazan, İdârî Yargılama Hukûku, Güncellenmiş 15. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2023.

Çaptuğ Dilek, Mehpere, İş Yerinde Psikolojik Tacize Maruz Kalan Kamu Personelinin İzleyebileceği Hukuki Başvuru Yolları, Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi, 2022, S. 2, s. 359-396.

Çınarlı, Serkan/**Çelik**, Selçuk Sinan, Yargı Kolunun Tespitinde Kamu Görevlisinin Görev Kusuru, Kişisel Kusur Ayrımı ve Mobbing Uygulamalarının Durumu, Terazi Hukuk Dergisi, 2016, C. 11, S. 118, s. 41-56.

Erkal, Atila, İdare Hukukunda Mobbing, 1. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2015.

Erkut, Celal, Kamu Kudreti Ayrıcalıkları ve Tutuk Adalet Anlayışı, 1. Baskı, Yenilik Basımevi, İstanbul, 2004.

Gözübüyük, A. Şeref, Yönetmelik Yargı, Güncelleştirilmiş 14. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara, 2001.

Güncel Türkçe Sözlük; <https://sozluk.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 20.01.2022.

Güveyi, Ümit, Memur Disiplin Hukukunda Mobbing, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2013, C.XVII, S.1-2, s. 1455-1481.

Kasapoğlu Turhan, Mine, Kamu Görevlileri Bakımından İşyerinde Psikolojik Taciz (Mobbing) ve Hukuki Korunma Yolları, TBB Dergisi, 2013, S. 105, s. 89-128.

Kavalcı, Melike Pala, Kamu Görevlilerinin Mobbing Davranışlarının İdari Eylem Niteliği, Necmettin Erbakan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2024, C. 7, S. 1, s. 241-263.

Özay, İl Han, Günışığında Yönetim II Yargısal Korunma, 1. Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2004.

Tulukçu, Binnur, İş Güvencesine İlişkin İşçinin Yetersizliğinden Kaynaklanan Geçerli Fesih Nedenleri, Terazî Hukuk Dergisi, 2017, C. 12, S. 131, s. 14-26.

Tınaz, Pınar, İşyerinde Psikolojik Taciz (Mobbing), Çalışma ve Toplum, 2006, S.4, s. 13-28.

Yasin, Melikşah, İdari Yargılama Usulünde İspat, 1. Baskı, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2015.

Yıldırım, Ramazan/**Çınarlı**, Serkan, Türk İdâre Hukuku Dersleri Cilt 2, Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş 5. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2022.

TOPLU İŞ SÖZLEŞMESİNDE TARAFLARCA DEĞİŞİKLİK YAPILMASI

* *Hakemli Makale*

Merve Bardakçı¹

ORCID: 0009-0003-9306-7844

ÖZET

İŞ ilişkisi baŐlangıŐta ferdi İŞ ilişkileri olarak doğmuş, sanayi ve teknolojinin gelişimi ile işveren ve işçi kavramları oluşmuş, işçilerin ve iŐverenlerin sendikalaŐmasıyla da toplu İŞ ilişkisi meydana gelmiştir. İŞçiler, haklarını koruyabilmek adına örgütlenmiŐler, sendikalar kurmuŐlar, işveren ile çalışma koşullarını iyileştirmek adına müzakere etmeye, pazarlık yapmaya başlamışlardır. İŞçilerin bu Şekilde örgütlenmesi üzerine işverenler de sendika kurmaya ve sendikalara üye olmaya yönelik adımlar atmıŐlardır.

İŞçi sendikaları ile sendika üyesi olan veya sendika üyesi olmayan işveren arasında çalışma Şartları, ücret ve haklar hususunda müzakereler yapılarak sözleşmeye bağlanma gereksinimi ile toplu İŞ sözleşmeleri ortaya çıkmıştır. Karşılıklı ve birbirine uygun irade beyanı ile kurulan toplu İŞ sözleşmelerinde, sözleşme sürecindeyken değişiklik yapma gereksinimi söz konusu olabilmektedir. Çalışmamızın konusu toplu İŞ sözleşmesinde taraflarca değişiklik yapılması olup, konuyu tüm ayrıntıları ile incelemeyi amaçladık.

Anahtar Kelimeler: Toplu İŞ Hukuku, Toplu İŞ Sözleşmesi, Taraflarca Sonradan Değişiklik Yapılması

ABSTRACT

The business relationship was initially born as individual labor relations, with the development of industry and technology, the concepts of employer and employee were formed, and a collective labor relationship was formed. To protect their rights, workers organized, formed unions, and began to negotiate and negotiate with employers to improve working conditions. Upon the organization of workers in this way, employers also took steps to establish and become members of unions.

Collective labor agreements have emerged with the need to negotiate and contract working conditions, wages and rights between labor unions and employers who are union members or non-union members. In collective bargaining agreements established with a mutual and appropriate declaration

---

¹ Avukat – Konya Barosu

of will, there may be a need to make changes while in the contract process. The subject of our study is the amendment of the collective bargaining agreement by the parties, and we aimed to examine the issue in all details.

Keywords: Collective Labor Law, Collective Labor Agreement, Subsequent Amendments by the Parties

GİRİŞ

Toplu iş ilişkileri işçilerin örgütlenerek bir grup oluşturması, işveren ile çalışma koşullarını iyileştirmek adına müzakere etmesi düşüncesi ile ortaya çıkmıştır. Çalışanların hem çalışma hayatında hem de sosyal hayatta hak ve menfaatlerinin korunmasında ve geliştirilmesinde, toplu şekilde hareket etmenin önemli katkısı olmuştur. İşçilerin bu şekilde gruplaşması, işverenleri de birlik olmaya itmiş, işçilere karşı örgütlenme ihtiyacı hissetmişlerdir. Bu şekilde güçlü iki taraf oluşmuş, sözleşmeler müzakere edilmeye başlanmış, işçilerin de işverenler kadar söz hakkı doğmuştur.

Tarafların hak ve borçları yanında, taraf üyelerinin iş ilişkilerine uygulanabilecek çalışma şartlarını da düzenleyen, ücretlerini, sosyal hak ve menfaatlerini gösteren, taraflarca müzakere edilerek imzalanan toplu iş sözleşmeleri yapılmaya başlanmıştır. Sözleşmeyi yapan taraflar mutabakat sağlamak koşuluyla sözleşmede değişiklik yapabilme hakkına da sahiptirler. Ancak mutabakat sağlasalar dahi tarafların sözleşmenin süresine yönelik değişiklik yapabilmeleri mümkün değildir.

Toplu iş sözleşmesi yürürlükteyken değişiklik yapılmasına dair kanunda süre dışında bir yasak getirilmemiştir. Kanun koyucu, süre yönünden toplu iş sözleşmesinde değişiklik yetkisini kısıtlamış olsa da diğer hususlar yönünden değişikliğin bir gereksinim olduğunu düşünerek kısıtlama yapmamıştır.

Çalışma konumuz toplu iş sözleşmesinde taraflarca sonradan değişiklik yapılmasıdır. Çalışmamızda ilk olarak toplu iş sözleşmesinin tanımı, tarihsel gelişimi, hukukî niteliği, sözleşmenin muhtevası ve tarafları hususlarına değinilecek, ikinci olarak toplu iş sözleşmesinde değişiklik kavramına, değişikliğin gereksinimine ve hukuki mahiyetine değinilecek daha sonra toplu iş sözleşmesinde değişiklik yapma yetkisine kimlerin sahip olduğuna ve değişiklik yetkisinin sınırlarına değinilecektir. Akabinde sırasıyla toplu iş

sözleşmesinin süre dışındaki hükümlerinin değiştirilmesine, paraya ilişkin hükümlerin değiştirilmesine, toplu iş sözleşmesinde değişiklik yapılmasının şekil şartına ve değişiklik yapma yetkisinin süresine değinilecek, son olarak ise toplu iş sözleşmesinin yargı kararı ile değiştirilmesi hususu ele alınacaktır.

1. TOPLU İŞ SÖZLEŞMESİ

I. Toplu İş Sözleşmesi Kavramı

6356 sayılı Kanunu'nun 2. maddesinde, *iş sözleşmesinin yapılması, içeriği ve sona ermesine ilişkin hususları düzenlemek üzere işçi sendikası ile işveren sendikası veya sendika üyesi olmayan işveren arasında yapılan sözleşmeyi ifade eder şeklinde, toplu iş sözleşmesi tanımlanmıştır. Öğretide yapılan bir tanım ise, "Toplu iş sözleşmesi, kanunen ehliyetli ve yetkili olan işçi sendikası ile işveren sendikası veya sendika üyesi olmayan işveren arasında, kanunun belirlediği usule göre kurulan, tarafların hak ve borçları yanında, taraf üyelerinin iş ilişkilerine uygulanabilecek çalışma şartlarını da düzenleyen, kapsamına aldığı iş sözleşmeleri üzerinde doğrudan ve emredici etkiye sahip olan, yazılı şekilde yapılması gereken bir sözleşmedir²."* şeklindedir. Toplu iş sözleşmesi, iş sözleşmesinin yapılması, içeriği ve sona ermesine ilişkin hükümleri içerir³. Toplu iş sözleşmeleri ile hedeflenen, işçi ve işverenin çalışma koşullarını birlikte belirlemesi ile çalışma barışını sağlamak, uzun soluklu, hak ve menfaatlerin gözetildiği bir düzen oluşturmaktır⁴.

II. Toplu İş Sözleşmesinin Tarihsel Gelişimi

Ferdi iş ilişkileri bir müddet sonra işçiler aleyhine sonuç doğurmuş, işçiler tek başlarına işveren karşısında mücadele

---

² **Narmanlıoğlu, Ünal**, İş Hukuku II, Toplu İş İlişkileri, 2. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul, 2013, s. 295; **Göktaş, Seracettin**, Türk Hukukunda Toplu İş Sözleşmesinin Kişi Bakımından Uygulanma Alanı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2023, s. 15.

³ Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu (STİSK) m. 33.

⁴ **Albayrak Zincirlioğlu, Candan**, Türk Toplu İş Hukukunda İşletme Toplu İş Sözleşmesi, 2. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2023, s. 18.

edemeyeceklerini anlamışlardır⁵. İşçi ve işveren arasındaki çalışma ilişkisi ve uyuşmazlıkların çözümü bireysel düzeyde iken sanayinin gelişmesi ile işçiler arasında zamanla “birlikten kuvvet doğar” fikri gelişmeye başlamış, işçiler sendikalar kurarak işveren ile çalışma koşullarını iyileştirmek adına müzakere etmeye, pazarlık yapmaya başlamışlardır⁶. İşçilerin hak ve menfaatlerinin korunması ve geliştirilmesinde toplu şekilde hareket etmenin önemi anlaşılmış, işverenler de birlik olma ihtiyacı hissetmiş, örgütlenmeye başlamışlardır. İş ilişkisinin iki tarafı da güçlü hale geldiğinden müzakere etme gereği hasıl olmuş böylece bireysel iş sözleşmelerinin yanında toplu iş sözleşmeleri de yer almaya başlamıştır⁷.

Türkiye’de ilk toplu iş sözleşmesinin 1776 yılında Kütahya’da çini işçileri ve işverenleri arasında yapıldığı kabul edilmektedir⁸. Toplu iş ilişkilerine ilişkin ülkemizdeki ilk yasal düzenleme 1909 tarihli, Tatil-i Eşgal Kanunu’nda yer almaktadır⁹. Toplu iş sözleşmesi, hukukumuzda ilk olarak “*umumi mukavele*” adı altında Türk Borçlar Kanunu ile 1926 yılında girmiş ancak 1961 yılında yürürlüğe giren Anayasa hükmü ile uygulamaya konulan toplu iş sözleşmesi, 275

-
- 5 **Arıcı**, Kadir, Türk İş Hukuku-II, Toplu İş İlişkileri Hukuku, Gazi Kitabevi, Ankara, 2022, s. xxx.
- 6 **Karakoç**, Burak, Toplu İş Sözleşmesinin Sona Ermesi, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2022, s. 2, <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=qVqOZFj2DwNmvdftoGFYiMND05bLi1ANuBRt5LsaUhuJN7Bhyw65aG89FXM6waP1>, Erişim Tarihi: 23.09.2024.
- 7 **Çelik**, Nuri/ **Caniklioğlu**, Nurşen/ **Canbolat**, Talat/ **Özkaraca**, Ercüment, İş Hukuku Dersleri, 36. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul, 2023, s. 974; **Tuncay**, A. Can/ **Savaş Kutsal**, Burcu/ **Bozkurt Gümrükçüoğlu**, Yeliz, Toplu İş Hukuku, 8. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul, 2023, s. 361.
- 8 **Arıcı**, s. 224.
- 9 **Albayrak Zincirlioğlu**, s. 18; **Doğan**, Cem, Türk İş Hukuku ve Çalışma İlişkileri Alanına Uzlaştırma Kurulunun Girişi: Ta’til-i Eşgal Kanunu Üzerine Bir Değerlendirme, Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, 2012, S. 31, 273-296, s. 289, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sutad/issue/26302/277216>, Erişim Tarihi: 18.07.2024.

sayılı Toplu İş Sözleşmesi ve Grev ve Lokavt Kanunu ile ülkemizde 1963 yılında işlerlik kazanabilmiştir¹⁰. 275 sayılı Kanun'dan sonra yürürlüğe giren, 2821 sayılı Sendikalar Kanunu'nda, 2822 sayılı Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Kanunu'nda, 6356 sayılı Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu'nda yerini alarak, işlerliğini sürdürmüştür.

III. Toplu İş Sözleşmesinin Hukuki Niteliği

6356 sayılı Kanun'un 80. maddesi "Toplu iş sözleşmeleri hakkında, bu Kanunda hüküm olmayan hâllerde 4721 sayılı Kanun ve 11/1/2011 tarihli ve 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu ile iş sözleşmesini düzenleyen diğer kanunların bu Kanuna aykırı olmayan hükümleri uygulanır." hükmü uyarınca, toplu iş sözleşmesinin, ağırlıklı olarak işçilerin çalışma şartlarını konu eden, nevi şahsına münhasır bir özel hukuk sözleşmesi olduğu hususunda kanaat oluşturmaktadır¹¹.

Diğer sözleşmeler gibi toplu iş sözleşmesi de iki tarafın karşılıklı ve birbirine uygun irade beyanı ile kurulmaktadır¹². Sözleşmenin bir tarafında işçi sendikası, diğer tarafında ise sendika üyesi işveren yahut sendika üyesi olmayan işveren yer almaktadır¹³.

Toplu iş sözleşmelerinde sözleşmeye taraf olanların hakları ve borçlarına ilişkin hükümler yanında, asıl olarak tarafların üyeleri için genel ve emredici nitelikte¹⁴ hükümler yer almaktadır¹⁵.

¹⁰ Narmanlıoğlu, s. 306.

¹¹ Çelik/ Caniklioğlu/ Canbolat/ Özkaraca, s. 989; Arıcı, s. 218; Tuncay/ Savaş Kutsal/ Bozkurt Gümrükçüoğlu, s. 234. Toplu iş sözleşmesinin hukuki niteliğine dair çeşitli tartışmalar mevcut olmakla beraber söz konusu tartışma başka bir çalışmanın konusu olacak kadar derin olduğundan işbu çalışmada inceleme konusu yapılmamıştır.

¹² Narmanlıoğlu, s. 296.

¹³ STİSK m. 2/1-h.

¹⁴ Subaşı, İbrahim, Toplu İş Sözleşmesinin Taraflarca Değiştirilmesi, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, 2016, C. 74, S. 2, 989-1020, s. 994, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iuhfm/issue/29863/322668>, Erişim Tarihi: 19.07.2024.

¹⁵ Narmanlıoğlu, s. 296.

Her ne kadar toplu iş sözleşmesine bir tür sözleşme demiş isek de elbette Türk Borçlar Kanunu anlamında bir sözleşme değildir. Topluluk unsuru toplu iş sözleşmelerini diğer sözleşmelerden ayıran en temel farklılıklardandır¹⁶. Toplu iş sözleşmeleri, tarafların yanında taraf sıfatı taşımayan üçüncü kişiler için de hüküm ve sonuç doğurması yönünden diğer sözleşmelerden ayrılmaktadır¹⁷.

Ayrıca toplu iş sözleşmesi şekle tabi bir sözleşme olup, 6356 sayılı Kanun'un 35. maddesi uyarınca yazılı şekilde yapılmak zorundadır. Yine kanun koyucu toplu iş sözleşmeleri için belli bir süre sınırı koymuş, en az bir yıl, en çok üç yıl süreli olarak yapılabileceği konusunda emredici bir düzenleme yapmıştır¹⁸.

IV. Toplu İş Sözleşmesinin Muhtevası

Toplu iş sözleşmesinin temel konusu iş sözleşmesidir. Muhtevasında, işçilerin iş sözleşmesine dair hüküm bulunmayan sözleşmeler toplu iş sözleşmesi sayılmayacaktır. İşçilerin ekonomik ve sosyal durumları ile çalışma şartlarını düzenleme maksadı taşıyan toplu iş sözleşmeleri ile çalışma şartları işçi lehine iyileştirilmeye çalışılır¹⁹. Toplu iş sözleşmeleri ile iş ilişkisinde istikrar sağlanmış, işçilerin hak ve menfaatleri korunmuş, geliştirilmiş, sosyal diyaloga ortam ve imkân sağlanmış iş barışının sağlanması ve sürdürülmesine katkı sağlanmıştır²⁰.

---

¹⁶ **Yılmaz**, Huriye Hilal, Toplu İş Sözleşmesinin Emredici Etkisi, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Özel Hukuk Yüksek Lisans Tezleri Dizisi, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2021, No: 44, s. 18, <http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/TEZ/ET001026.pdf>, Erişim Tarihi: 23.09.2024; **Narmanlıoğlu**, s. 315; **Karakoç**, s. 65.

¹⁷ **Şahlanan**, Fevzi, Toplu İş Hukuku, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2020, s. 332; **Karakoç**, s. 65; **Sargıcı**, E. Yeşim, Değişen Toplu İş Sözleşmesi Düzeni ve Türkiye, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara, 2023, s. 32, <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=r4I1HnmXxFQovUpYAyUmxPBVVKLP75NEc4kqwj3-AdhDGw8Toq32m-zn01MXpsC1>, Erişim Tarihi: 19.07.2024; **Yılmaz**, s. 35.

¹⁸ STİSK m. 35/2.

¹⁹ **Arıcı**, s. 229.

²⁰ **Arıcı**, s. xliv.

İşçi ve işveren arasındaki ilişkiler her zaman adil olmasa da bazı kurallara tabi olmuştur²¹. İş hukuku güçlü işveren karşısında zayıf olan işçinin haklarını koruma gayesi ile doğmuş olsa da zaman içerisinde işçi ve işvereni “sosyal ortaklar” olarak adlandırarak denge hukuku olarak şekillenmiştir²². Özellikle toplu iş hukukunda yer alan toplu iş sözleşmesi ile işçi-işveren ilişkisinde taraflar arasında bir denge sağlanmaya çalışılmaktadır. Toplu iş sözleşmesinde taraflar, çalışma şartları, iş koşulları gibi hususlara ilişkin hükümleri kendi aralarında ve kendine özgü yöntemler ile ihdas etmektedir²³.

V. Toplu İş Sözleşmesinin Tarafları

Her sözleşmede olduğu gibi toplu iş sözleşmesinde de en az iki taraf söz konusudur. Taraflardan biri işçi sendikası iken diğer taraf işveren sendikası veya sendika üyesi olmayan işveren olabilecektir. Bir işverenin toplu iş sözleşmesi yapabilmesi için işveren sendikasına üye olması zorunlu değildir. Ancak bir işçinin toplu iş sözleşmesinden yararlanabilmesi için işçi sendikasına üye olması zorunludur²⁴. Bir grup işçinin işverenle yaptığı sözleşme toplu iş sözleşmesi olarak nitelendirilemeyecektir²⁵.

Anayasa'nın 53/1. maddesine göre; işçi ve işverenler, ekonomik ve sosyal koşullarını ve çalışma koşullarını düzenlemek amacıyla karşılıklı olarak, toplu iş sözleşmesi yapma hakkına sahiptirler²⁶. Anayasa'nın 48/1. maddesi ile tanınan sözleşme

²¹ **Önsal**, Naci, Toplu İş Sözleşmesi Maddeleri Üzerine Notlar, Türk Metal Sendikası Araştırma ve Eğitim Merkezi Yayınları, C. 64, Ankara, 2021, s. 2.

²² **Çelik/ Caniklioğlu/ Canbolat/ Özkaraca**, s. 974; **Önsal**, s. 2.

²³ **Narmanlıoğlu**, s. 6.

²⁴ Sendikaya üye olmayan işçiler, toplu iş sözleşmesinin tarafı olan işçi sendikasına dayanışma aidatı ödeyerek toplu iş sözleşmesinden yararlanabileceklerdir. (STİSK m. 39/4); Yargıtay HGK, 2019/227 E., 2022/628 K., 28.04.2022 T., Yargıtay Karar Arama, Erişim Tarihi: 12.10.2024.

²⁵ **Arıcı**, s. 218.

²⁶ **Yürekli**, Sabahattin, Toplu İş Uyuşmazlıklarında Yüksek Hakem Kurulu Kararları, İstanbul Medeniyet Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 5, S. 8, 2020, 113-149, s. 114,

özgürlüğünün yanı sıra ayrı bir madde ile toplu iş sözleşmesinin düzenlenmiş olması, toplu iş sözleşmesi özerkliğine ayrı bir güvence sağlanmak istendiğini göstermektedir²⁷. Her ne kadar Anayasa'da doğrudan özerklik kavramı yer almasa da Anayasa'nın 53/1. madde hükmünden ve toplu iş sözleşmesinin dışarıdan bir müdahale olmaksızın düzenlenmesinden, toplu iş sözleşmesinde özerklik olduğu anlaşılmaktadır²⁸.

Toplu iş sözleşmesi yapma hakkı, bu konuda ehliyetli ve yetkili olanlara iş ilişkilerini düzenleme ve bu ilişkiye zorunlu olarak uygulanan hukuk kurallarını yaratabilme kudreti vermektedir. Yetkili ve ehliyetli olan bu kişilerin, üyeleri hakkında düzenlemeler yapabilmesi meşru kılınmıştır²⁹. Toplu iş sözleşmesinde taraflarca değişiklik yapabilme yetkisi de kural koyma yetkisinin bir parçasıdır³⁰. Toplu iş sözleşmesinde değişikliğin, toplu iş sözleşmesi yapmaya yetkili kişiler tarafından geleceğe yönelik yapılması ve imzalanması yeterli olup, değişiklik metninin (protokol) sendika üyesi işçiler tarafından kabulü gerekmemektedir³¹.

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/imhfd/issue/65334/1006647>,

Erişim Tarihi: 19.07.2024; **Önsal**, s. 1.

²⁷ **Centel**, Tankut, Toplu İş Sözleşmesi Özerkliğinin Hukuki Sınırları, Sicil İş Hukuku Dergisi, S. 17, 2010, 211-220, s. 212, <https://sicil.mess.org.tr/Media/Uploads/sicil17-211-220.pdf>, Erişim Tarihi: 24.09.2024.

²⁸ **Subaşı**, s. 993.

²⁹ **Narmanlıoğlu**, s. 355.

³⁰ **Ekmekçi**, Ömer/ **Yiğit**, Esra, Toplu İş Hukuku, Güncellenmiş 6. Baskı, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2024, s. 585; **Ekmekçi**, Ömer, Toplu İş Sözleşmesinde Tarafların İradeleriyle Sonradan Değişiklik Yapılması, Çimento İşveren Dergisi, 1996, C. 10, S. 5, 13-27, s. 15, <https://ceis.wpenginepowered.com/wp-content/uploads/2019/10/eylul1996.pdf>, Erişim Tarihi: 19.07.2024.

³¹ **Subaşı**, s. 1003.

2. TOPLU İŞ SÖZLEŞMESİNDE DEĞİŞİKLİK KAVRAMI, SONRADAN DEĞİŞİKLİK YAPMA GEREKSİNİMİ VE DEĞİŞİKLİĞİN HUKUKİ NİTELİĞİ

I. Toplu İş Sözleşmesinde Değişiklik Kavramı

Bir toplu iş sözleşmesinde değişiklik yapıldığından bahsedebilmek için, mevcut olan bir hükmün toplu iş sözleşmesinden çıkarılması veya içeriğinin değiştirilmesi veyahut sözleşmeye yeni bir hüküm getirilmesi gerekir³². Burada sayılanlar dışında yapılanlar, toplu iş sözleşmesinde değişiklik anlamına gelmeyecektir. Örneğin, işçilere senede bir defa erzak yardımı yapılacağına dair hüküm getirilmesi, işçilere verilen erzak yardımına dair hükmün kaldırılması veya senede iki defa verilen erzak yardımının bire düşürülmesi şeklinde hüküm değişikliği toplu iş sözleşmesinde değişiklik olarak değerlendirilebilir³³.

Anayasa'nın 53/1. maddesine göre; karşılıklı olarak tarafların ekonomik ve sosyal durumlarını ve çalışma şartlarını düzenlemek amacıyla yaptıkları sözleşme olarak tanımlanan toplu iş sözleşmesinde sonradan yapılacak olan değişikliğin mutlaka işçi lehine olması gerekmez, işçi lehine veya aleyhine olması mümkündür³⁴.

---

³² **Ekmekçi/ Yiğit**, s. 582; **Ekmekçi**, s. 13; **Özel**, Halil Mert, Toplu İş Sözleşmesinin Taraflarca Değiştirilmesi, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Özel Hukuk Yüksek Lisans Tezleri Dizisi, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2023, No: 75, s. 3.

³³ **Özel**, s. 3.

³⁴ Yargıtay 9. HD., E. 2017/15142, K. 2017/10751, T. 9.5.2017, <https://www.lexpera.com.tr/ictihat/yargitay/22-hukuk-dairesi-e-2017-15142-k-2017-10751-t-9-5-2017>, Erişim Tarihi: 27.09.2024; **Akyiğit**, Ercan, Toplu İş Hukuku, 4. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2022, s. 507; **Tuncay/ Savaş Kutsal/ Bozkurt Gümrükçüoğlu**, s. 361.

II. Toplu İş Sözleşmesinin, Sözleşme Süresi İçinde Değiştirilmesi Gereksinimi

Günümüzde yaşanan ekonomik değişimler, enflasyon ve diğer nedenler, tarafların toplu iş sözleşmesini, sözleşme süresi boyunca meydana gelecek değişiklikleri öngörerek, isabetli bir biçimde düzenlemelerini güçleştirmektedir. Uyuşmazlıklar, toplu iş sözleşmesinin yapılması esnasında veya sözleşmenin yapılmasından sonra ortaya çıkabilir. İmzadan sonra ortaya çıkan aksak yönlerinin giderilmesi veya ekonomik değişimlerin ortaya çıkması gibi yeni durumlara uydurulması bakımından sözleşmede değişiklik yapma hakkı bir gereksinimdir³⁵.

Hukukumuzda tarafların toplu iş sözleşmesini süresinden önce sona erdirmeleri, ihtiyaçlarına uygun yeni bir toplu iş sözleşmesi yapamayacakları hususu göz önünde bulundurulduğunda, gereksinimlerinin karşılanabilmesi bakımından sözleşmede sonradan değişiklik yapabilme hakkının önemi yüksektir³⁶.

Tarafların önceden tüm ekonomik değişimleri ve enflasyon koşullarını öngörmelerinin beklenmesi mümkün olmayacağından, toplu iş sözleşmesi süresi içinde sözleşme hükümlerinde değişiklik yapma gereksinimi meydana gelmiştir³⁷. Taraflara tanınan bu imkân sözleşme özgürlüğünün de bir gereğidir.

III. Toplu İş Sözleşmesinde Değişikliğin Hukuki Niteliği

Toplu iş sözleşmesinde yapılan değişiklik hukuken bir sözleşmedir³⁸. Toplu iş sözleşmelerinde değişiklik genellikle "protokol" adı verilen sözleşmelerle yapılmaktadır³⁹. Yapılan değişiklikle getirilen hükümler mevcut toplu iş sözleşmesinin bütünü içerisinde yer almakta, ayrı bir toplu iş sözleşmesi niteliğinde değil; sözleşmenin eki niteliğindedir⁴⁰. Bu nedenle, toplu iş sözleşmesinin yapılmasına ilişkin

³⁵ Şahlanan, s. 488.

³⁶ Ekmekçi/ Yiğit, s. 582; Ekmekçi, s. 13.

³⁷ Özel, s. 9.

³⁸ Ekmekçi/ Yiğit, s. 584; Ekmekçi, s. 13.

³⁹ Tuncay/ Savaş Kutsal / Bozkurt Gümrükçüoğlu, s. 361; Subaşı, s. 1002.

⁴⁰ Özel, s. 13.

prosedüre uyulması ya da taraf işçi sendikasının işyerinde sahip olduğu çoğunluğu muhafaza ediyor olmasına gerek bulunmamakta, toplu iş sözleşmesinin tarafı olmak sözleşmede değişiklik yapabilmek için yeterlidir⁴¹.

3. TOPLU İŞ SÖZLEŞMESİNDE DEĞİŞİKLİK YAPMA YETKİSİ VE DEĞİŞİKLİK YAPMA YETKİSİNİN SINIRLARI

I. Toplu İş Sözleşmesinde Değişiklik Yapma Yetkisine Sahip Olanlar

275 sayılı Kanun'da toplu iş sözleşmesinde değişikliğe dair düzenleme bulunurken⁴², 2822 ve 6356 sayılı Kanun'larda bu hususta açık bir düzenleme bulunmamakta, 6356 sayılı Kanun'da yalnızca tarafların sözleşme süresi yönünden değişiklik yapamayacaklarına dair bir düzenleme bulunmaktadır. Dolayısıyla sözleşmede değişiklik yapma yetkisinin kime ait olduğu hususunda da herhangi bir düzenleme 6356 sayılı Kanun'da mevcut değildir.

6356 sayılı Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu madde 41'e göre toplu iş sözleşmesi yapma yetkisinin, sözleşmenin tarafını oluşturan işçi sendikası ile işveren sendikası veya sendika üyesi olmayan işverene ait olduğu belirtildiğinden, sözleşmede değişiklik yapma yetkisinin de aynı şekilde sözleşme yapmaya yetkili kişiler olması mantıksal bir çıkarım olacaktır⁴³.

⁴¹ **Subaşı**, s. 1008.

⁴² "Toplu iş sözleşmesinin yapılması, değiştirilmesi, feshi, feshinin ihbarı ve toplu iş sözleşmesine katılma yazılı olmadıkça muteber değildir." (m. 2).

"Toplu iş sözleşmesinin yapılması, değiştirilmesi, feshi, feshinin ihbarı ve toplu iş sözleşmesine katılma yazılı olmadıkça muteber değildir." (m. 13/2).

⁴³ "...Dosyaya sunulan toplu iş sözleşmelerinin tarafları ise dava dışı işçi sendikası ile davalının üyesi olduğu işveren sendikasıdır. Değişiklik protokolleri ise yalnızca işveren yetkilisince imzalanmıştır. Toplu iş sözleşmesinin tarafı olan işveren sendikası yetkililerince imzalanmayan protokolün geçerli olduğundan söz edilemez..." (Yargıtay 9. HD., E. 2018/5738, K. 2018/15042, T.

Toplu iş sözleşmesinde değişiklik yapabilmek için işçi sendikasının değişiklik tarihinde işyerinde çoğunluğa sahip olması gerekmediği gibi yetki tespiti prosedürünü izlenmesine de gerek yoktur⁴⁴. Toplu iş sözleşmesinin tarafı olmak sözleşmede değişiklik yapabilmek için yeterlidir. İşçi ve işveren konfederasyonlarının veya hükümetin toplu iş sözleşmesi yapma veya sözleşmeyi değiştirme hakkı yoktur⁴⁵.

Sendikal manada örgütlenmemiş olan bir işçinin yahut işçi topluluğunun, işverenle karşılıklı olarak toplu iş sözleşmesi bağlatması mümkün olmadığından, aynı şekilde mevcut olan bir toplu iş sözleşmesinde değişiklik yapması da mümkün değildir⁴⁶.

Toplu iş sözleşmesinin taraflarca akdedilmediği hallerde dahi, değişiklik yapma yetkisi yine sözleşmenin taraflarına aittir⁴⁷. Grev ve lokavt yasakları veya grev oylamasında işçilerin çoğunluğunun grevin uygulanmamasına karar vermesi nedeniyle toplu iş sözleşmesi, Yüksek Hakem Kurulu tarafından veya tarafların anlaşarak özel hakeme başvurması nedeniyle özel hakem tarafından akdedilmiş olsa bile değişiklik yapma yetkisi taraflara aittir⁴⁸.

16.7.2018, <https://www.lexpera.com.tr/ictihat/yargitay/9-hukuk-dairesi-e-2018-5738-k-2018-15042-t-16-7-2018>, Erişim Tarihi: 15.06.2023).

⁴⁴ **Subaşı**, s. 1006; **Tuncay/ Savaş Kutsal/ Bozkurt Gümrükçüoğlu**, s. 362.

⁴⁵ **Tuncay/ Savaş Kutsal/ Bozkurt Gümrükçüoğlu**, s. 361; **Çelik/ Caniklioğlu/ Canbolat/ Özkaraca**, s. 1077; **Subaşı**, s. 1008.

⁴⁶ **Sevim**, Özgür, *Türk İş Hukukunda Toplu İş Sözleşmesi Yetkisinin Düşmesi*, Lykeion Yayınları, Ankara, 2023, s. 6; **Türkoğlu**, Oya; 6356 Sayılı Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu Kapsamında Toplu İş Sözleşmesi Yapma Yetkisi ve Uluslararası Normlar Çerçevesinde Değerlendirilmesi, Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2-114, 2019, s. 20, https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=_Aoj4qB6xDK35yD3DZjCdg&no=Nymmieorl-VGxWbJ5l-SAA, Erişim Tarihi: 19.07.2024.

⁴⁷ **Subaşı**, s. 1015; **Ekmekçi/ Yiğit**, s. 585.

⁴⁸ **Ekmekçi/ Yiğit**, s. 585; **Tuncay/ Savaş Kutsal/ Bozkurt Gümrükçüoğlu**, s. 361; **Ekmekçi**, s. 15.

4857 sayılı Kanun'un 2/6. maddesi uyarınca asıl işveren, her ne kadar alt işverenin işçilerine karşı iş sözleşmesinden veya alt işverenin taraf olduğu toplu iş sözleşmesinden kaynaklı yükümlülüklerinden alt işverenle birlikte sorumlu⁴⁹ olsa da toplu iş sözleşmesinin tarafı olmadığından, toplu iş sözleşmesinde değişiklik yapma yetkisi bulunmamaktadır⁵⁰.

Sözleşmelerde değişiklik yapılması iki tarafın değişiklik hususunda anlaşmasına bağlıdır. Toplu iş sözleşmesinin yapılması esnasında ortaya çıkan uyuşmazlıklar için grev ve lokavt uygulanması mümkün olsa da tarafların sonradan birbirlerini grev ve lokavt yoluyla değişiklik anlaşması yapmaya zorlaması mümkün değildir⁵¹. Dirlik borcu buna engel olmaktadır. Toplu iş sözleşmesinin yürürlük süresince, çalışma barışının sağlanması adına, sözleşmenin içeriği veya işleyişine dair değişiklik yapmamak, sözleşmeyi sona erdirmeye yönelik doğrudan veya dolaylı iş mücadelesine başvurmamak, tarafların birbirine olan dirlik borcunun bir sonucudur⁵².

Yine toplu iş sözleşmesinin imzalanması esnasında sendika üyesi olmayan işverenin sonradan sendikaya üye olması halinde,

---

⁴⁹ 4735 sayılı Kamu İhale Kanunu'nun 8. maddesi "Kamu işveren sendikası tarafından yürütülmeyen ve sonuçlandırılmayan toplu iş sözleşmeleri için fiyat farkı ödenemez, 4857 sayılı Kanunun 2'nci maddesinin yedinci fıkrası esas alınarak asıl işveren sıfatından dolayı ücret farkına hükmedilemez ve asıl işveren sıfatıyla sorumluluk yüklenemez." şeklindeki hükmü uyarınca kamunun alt işverenin yaptığı toplu iş sözleşmesinden sorumluluğu bulunmamaktadır.

⁵⁰ "Bu ilişkide asıl işveren, alt işverenin işçilerine karşı o işyeri ile ilgili olarak bu Kanundan, iş sözleşmesinden veya alt işverenin taraf olduğu toplu iş sözleşmesinden doğan yükümlülüklerinden alt işverenle birlikte sorumludur." (4857 Sayılı Kanun m. 2/7); Yargıtay HGK., E. 2015/772, K. 2015/1280, T. 29.4.2015, <https://www.lexpera.com.tr/ictihat/yargitay/hukuk-genel-kurulu-e-2015-772-k-2015-1280-t-29-4-2015>, Erişim Tarihi: 27.09.2024.

⁵¹ **Çelik/ Caniklioğlu/ Canbolat/ Özkaraca**, s. 1075; **Sur**, Melda, İş Hukuku Toplu İlişkiler, 6. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara, 2017, s. 307; **Tuncay/ Savaş Kutsal/ Bozkurt Gümrükçüoğlu**, s. 363.

⁵² **Yılmaz**, s. 49; **Tuncay/ Savaş Kutsal/ Bozkurt Gümrükçüoğlu**, s. 363.

üyelik tarihinden önce imzalanmış olan toplu iş sözleşmesi bakımından sendika taraf sıfatını kazanamayacağından, değişiklik yapma yetkisi işverene ait olacaktır⁵³.

Sözleşme akdedildiği sırada sendika üyesi olan işverenin sonradan üyeliğinin sona ermesi halinde ise değişiklik yapma yetkisi sendikaya değil, yine işverene aittir⁵⁴. Üyeliğin sona ermesiyle, sendikanın taraf sıfatı da sona ermektedir. Ancak işverenin taraf sıfatı devam etmektedir⁵⁵.

Sözleşmeyi değiştirme yetkisi temelde taraflara ait olduğundan, sözleşmeyi temsilci sıfatıyla imzalayan kişi veya kişilerin, temsilci sıfatları devam etmiyorsa, toplu iş sözleşmesinde değişiklik yapma yetkileri bulunmamaktadır. Temsilcinin yetkisinin tespit edilemediği hallerde değişikliğe dair imzalanan protokolün geçersizliğine karar verilmesi gerekmektedir⁵⁶. Yani temsilci toplu iş sözleşmesi yapma hakkına haiz olsa da değişiklik yapma yetkisine haiz değilse, protokol geçersizlik yaptırımına tabi olacaktır⁵⁷.

Uygulamada, tarafların ileride değişiklik konusunda anlaşamamaları halinde doğan uyuşmazlığın özel hakem tarafından çözümleneceğini kararlaştırdıkları toplu iş sözleşmeleri çoğunluktadır. O halde sözleşmeye konulan bu hüküm ile taraflar

---

⁵³ **Ekmekçi/ Yiğit**, s. 587; **Subaşı**, s. 1016.

⁵⁴ STİSK m. 37/3: “Sözleşmenin imzalanması tarihinde taraf işveren sendikasının üyesi olan işveren, sendikası ile ilişkisinin kesilmesi hâlinde yapılmış olan sözleşme ile bağlı kalır.”; **Ekmekçi/ Yiğit**, s. 587.

⁵⁵ **Engin**, E. Murat, Toplu İş Sözleşmesinin Normatif Hükümlerinin Taraflarca Değiştirilmesi, Sicil İş Hukuku Dergisi, S. 13, 2009, 142-147, s. 144, <https://sicil.mess.org.tr/Media/Uploads/sicil13-142-147.pdf>, Erişim Tarihi: 12.10.2024.

⁵⁶ **Günay**, Cevdet İlhan, Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu Şerhi, Yetkin Yayınları, Ankara, 2017, s. 681.

⁵⁷ Yargıtay 22. HD., 2016/27550 E., 2016/29521 K., 29.12.2016 T., Yargıtay Karar Arama, Erişim Tarihi: 12.10.2024; **Ekmekçi/ Yiğit**, s. 587.

değişiklik hususunda anlayamadığı takdirde, uyuşmazlıklar özel hakem tarafından çözülebilecektir⁵⁸ (STİSK m. 52).

II. Toplu İş Sözleşmesinde Değişiklik Yapma Yetkisinin Sınırları

Toplu iş sözleşmelerinde sözleşmeye uyma ve dirlik (sözleşme süresi içinde menfaat uyuşmazlığı çıkarmama yükümlülüğü) borcu mevcuttur. Bu nedenle toplu iş sözleşmesinde her türlü değişiklik yapılamaz; değişiklik yapma yetkisinde şekil ve içerik bakımından kanunda bazı sınırlamalar bulunmaktadır.

Toplu iş sözleşmesinin tarafları birlikte düzenledikleri sözleşme hükümlerini (bazı sınırlamalar hariç) yine ancak birlikte anlaşmak suretiyle değiştirebilirler⁵⁹. Taraflardan yalnızca biri, sözleşme süresi içinde sonradan ortaya çıkan durumlara dayanarak toplu iş sözleşmesinin revizyonunu, yeniden gözden geçirilmesini kısacası toplu iş sözleşmesinde değişiklik yapılmasını isteyebilecekse de karşı taraf kabul etmediği sürece değişiklik yapamayacaktır⁶⁰.

Sözleşme taraflarının her konuda değişiklik yapabilmeleri de mümkün değildir. Tarafların toplu iş sözleşmesinde değişiklik yapabilecekleri hükümler, sözleşmenin akdedilmesi esnasında belirlenmesi tarafların iradelerine tabi olan konular olup, tarafların önceden belirleme yetkileri bulunmayan hususlarda özellikle kamu düzenini ilgilendiren hususlarda değişiklik yapabilme yetkileri

---

⁵⁸ **Ekmekçi/ Yiğit**, s. 602; **Tuncay/ Savaş Kutsal/ Bozkurt Gümrükçüoğlu**, s. 364.

⁵⁹ “...Toplu iş sözleşmesi imzalandıktan sonra toplu iş sözleşmesinin tarafları toplu iş sözleşmesinin süresiyle ilgili maddesi dışındaki toplu iş sözleşmesinin içeriğine ilişkin hükümlerini değiştirebilirler. Toplu iş sözleşmesindeki değişiklik mutlaka sözleşmenin taraflarınca yapılması gerekir. Başka bir anlatımla toplu iş sözleşmesinin tarafı kimse ancak o kişiler toplu iş sözleşmesi hükmünü değiştirebilir...” (Yargıtay 9. HD., E. 2018/5738, K. 2018/15042, T. 16.7.2018, <https://www.lexpera.com.tr/ictihat/yargitay/9-hukuk-dairesi-e-2018-5738-k-2018-15042-t-16-7-2018>, Erişim Tarihi: 15.06.2023).

⁶⁰ **Narmanlıoğlu**, s. 366.

bulunmamaktadır⁶¹. Tarafların, toplu iş sözleşmesinin hak ve borçlara ilişkin hükümlerinde değişiklik yapabilme yetkileri söz konusuysen, sözleşmenin yer itibarıyla kapsamına ilişkin hükümlerde değişiklik yapabilmeleri söz konusu değildir⁶².

Toplu iş sözleşmesinin süresinin, sözleşmenin imzalanmasından sonra sözleşme taraflarınca uzatılmayacağı, kısaltılmayacağı, sözleşme süresinden önce sona erdirilemeyeceği konusunda kanunda (STİSK m. 35/2) kesin bir sınır çizilmiştir. Toplu iş sözleşmesi imzalandıktan sonra hiçbir şart ve durumda süreye ilişkin değişiklik yapılamaz⁶³. Bu düzenleme ile amaçlanan işyerinde belirli bir dönem için istikrar sağlamaktır⁶⁴.

Toplu iş sözleşmesinde değişiklik adı altında tamamen yeni bir toplu iş sözleşmesi yapılması mümkün değildir. Kanun koyucu açıkça süre hususunda değişiklik yapılmasını yasaklayarak, yapılmış olan sözleşmenin kararlaştırıldığı süre için uygulanması gerektiğini vurgulamıştır.

Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu m. 33/5'teki toplu iş sözleşmelerinin, Anayasa'ya ve kanunun emredici hükümlerine aykırı düzenleme içermeyeceği şeklindeki hüküm uyarınca, toplu iş sözleşmesinde yapılacak değişikliklerle de Anayasa'ya ve kanunların emredici hükümlerine aykırı düzenlemeler yapılamayacaktır.

III. Toplu İş Sözleşmesinin Süre Dışındaki Hükümlerinin Değiştirilmesi

6356 sayılı Kanun'un 35. maddesinin ikinci fıkrasında da belirtildiği üzere toplu iş sözleşmesi en az bir yıl, en çok üç yıl süreli olacak şekilde yapılabilir⁶⁵. Ülkemizde toplu iş sözleşmeleri genellikle iki yıl süreli yapılmaktadır. Toplu iş sözleşmesinin süresinin, sözleşmenin imzalanmasından sonra sözleşme taraflarınca

⁶¹ **Subaşı**, s. 1001.

⁶² **Çelik/ Caniklioğlu/ Canbolat/ Özkaraca**, s. 591.

⁶³ 1983'ten itibaren, toplu iş sözleşmesi yürürlük süresinin taraflarca imzalandıktan sonra değiştirilmesi, mümkün değildir. (**Sargıcı**, s. 321).

⁶⁴ **Şahlanan**, s. 473; **Sur**, s. 313.

⁶⁵ İstisna: süresi bir yıldan az süren işler (STİSK m. 35/3).

uzatılmayacağı, kısaltılmayacağı, sözleşme süresinden önce sona erdirilemeyeceği konusunda kanunda (STİSK madde 35/2) kesin bir sınır çizilmiştir⁶⁶. Kanunda toplu iş sözleşmesinin süresine dair değişiklik yapılması yasaklandığından, zıt anlam itibarıyla süre dışında diğer konularda değişiklik yapmanın mümkün olduğu anlaşılmaktadır.

Taraflar toplu iş sözleşmesi ile kararlaştırılan çalışma koşullarında, azaltma veya artırım yapabilecekleri gibi, bir çalışma koşulunu geçici veya sürekli olarak kaldırabilirler ya da sözleşmede düzenlenmemiş bir konuda yeni düzenleme getirebilirler⁶⁷.

Değişiklikler taraflarca imza tarihinde yürürlüğe konulabileceği gibi, bu tarihten önceki veya sonraki bir tarihte uygulanmak üzere yürürlüğe konabilir⁶⁸.

Tarafların toplu iş sözleşmesinde değişiklik yapabileceği konular, sözleşmenin imzalanması esnasında, kararlaştırılması tarafların iradelerine bırakılmış olan konulardır. Tarafların kamu düzenine ilişkin olan konularda, örneğin toplu iş sözleşmesinin uygulanacağı yer itibarıyla kapsamının, yani toplu iş sözleşmesinin uygulanacağı işyeri veya işyerlerinin daraltma veya genişletme yetkileri bulunmamakta, toplu iş sözleşmesinde bu hususlara dair olan hükümler açıklayıcı nitelik taşımaktadır⁶⁹.

Toplu iş sözleşmesinin tarafları gerek kendi aralarında gerekse üyelerinin karşılıklı hukuki ilişkilerini sözleşme süresinin sonuna kadar yeterli açıklıkta düzenlemek durumunda olmayabileceğinden, taraflar sözleşmenin bazı hükümlerinin belirlenmesini daha ileri bir tarihe bırakmak isteyebilmektedir⁷⁰. Yine taraflar toplu iş

---

⁶⁶ Toplu iş sözleşmesinde alt sınır konulmasının nedeni işyerlerinde kurulmuş olan düzenin en azından belirli bir süre içinde bozulmadan korunmasını sağlamak; üst sınırın konulma sebebi ise ekonomi ve hayat şartlarının değişmesi olasılığı karşısında tarafları daha uzun süre sözleşme ile bağlı tutmamaktır. (Tuncay/ Savaş Kutsal/ Bozkurt Gümrükçüoğlu, s. 304).

⁶⁷ Subaşı, s. 1008.

⁶⁸ Subaşı, s. 1017.

⁶⁹ Ekmekçi/ Yiğit, s. 591.

⁷⁰ Ekmekçi, s. 13.

sözleşmesinin yapılması sırasında sözleşmede yer almasını istedikleri konulardan birini veya birkaçını, önceden belirlemek yerine sözleşme süresinde belirli şartların gerçekleşmesine veya açıkça öngörülen bir tarihte aralarında yapılacak görüşme ile belirlemek üzere toplu görüşmeyi saklı tutabilirler. Uygulamada, tarafların, toplu iş sözleşmesiyle kararlaştırılan ücret ve diğer sosyal hakların ileride belirli bir tarihte ya da enflasyon rakamlarının kararlaştırılan belirli bir miktarın üzerinde olması gibi, belirli bir koşulun gerçekleşmesi halinde sözleşmenin bazı hükümlerinin yeniden gözden geçirilmesini kararlaştırdıkları görülmekte, bu koşullara “revizyon koşulları” denilmekte ve bu tür hükümler geçerli sayılmaktadır⁷¹. Ancak günü geldiğinde bu hususta düzenleme yapmaya yanaşmayan tarafa karşı grev, lokavt, arabuluculuk gibi olgulara başvurmanın mümkün olmadığı, ancak özel hakem tarafından çözümü öngörülmüşse bu yola gidileceği şeklinde görüş, baskın görüştür⁷². İsbetli bulduğumuz görüş, 6356 sayılı Kanun’un 25/2. maddesinin “*toplu iş sözleşmesinin yapılması sırasında yapılan greve kanuni grev denilir*” şeklindeki açık hükmü dolayısıyla baskın görüş olup, değişikliğe zorlama amacıyla grev ve lokavt hakkı kullanılamaz, yapılan grev ve lokavt kanun dışı olacaktır.

A) Doğmuş Haklar Yönünden Değişiklik Yapılması

Toplu iş sözleşmesinin tarafları, değişen ekonomik durumlar karşısında, sözleşmede değişiklikler yapmak ve sözleşmeyi yeni koşullara uyarlamak olanağına sahiptirler. Toplu iş sözleşmesinde yapılacak değişiklik, sadece gelecekteki (doğmamış, beklenen) haklara

---

⁷¹ **Subaşı**, s. 1020.

⁷² Bu görüşü savunanlar: **Akyiğit**, s. 506; **Sur**, s. 307; **Subaşı**, s. 1005; **Yayvak**, İrem, *Toplu İş Sözleşmesinin Art Etkisi*, Beta Yayınları, İstanbul, 2014, s. 130. Karşıt görüş ise tarafların böyle bir uyuşmazlık ortaya çıktığında grev ve lokavt hakkını kullanabilecekleri yönünde olsa da savunucusu azınlıktadır. Detaylı bilgi için bkz. **Subaşı**, s. 1005.

ilişkin olabilir⁷³. Yargıtay içtihatları da toplu iş sözleşmelerindeki değişikliklerin ileriye dönük olarak yapılabileceği yönündedir⁷⁴.

Toplu iş sözleşmesinde yapılacak olan değişiklik taraf üyelerinin ve toplu iş sözleşmesinden yararlananların kazanılmış haklarına hanel getirecek nitelikte olamaz⁷⁵. Doğmuş olan hakların değişikliğe konu olması, konu olsa dahi geçerliliği mümkün değildir. Sözleşmenin tarafları, hakkın doğmasını sağlayan hükmü geleceğe dair olacak şekilde değiştirebilir, geçmişe dönük olacak şekilde değiştiremez⁷⁶. İşçinin doğmuş hakkı sonradan protokol ile ortadan

⁷³ “...Kural olarak toplu iş sözleşmesinin taraflarının toplu iş sözleşmesi hükümlerini tadil etmeleri mümkündür. Ancak değişiklik toplu iş sözleşmesi yapmaya yetkili kişilerce gerçekleştirilmeli ve ileriye dönük olarak yürürlüğe konulmalıdır...” Yargıtay 9. HD., E. 2014/2478, K. 2014/5936, T. 25.2.2014, <https://www.lexpera.com.tr/ictihat/yargitay/9-hukuk-dairesi-e-2014-2478-k-2014-5936-t-25-2-2014>, Erişim Tarihi: 15.06.2023; Yargıtay 9. HD., E. 2016/13850, K. 2016/11019, T. 02.05.2016, Yargıtay Karar Arama, Erişim Tarihi: 27.07.2024.

⁷⁴ “...Ne var ki, toplu iş sözleşmesinde yapılacak olan değişiklikler kural olarak geçmişe etkili olamayacaktır. Toplu İş Sözleşmesinin tarafları arasında yapılan bu değişiklikler yapıldıkları tarihten ileriye dönük olarak sonuçlarını doğurur...” Yargıtay 9. HD., E. 2020/5125, K. 2021/2975, T. 1.2.2021, <https://www.lexpera.com.tr/ictihat/yargitay/9-hukuk-dairesi-e-2020-5125-k-2021-2975-t-1-2-2021>, Erişim Tarihi: 27.09.2024. ; Yargıtay 22. HD., E. 2017/6381, K. 2018/402, T. 18.1.2018, <https://www.lexpera.com.tr/ictihat/yargitay/22-hukuk-dairesi-e-2017-6381-k-2018-402-t-18-1-2018>, Erişim Tarihi: 15.06.2023; Yargıtay 22. HD., E. 2020/213, K. 2020/1021, T. 22.1.2020, <https://www.lexpera.com.tr/ictihat/yargitay/22-hukuk-dairesi-e-2020-213-k-2020-1021-t-22-1-2020>, Erişim Tarihi: 15.06.2023; Yargıtay 9. HD., E. 2021/4996, K. 2021/9088, T. 18.5.2021, <https://www.lexpera.com.tr/ictihat/yargitay/9-hukuk-dairesi-e-2021-4996-k-2021-9088-t-18-5-2021>, Erişim Tarihi: 15.06.2023.

⁷⁵ **Narmanlıoğlu**, s. 367; **Sümer**, Haluk Hadi, İş Hukuku Uygulamaları, 7. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2019, s. 620.

⁷⁶ “Taraflar işçilerin henüz gerçekleşmemiş, doğmamış haklarına ilişkin sözleşmenin parasal nitelikteki hükümlerini değiştirmeleri mümkün olacağı halde gerçekleşmiş bir ücret veya ekinin ortadan kaldırılmasına ya da azaltılmasına geçerlilik tanınmaz.” (Yargıtay

kaldırılmaz, dolayısıyla protokolde yer alan hüküm işçiyi bağlamaz. Bu husus insanların mevcut kurallara güven duyarak elde ettiği haklarının korunması zorunluluğunun bir sonucudur⁷⁷.

Öğretide Subaşı'nın görüşüne göre "Toplu iş sözleşmesinde, verilmesi belli bir olayın meydana gelmesine bağlanmış bulunan haklar da ancak bu olayın meydana gelmesiyle doğmuş hak niteliği kazanır. Örneğin, sözleşmede evlenen işçilere evlenme yardımı verilmesi öngörülmüşse, bu yardım ancak evlenme olayı gerçekleştikten itibaren doğmuş hak niteliği kazanır⁷⁸". Tarafların toplu iş sözleşmesinde değişiklik yapma yetkisi, bir hakkın doğmuş olup olmamasına bağlı olup, hakkın doğmuş olması yeterlidir, henüz ödenmemiş olması sonucu değiştirmez⁷⁹.

B) Doğmamış Haklar (Gelecekteki Haklar) Yönünden Değişiklik Yapılması

Doğmamış haklara ilişkin ise değişikliğin işçinin lehine veya aleyhine olmasının değişikliğin geçerliği bakımından bir önemi olmadığından, taraflar, toplu iş sözleşmesinde yapacakları bir değişiklik ile henüz doğmamış olan bir hakkı azaltabilir, ortadan kaldırabilir veya arttırabilirler⁸⁰.

Toplu iş sözleşmesi serbestisi, taraflara sözleşme hükümlerinde lehte ve aleyhte değişiklik yapma hakkını vermektedir⁸¹. Değişikliğin işçi lehine olması gerektiği yönünde bir kural bulunmadığından, toplu iş sözleşmesinde yapılan değişiklik, işçinin geleceğe ilişkin haklarında bir artış sağlayabileceği gibi, bir azalmaya da neden olabilir⁸².

9. HD., E. 2018/5737, K. 2018/15043, T. 16.7.2018, (<https://www.lexpera.com.tr/ictihat/yargitay/9-hukuk-dairesi-e-2018-5737-k-2018-15043-t-16-7-2018>, Erişim Tarihi: 15.06.2023;

Subaşı, s. 994.

⁷⁷ **Ekmekçi/ Yiğit**, s. 596; **Ekmekçi**, s. 19.

⁷⁸ **Subaşı**, s. 1012.

⁷⁹ **Ekmekçi/ Yiğit**, s. 596; **Ekmekçi**, s. 19.

⁸⁰ **Subaşı**, s. 1012.

⁸¹ **Arıcı**, s. 271; **Tuncay/ Savaş Kutsal/ Bozkurt Gümrükçüoğlu**, s. 361.

⁸² **Subaşı**, s. 1012.

Bu bağlamda taraflar karşılıklı olarak anlaşmış mevcut toplu iş sözleşmesinde 20.000,00 TL olan ücreti, çalışılmamış aylar için 18.000,00 TL'ye düşürebileceklerdir. Aynı şekilde taraflar toplu iş sözleşmesi ile üç ayda bir ödenmesi kararlaştırılan ikramiyeyi iki ayda bir ödenecek şeklinde değiştirebileceklerdir. Yine taraflar anlaşarak toplu iş sözleşmesi ile yılda bir kez ödenmesi kararlaştırılan giyim yardımını, sonraki yıllar için hüküm ifade edecek şekilde kaldırabilecektir.

IV. Paraya İlişkin Sözleşme Hükümlerinde Değişiklik Yapılması

Değişen ekonomik koşullar nedeniyle önem kazanan paraya ilişkin toplu iş sözleşmesi hükümlerinin başında ücret zamları gelmektedir⁸³. Sözleşmenin tarafları, değişen ekonomik koşullara göre işçiler için henüz bir hak olarak doğmayan, sözleşmenin sonraki yılına veya dönemine ait ücret zamlarını düşürmeye yönelik bir değişiklik yapabilecektir⁸⁴. İşçiler için henüz tahakkuk etmemiş durumdaki her türlü ödeme tutarında indirimde gidebilir veya bunlara ilişkin düzenlemeleri kaldırabilirler⁸⁵. Ancak işçilerin doğmuş olan ücret zamlarından, yazılı ibra sözleşmesi ile vazgeçmeleri ile bu hususta yapılan değişiklik doğmuş olan haklar için de yapılabilecek, geçerli olacaktır⁸⁶.

---

⁸³ **Subaşı**, s. 1009; **Çelik/ Caniklioğlu/ Canbolat/ Özkaraca**, s. 1075.

⁸⁴ Yargıtay 9. HD., E. 2020/5125, K. 2021/2975, T. 1.2.2021, <https://www.lexpera.com.tr/ictihat/yargitay/9-hukuk-dairesi-e-2020-5125-k-2021-2975-t-1-2-2021>, Erişim Tarihi: 27.09.2024; **Çelik/ Caniklioğlu/ Canbolat/ Özkaraca**, s.1076.

⁸⁵ Yargıtay HGK., E. 2007/872, K. 2007/899, T. 28.11.2007, <https://www.lexpera.com.tr/ictihat/yargitay/hukuk-genel-kurulu-e-2007-9-872-k-2007-899-t-28-11-2007>, Erişim Tarihi: 27.09.2024; **Çelik/ Caniklioğlu/ Canbolat/ Özkaraca**, s. 1077.

⁸⁶ **Çelik/ Caniklioğlu/ Canbolat/ Özkaraca**, s. 1076; **Sümer**, s. 622; **Subaşı**, s. 1020.

V. Toplu İş Sözleşmesinde Değişiklik Yapılması Şekil Şartı

Toplu iş sözleşmesinde değişikliğe dair kanunda açık bir hüküm bulunmamaktadır. Yalnızca toplu iş sözleşmesinin süresinin imzalanması sonrasında uzatılmayacağı, kısaltılmayacağı ve süresinden önce sona erdirilemeyeceği hususunda bir düzenleme mevcuttur. Dolayısıyla kanunda toplu iş sözleşmesinde değişikliğin şekline ilişkin de herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır.

Türk Borçlar Kanunu'nun yazılı şekle tabi olan sözleşmelerde değişikliğin de yazılı yapılması kuralı ile 6356 sayılı Kanun'un 35. maddesi birinci fıkrasının "*Toplu iş sözleşmesi yazılı olarak yapılır.*" şeklindeki hükmü dolayısıyla, sözleşmede yapılacak olan değişikliklerin de aynı şekilde yazılı yapılma koşuluna tabi olduğunun kabul edilmesi gerekir⁸⁷. Değişiklik, yazılı şekilde yapılmadığı sürece geçerli olmayacaktır. Kanunda değişiklik yapma yetkisine dair hüküm bulunmadığından⁸⁸ genel hükümlerden bu sonuca ulaşılmaktadır.

VI. Toplu İş Sözleşmesinde Değişiklik Yapma Yetkisinin Süresi

Tarafların, toplu iş sözleşmesinde değişiklik yapma yetkisi sözleşmelerin yürürlük süresinde mevcuttur, toplu iş sözleşmesinin sonlanması ile bu kural koyma yetkisi, sözleşmede değişiklik yapabilme yetkisi de ortadan kalkar⁸⁹. Taraflar sözleşme sona erdikten sonra, sona eren toplu iş sözleşmesi ile ilgili gerek yürürlükte bulunduğu dönem gerekse de sonrasında ilişkin bir düzenleme, değişiklik yapamazlar⁹⁰.

---

⁸⁷ **Sümer**, s. 621; **Ekmekçi/ Yiğit**, s. 590; **Subaşı**, s. 995; **Tuncay/ Savaş Kutsal/ Bozkurt Gümrükçüoğlu**, s. 362; **Arıcı**, s. 271; **Özel**, s. 14; **Engin**, s. 145.

⁸⁸ 275 sayılı Kanun'da toplu iş sözleşmesinin değiştirilmesinin yazılı şekilde yapılmadıkça geçerli olmayacağına dair açık bir düzenlemeye yer verilmiştir (m. 2).

⁸⁹ **Subaşı**, s. 1006; **Tuncay/ Savaş Kutsal/ Bozkurt Gümrükçüoğlu**, s. 362.

⁹⁰ **Özel**, s. 90; **Subaşı**, s. 1007.

VII. Toplu İş Sözleşmesinin Yargı Kararı ile Değiştirilmesi

Sözleşme özgürlüğü çerçevesinde konu ele alındığında, tarafların meydana getirdiği sözleşme, onlar için kanun gibi sayılacak ve taraflar bununla bağlanacaklardır⁹¹. Ahde vefa (pacta sunt servanda, söze sadık kalma) ilkesi uyarınca, tarafların; aksine bir hüküm bulunmadıkça, sözleşmeden doğan yükümlülüklerini yerine getirmeleri gerekir⁹². Ancak ahde vefa ilkesi katı bir şekilde uygulandığında sözleşmenin tarafları için her zaman adil bir sonuç doğurmamakta, kimi zaman adaletsizlikler de ortaya çıkarmaktadır. Sözleşme süresince, önceden öngörülemeyen koşullar söz konusu olabilmekte, ekonomik krizler, doğal afetler, savaşlar, salgınlar, enflasyon, devalüasyon gibi nedenlerle tarafların sözleşmede değişiklik yapma ihtiyacı hasıl olabilmektedir⁹³.

1994 yılı, 2002 yılı ekonomik krizleri, toplu iş sözleşmesine hakim tarafından müdahale edilip- edilememesi tartışmasını çıkarmış ve konu o günden bu yana öğreti ve yargı kararlarında tartışılır hale gelmiştir⁹⁴. Taraflardan birinin kendi menfaatine, karşı tarafın fahiş miktarda aleyhine olan bir gelişme ortaya çıktığı halde değişiklik hususunda anlaşma sağlamadığı durumlarda, dava yoluna gitmek ve hakimin müdahalesine başvurmak zorunlu bir ihtiyaç olacaktır.

Borçlar Hukuku bağlamında yapılan sözleşmelerde bu tarz durumlarda hakimin sözleşmeye müdahalesi istenebilmektedir. Toplu iş sözleşmeleri Borçlar Hukuku anlamında bir sözleşme olmadığından, toplu iş sözleşmesi kamu düzenine ve kanunun emredici hükümlerine aykırı olmadığı sürece sözleşmeye dışarıdan müdahale edilmesi mümkün değildir.

İş Hukuku bağlamında niteliği itibariyle diğer sözleşmelerden oldukça farklı olan toplu iş sözleşmelerinde ancak borçlunun mahvı,

---

⁹¹ Aktay, A. Nizamettin/ Özdemir Ertürk, Olgü, Toplu İş Hukuku, 3. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2022, s. 249.

⁹² Subaşı, s. 1013.

⁹³ Tuncay/ Savaş Kutsal/ Bozkurt Gümrükçüoğlu, s. 358; Özel, s. 9.

⁹⁴ Şahlanan, s. 488; Tuncay/ Savaş Kutsal/ Bozkurt Gümrükçüoğlu, s. 358.

malvarlığının ve işçi haklarının tehlikeye düşmesi gibi şartların varlığı halinde ve ancak istisnai durumlarda, tarafların anlaşamaması durumunda hakimin müdahale etmesi hatta toplu iş sözleşmesinin uyarlanmasına karar vermesi mümkündür⁹⁵. İmzalanan sözleşmede işlem temeli çöküp, sözleşmenin uygulanması imkansız hale geldiğinde taraflar anlaşarak bu uyuşmazlığı gideremezse, yargı makamlarına başvurabilirler. Bu hususun temeli emprevizyon (öngörülemezlik) prensibine ve dürüstlük kuralına dayanmaktadır⁹⁶.

Hakimin sözleşmeye müdahalesi her ne kadar toplu iş sözleşmesinin özerkliği ilkesi ile bağdaşmıyor gibi görünse de işlem temelinin çökerek sözleşmenin uygulanamaz hale gelmesi taraf menfaatlerine aşırı derecede aykırılık içereceğinden müdahale zorunluluk teşkil etmektedir⁹⁷. Ancak niteliği itibariyle toplu iş sözleşmesine, hükümleri kamu düzenine ve kanunun emredici hükümlerine aykırı olmadığı sürece yahut işlem temelinin çökmediği hallerde sözleşmeye dışarıdan (yargı erki) müdahale edilmemesi daha isabetli olacaktır⁹⁸. Hakimin sözleşmeye müdahalesi istisnai olmalı, taraflarca yapılacak değişikliğe öncelik verilmelidir⁹⁹.

Hakim ancak ifa edilmemiş olan sözleşme hükümlerinde değişiklik yapabilecek, ifa edilmiş olan sözleşme hükümlerine yönelik

---

⁹⁵ STİSK m. 80: “Toplu iş sözleşmeleri hakkında, bu Kanunda hüküm olmayan hâllerde 4721 sayılı Kanun ve 11/1/2011 tarihli ve 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu ile iş sözleşmesini düzenleyen diğer kanunların bu Kanuna aykırı olmayan hükümleri uygulanır.” (Yasal yollama TBK m. 138). Konu hakkında detaylı bilgi için bkz. **Çavdar**, Pelin/ **Karaca**, Aybüke, Türk Hukukunda Aşırı İfa Güçlüğü ve Toplu İş Sözleşmesine Uygulanabilirliği, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, Prof. Dr. Bülent Tahiroğlu'na Armağan, 2017, C. 23, S. 3, 613-642, https://dergipark.org.tr/tr/pub/maruhad/issue/36611/416641#article_cite, Erişim Tarihi: 12.10.2024.

⁹⁶ **Arıcı**, s. 273.

⁹⁷ **Çavdar/Karaca**, s. 636.

⁹⁸ **Çelik/ Caniklioğlu/ Canbolat/ Özkaraca**, s. 1072; **Tuncay/ Savaş Kutsal/ Bozkurt Gümrükçüoğlu**, s. 358.

⁹⁹ **Özel**, s. 20; Yargıtay 3. HD., 2017/4139 E., 2018/9876 K., 10.10.2018 T., Yargıtay Karar Arama, Erişim Tarihi: 12.10.2024.

geçmişe etkili bir değişiklik kararı veremeyecektir¹⁰⁰. Yine hakimin sözleşmesinin süresine müdahale etmesi de mümkün değildir. Kanundaki emredici düzenleme toplu iş sözleşmesinin süresinin taraflarda dahil olmak üzere hiç kimse tarafından değiştirilemeyeceğine dair kesinlik içermektedir¹⁰¹.

SONUÇ

Üretimde insan gücü yerine makine gücünün devreye girdiği sanayileşmeyle birlikte, işçi sınıfı işveren karşısında ezilmeye başlamış, zorlu koşullarda çalışmak mecburiyetinde bırakılmıştır. İşçiler güçlü işverenler karşısında haklarını korumak ve menfaatlerini savunmak, insancıl koşullarda çalışabilmek adına örgütlenmiş, sendikalar kurmuştur. İşçilerin bu hamlesi üzerine işverenler, işçiler üzerindeki tahakkümlerini kaybetmemek, işçilerin birlik olmasına karşı birlik olmak adına işveren sendikaları kurmuşlardır. Kurulan bu sendikalar neticesinde ferdi sözleşmelerden ziyade toplu iş sözleşmeleri ortaya çıkmıştır.

Kanun gereği toplu iş sözleşmeleri en az bir yıl ve en çok üç yıl süre ile imzalanmak zorunda olduğundan, tarafların söz konusu süreler boyunca ortaya çıkacak sorunları, ekonomik değişimleri önceden öngörmeleri mümkün değildir. Değişen ekonomik koşullar her sözleşmeyi olduğu gibi toplu iş sözleşmesi taraflarını da etkilemekte ve sözleşmede değişiklik yapma ihtiyacı ortaya çıkmaktadır.

Ekonominin ve enflasyon koşullarının değişkenliği, pek çok zaman tarafları imzalamış olduğu sözleşmelerde sonradan değişiklik yapmak mecburiyetinde bırakmıştır. Ancak toplu iş sözleşmesinde değişiklik yapabilme hakkına dair kanunda bir düzenleme söz konusu olmadığından, toplu iş sözleşmesinde sonradan değişiklik yapıp yapılamayacağı tartışmalı hale gelmiştir.

Toplu iş sözleşmesinde değişiklik yapabilme hakkının sözleşmenin devamı açısından önemi oldukça fazladır. Sözleşme imzalandıktan sonra şartlar, ekonomik koşullar değişebilir, bu

---

¹⁰⁰ **Tuncay/ Savaş Kutsal/ Bozkurt Gümrükçüoğlu**, s. 359.

¹⁰¹ **Sur**, s. 314.

değişikliklere bağlı olarak toplu iş sözleşmesinde değişiklik yapma gereksinimi doğabilir. Ancak tarafların dilediği değişikliği, diledikleri şekilde yapmaları mümkün değildir. Kanun koyucu değişikliğin içeriği ve şekli bakımından tarafları sınırlanmıştır. Taraflar mutabık olsalar dahi toplu iş sözleşmesi süresinin uzatılmayacağı, kısaltılmayacağı ve süresinden önce sona erdirilemeyeceği şeklinde sınırlandırma yapılmıştır. Kanunda toplu iş sözleşmesinin süresine dair değişiklik yapılması yasaklandığından, zıt anlam itibariyle süre dışından diğer konularda değişiklik yapmanın mümkün olduğu anlaşılmaktadır.

Taraflar sözleşme süresi içinde mutabakat sağladıkları takdirde, süre dışındaki hükümler yönünden değişiklik yapabileceklerdir. Ancak yapılacak olan değişiklik ile kazanılmış haklara hanel getirilemeyeceğinden, taraflar, henüz tahakkuk etmemiş olan haklar ile ilgili hükümler üzerinde değişiklik yapabilirler. Toplu iş sözleşmesinde yapılacak olan değişiklikler işçi lehine veya aleyhine olabilecektir.

Değişiklik yapma yetkisi yalnızca sözleşmenin taraflarına aittir. Toplu iş sözleşmesi Yüksek Hakem Kurulu tarafından veya tarafların anlaşarak özel hakeme başvurması nedeniyle özel hakem tarafından akdedilmiş olsa bile değişiklik yapma yetkisi taraflara aittir.

Değişiklik sözleşmeye yeni bir hüküm ekleme, var olan hükmü değiştirme, daraltma veyahut genişletme şeklinde olabileceği gibi var olan hükümü kaldırma şeklinde de yapılabilir.

Kanun koyucu, açıkça süre hususunda değişiklik yapılmasını yasaklayarak, yapılmış olan sözleşmenin kararlaştırıldığı süre için uygulanması gerektiğini vurguladığından, toplu iş sözleşmesinde değişiklik adı altında tamamen yeni bir toplu iş sözleşmesi yapılması mümkün değildir.

Toplu iş sözleşmesinde değişikliğin hukuki niteliği netice itibariyle değişiklik sözleşmesi olup, toplu iş sözleşmesinin bir eki niteliğindedir. Toplu iş sözleşmesinde yapılacak olan değişiklik yazılı şekle tabidir.

Taraflar değişikliğin, sözleşme tarihi itibariyle yürürlüğe gireceğini kararlaştırılabileceği gibi, ileri bir yürürlük tarihi de

belirleyebileceklerdir. Toplu iş sözleşmesinde değişiklik yapma yetkisi, toplu iş sözleşmesinin yürürlük süresiyle sınırlıdır.

Toplu iş sözleşmesinde değişiklik yapıp yapılamayacağını tartışma konusu olma nedeni kanunda olan boşluktur. Kanunda toplu iş sözleşmesinde sonradan değişiklik yapılabileceğine dair hüküm bulunmadığından, sözleşme özerkliği ve sözleşme özgürlüğü gibi kanun ve Anayasa ile koruma altına alınmış olan ilkeler tartışma konusu yapılmıştır.

Toplu iş sözleşmesinin değiştirilmesi ihtiyaçların sonucudur, taraflar için bir gereksinimdir ve kural olarak engellenmemelidir. Toplu iş sözleşmesinin, aksayan yönlerinin değiştirilmesinin, değişen koşullara uydurulmasının sözleşmenin taraflarına bırakılması Anayasa'da yer alan sözleşme özerkliğinin, Türk Borçlar Kanunu'nda yer alan sözleşme özgürlüğü ilkesinin gereğidir.

Kanun koyucunun, toplu iş sözleşmesinde tarafların sonradan değişiklik yapabilme hakkını kanunda daha açık bir biçimde düzenlemesi, şartlarına ilişkin ayrıntılı düzenleme yapması, sınırlandırmalarını detaylı bir şekilde belirtmesi uygulama açısından daha isabetli olacak bu sayede de kanun ve Anayasa ile tanınan sözleşme özgürlüğü ve sözleşme özerliği ilkeleri tartışma konusu yapılamayacaktır.

KAYNAKÇA

Aktay, A. Nizamettin/ **Özdemir Ertürk**, Olgunluk, Toplu İş Hukuku, 3. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2022.

Akyiğit, Ercan, Toplu İş Hukuku, 4. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2022.

Albayrak Zincirlioğlu, Candan, Türk Toplu İş Hukukunda İşletme Toplu İş Sözleşmesi, 2. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2023.

Arıcı, Kadir, Türk İş Hukuku-II, Toplu İş İlişkileri Hukuku, Gazi Kitabevi, Ankara, 2022.

Birben, Erhan, Toplu İş Sözleşmesinin Yorumu ve Yorum Davası, Adalet Yayınevi, Ankara, 2022.

Bulun Tokkaş, Sevde, Toplu İş Hukukunda Yetki Tespiti, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2019.

Centel, Tankut, Toplu İş Sözleşmesi Özerkliğinin Hukuki Sınırları, Sicil İş Hukuku Dergisi, S. 17, 2010, 211-220, <https://sicil.mess.org.tr/Media/Uploads/sicil17-211-220.pdf>, Erişim Tarihi: 24.09.2024.

Çavdar, Pelin/ **Karaca**, Aybüke, Türk Hukukunda Aşırı İfa Güçlüğü ve Toplu İş Sözleşmesine Uygulanabilirliği, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, Prof. Dr. Bülent TAHİROĞLU'na Armağan, 2017, C. 23, S. 3, 613-642, https://dergipark.org.tr/tr/pub/maruhad/issue/36611/416641#article_cite, Erişim Tarihi: 12.10.2024.

Çelik, Nuri/ **Caniklioğlu**, Nursen/ **Canbolat**, Talat/ **Özkaraca**, Ercüment, İş Hukuku Dersleri, 36. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul, 2023.

Doğan, Cem, Türk İş Hukuku ve Çalışma İlişkileri Alanına Uzlaştırma Kurulunun Girişi: Ta'til-i Eşgâl Kanunu Üzerine Bir Değerlendirme, Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, 2012, S. 31, 273-296, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sutad/issue/26302/277216>, Erişim Tarihi: 19.07.2024.

Ekmekçi, Ömer, Toplu İş Sözleşmesinde Tarafların İradeleriyle Sonradan Değişiklik Yapılması, Çimento İşveren Dergisi,

1996, C. 10, S. 5, 13-27, <https://ceis.wpenginepowered.com/wp-content/uploads/2019/10/eylul1996.pdf>, Erişim Tarihi: 19.07.2024.

Ekmekçi, Ömer/ Yiğit, Esra, Toplu İş Hukuku, Güncellenmiş 6. Baskı, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2024.

Engin, E. Murat, Toplu İş Sözleşmesinin Normatif Hükümlerinin Taraflarca Değiştirilmesi, Sicil İş Hukuku Dergisi, S. 13, 2009, 142-147, <https://sicil.mess.org.tr/Media/Uploads/sicil13-142-147.pdf>, Erişim Tarihi: 12.10.2024.

Göktaş, Seracettin, Türk Hukukunda Toplu İş Sözleşmesinin Kişi Bakımından Uygulanma Alanı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2023.

Günay, Cevdet İlhan, Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu Şerhi, Yetkin Yayınları, Ankara, 2017.

Karakoç, Burak, Toplu İş Sözleşmesinin Sona Ermesi, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2022, <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=qVqOZFj2DwNmvd1oGFYiMND05bLi1ANuBRt5LsaUhuJN7Bhyw65aG89FXM6waP1>, Erişim Tarihi: 23.09.2024.

Kılıçoğlu, Mustafa, 6356 sayılı Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu Yorumu, Bilge Yayınevi, Ankara, 2013.

Narmanlıoğlu, Ünal, İş Hukuku II, Toplu İş İlişkileri, 2. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul, 2013.

Önsal, Naci, Toplu İş Sözleşmesi Maddeleri Üzerine Notlar, Türk Metal Sendikası Araştırma ve Eğitim Merkezi Yayınları, C. 64, Ankara, 2021.

Özel, Halil Mert, Toplu İş Sözleşmesinin Taraflarca Değiştirilmesi, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Özel Hukuk Yüksek Lisans Tezleri Dizisi, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2023, No: 75.

Sarğıcı, E. Yeşim, Değişen Toplu İş Sözleşmesi Düzeni ve Türkiye, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara, 2023, <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=r4I1HnmXxFQovUpyAyUmxPBVVKLP75NEc4kqwj3-AdhDGw8Toq32m-zn01MXpsC1>, Erişim Tarihi: 19.07.2024.

Senyen Kaplan, E. Tuncay, Çalışma Koşullarında Değişiklik, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 2022, S. 158, 341-388, <http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2022-158-2030>, Erişim Tarihi: 09.04.2023.

Sevim, Özgür, Türk İş Hukukunda Toplu İş Sözleşmesi Yetkisinin Düşmesi, Lykeion Yayınları, Ankara, 2023.

Subaşı, İbrahim, Toplu İş Sözleşmesinin Taraflarca Değiştirilmesi, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, 2016, C. 74, S. 2, 989-1020, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iuhfm/issue/29863/322668>, Erişim Tarihi: 09.04.2023.

Sur, Melda, İş Hukuku Toplu İlişkiler, 6. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara, 2017.

Sümer, Haluk Hadi, İş Hukuku Uygulamaları, 7. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2019.

Şahlanan, Fevzi, Toplu İş Hukuku, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2020.

Tuncay, A. Can/ **Savaş Kutsal**, Burcu/ **Bozkurt Gümrükçüoğlu**, Yeliz, Toplu İş Hukuku, 8. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul, 2023.

Türkoğlu, Oya; 6356 Sayılı Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu Kapsamında Toplu İş Sözleşmesi Yapma Yetkisi ve Uluslararası Normlar Çerçevesinde Değerlendirilmesi, Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2-114, 2019, https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=_A0j4qB6xDK35yD3DZjCd&no=Nymmieorl-VGxWbJ5l-SAA, Erişim Tarihi: 19.07.2024.

Yayvak, İrem, Toplu İş Sözleşmesinin Art Etkisi, Beta Yayınları, İstanbul, 2014.

Yılmaz, Huriye Hilal, Toplu İş Sözleşmesinin Emredici Etkisi, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Özel Hukuk Yüksek Lisans Tezleri Dizisi, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2021, No: 44, <http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/TEZ/ET001026.pdf>, Erişim Tarihi: 23.09.2024.

Yürekli, Sabahattin, Toplu İş Uyuşmazlıklarında Yüksek Hakem Kurulu Kararları, İstanbul Medeniyet Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2020, C. 5, S. 8, 113-149, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/imhfd/issue/65334/1006647>, Erişim Tarihi: 09.04.2023.

İnternet Kaynakları

Dergipark (<https://dergipark.org.tr>)

Jurix (<https://www.jurix.com.tr>)

Lexpera İçtihat (<https://www.lexpera.com.tr>)

Turcademy (<https://ws1.turcademy.com>)

Yargıtay Karar Arama (<https://karararama.yargitay.gov.tr>)

**EMSAL YARGITAY KARARI IŞIĞINDA
TAŞINMAZ SATIŞ VAADI SÖZLEŞMESİNE BAKIŞ**

* Hakemli Makale

Büşra Acar¹

ORCID: 0009-0003-2591-0748

ÖZET

Taşınmaz satış vaadini “taflar arasında, ön sözleşme ile ileride yapılması kararlaştırılan asıl sözleşmenin yapılmasını isteme hakkı tanıyan, tek tarafa ya da iki tarafa borç yükleyen, örtülü ya da açık irade beyanına dayalı borçlandırıcı işlem niteliğinde sözleşme” şeklinde tanımlamak mümkündür. Emsal Yargıtay kararı ışığında taşınmaz satış vaadi sözleşmesine ilişkin tanımı, hukuki niteliği, Şekil Şartı, tarafların hak ve yükümlölükleri gibi unsurlar açıklanmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Taşınmaz Satış Vaadi Sözleşmesi, Sözleşmenin İfa Edilebilirliği, Elbirliği Mülkiyet, Paylı Mülkiyet, DürüŐtlük Kuralı, Sözleşmenin Sona Ermesi

ABSTRACT

It is possible to define a promise of sale of immovable property as 'a contract that grants the right to demand the conclusion of the principal contract, which is decided to be made in the future between the parties through a preliminary contract, imposing obligations on one or both parties, and is a binding transaction based on implicit or explicit declarations of intent.' In light of the precedent decision of the Court of Cassation, an attempt has been made to explain elements such as the definition, legal nature, form requirements, and the rights and obligations of the parties concerning the promise of sale of immovable property.

Keywords: Promise Of Sale Contract For İmmovable Property, Enforceability Of The Contract, Joint Ownership, Tenancy İn Common, Principle Of Good Faith, Termination Of The Contract

---

¹ Avukat – Konya Barosu

1. KARAR METNİ

**Yargıtay 7. Hukuk Dairesi, E. 2023 / 1068, K. 2023 / 1871,
30.03.2023 Tarihli Karar**

İncelenen Kararın Mahkemesi: Asliye Hukuk Mahkemesi

Taraflar arasında görülen satış vaadi sözleşmesinden kaynaklanan tapu iptali ve tescil istemiyle ilgili davada verilen karar hakkında yapılan temyiz incelemesi sonucunda, Dairece Mahkeme kararının bozulmasına karar verilmiştir.

Mahkemece bozmaya uyularak yeniden yapılan yargılama sonucunda; davanın kabulüne karar verilmiştir.

Mahkeme kararı, bir kısım davalılar vekili ve davalı ... vekili tarafından temyiz edilmekle; kesinlik, süre, temyiz şartı ve diğer usul eksiklikleri yönünden yapılan ön inceleme sonucunda, temyiz dilekçesinin kabulüne karar verildikten ve Tetkik Hâkimi tarafından hazırlanan rapor dinlendikten sonra dosyadaki belgeler incelenip gereği düşünüldü:

I. DAVA

Davacı vekili, davalılardan ..., ...ve diğer davalıların murisleri... ve ...'nun, ... Noterliğinin, 07.07.2004 tarihli ve 5730 yevmiye sayılı düzenleme şeklinde satış vaadi sözleşmesi ile; yine davalılardan Emine Kalyoncu ve diğer davalıların murisleri... ve ...'nun,...Noterliğinin, 09.07.2004 tarihli ve 19426 yevmiye sayılı düzenleme şeklinde satış vaadi sözleşmesi ile Musalla Mahallesi, 417 ada 1 parsel, 530 ada 1, 3 ve 6 parsel sayılı taşınmazlardaki tüm hak ve hisselerinin tamamını müvekkiline satmayı vadettiklerini, bedelin nakden ve peşinen müvekkili tarafından ödenerek taşınmazlardaki zilyetliğin müvekkiline devredildiğini; davacının, her taşınmazda paydaş olup, taşınmazlardaki elbirliği mülkiyetinin paylı mülkiyete çevrilmiş olduğunu ileri sürerek; satış vaadi sözleşmesine konu taşınmazlardaki davalılar ve bir kısım davalılar murisleri adına kayıtlı payların tapu kaydının iptali ile davacı adına tesciline karar verilmesini istemiştir.

II. CEVAP

Davalılar ..., Ahmet Kahvecioğlu, Hakan Kahvecioğlu, ... ve ...; Davanın zamanaşımı süresi dolduktan sonra açıldığını beyan ederek; davanın reddini savunmuşlardır.

III. İLK DERECE MAHKEMESİ KARARI

İlk Derece Mahkemesinin 18.08.2015 tarihli ve 2015/93 Esas - 2015/606 Karar sayılı kararıyla; "...Taşınmazlardaki elbirliği mülkiyetinin

çözülmediği, dolayısıyla sözleşmenin ifa olanağının bulunmadığı..." gerekçesiyle davanın reddine karar verilmiştir.

IV. BOZMA VE BOZMADAN SONRAKİ YARGILAMA SÜRECİ

A. Bozma Kararı

1. Mahkemenin yukarıda belirtilen kararına karşı süresi içinde, davacı vekili temyiz isteminde bulunmuştur.

2. Yargıtay 14. Hukuk Dairesinin 24.11.2020 tarihli ve 2017/1141 Esas, 2020/7651 Karar sayılı kararıyla "... Satış vaadi sözleşmesinden kaynaklanan davaların kabulüne karar verebilmek için sözleşmenin ifa olanağı bulunmalıdır. Elbirliği mülkiyetine (TMK m.701) konu bir taşınmazda elbirliği (iştirak halinde) ortaklarından birinin, ortaklık dışı bir kişiye satım vaadinde bulunması halinde, sözleşme bir taahhüt muamelesi olarak geçerli olmakla birlikte elbirliği ortaklığı çözülünceye kadar sözleşmenin ifa olanağının varlığından söz edilemez. Bu durum, satışı vaat edilen taşınmazın tapusunda temlik tasarrufu engelleyen bir kaydın bulunması veya 5403 sayılı Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanununun 8. maddesi hükmüne aykırı şekilde taşınmaz satışı vaat edilmesi ya da vaade konu taşınmazın bir başka mahkemede mülkiyet uyuşmazlığına konu olması halinde de geçerlidir.

5578 sayılı Kanunla değiştirilen 5403 sayılı Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanununun 8. maddesi gereğince bölünemez büyüklükteki tarım arazilerinin mirasa konu olmaları ve üzerlerinde her ne sebeple gerçekleşmiş olursa olsun birlikte mülkiyetin mevcut olması durumunda bu arazilerin ifraz edilemeyeceği, payların 3. şahıslara satılamayacağı, devredilemeyeceği hükmü mevcutken, 5403 sayılı Kanunun 8. maddesinde 30.04.2014 tarihli ve 6537 sayılı Kanunun 4. maddesi ile yapılan ve 15.05.2014 tarihinde yürürlüğe giren değişiklikle "Tarım arazileri Bakanlıkça belirlenen büyüklüklerin altında ifraz edilemez, hisselendirilemez. Hazine taşınmazlarının satış işlemleri hariç olmak üzere pay ve paydaş adedi artırılmaz." şeklinde düzenleme yapıldığından artık asgari tarımsal arazi büyüklüklerinin altındaki arazilerde de payın üçüncü şahıslara satışı ve devri mümkün hale gelmiştir.

Somut olay incelendiğinde; davaya konu 530 ada 1 parsel sayılı taşınmazın kamulaştırma işlemi sonucunda 530 ada 21 ve 22 parsel numarası ile tapuya tescil edildiği, 530 ada 22 parsel sayılı taşınmazın kamulaştırma işlemi sonucu dava dışı Hazine adına tescil edildiği, 530 ada 21 parsel ve davaya konu diğer taşınmazların ise; tamamının tarla vasıflı olduğu, her

taşınmazda satış vadeden davalıların ve vefat etmiş tüm vaat borçlularının paylarının bulunduğu, bir başka ifadeyle satış vaadinde bulunan davalıların ve bir kısım davalılar murislerinin taşınmazlarda paylı malik oldukları, satış vaadine konu payların ise bu kişilerin paylarının tamamı olduğu, dolayısıyla davalılar arasında payda iştirak halinde mülkiyet sözkonusu ise de payın tamamının satışı vaadedildiğinden sözleşmenin ifa olanağının olmadığını söyleyebilme imkanının bulunmadığı, öte yandan davacının taşınmazlarda paydaş olduğu da gözetildiğinde taşınmazlar tarla niteliğinde olsa da pay ve paydaş adedinin de artmayacağı hususu izahtan varestedir. Hal böyle iken mahkemece işin esasına ilişkin araştırma yapılarak bir karar verilmesi gerekirken yazılı gerekçeyle davanın reddine karar verilmesi doğru görülmemiştir..." gerekçesiyle hükmün bozulmasına karar verilmiştir.

B. Mahkemece Bozmaya Uyularak Verilen Temyiz İncelemesine Konu Karar Mahkemenin 07.10.2022 tarih ve 2022/293 Esas, 2022/538 Karar sayılı kararı ile; "...Taşınmaz mal satış vaadi sözleşmesinden doğan davalar için özel bir zamanaşımı süresi öngörülmediğinden sözleşmenin ifa olanağının doğması ile sürenin işlemeye başlayacağı, ancak satışı vaat edilen taşınmazın, sözleşme ile veya fiilen vaat alacaklısına teslim edilmesi halinde on yıllık zamanaşımı süresi geçtikten sonra açılan davalarda zamanaşımı savunmasında bulunmanın "dürüst davranma kuralı" ile bağdaşmayacağı, bu nedenle davanın süresi içinde açıldığının kabulü gerektiği; dava konusu 530 ada, 1 parsel sayılı taşınmazın kamulaştırma işlemi sonucunda 530 ada 21 ve 22 parsel numarası ile tapuya tescil edildiği, 530 ada, 22 parsel sayılı taşınmazın kamulaştırma işlemi sonucu dava dışı Hazine adına tescil edildiği, 530 ada 21 parsel ve davaya konu diğer taşınmazların ise; tamamının tarla vasıflı olduğu, her taşınmazda satış vaadinde bulunan davalıların ve bir kısım davalılar murislerinin taşınmazlarda paylı malik oldukları, satış vaadine konu payların ise bu kişilerin paylarının tamamı olduğu, dolayısıyla davalılar arasında payda iştirak halinde mülkiyet söz konusu ise de payın tamamının satışı vaadedildiğinden sözleşmenin ifa olanağının bulunduğu, davacının paydaş olduğu, taşınmaz satış vaadi sözleşmesinin geçerli ve ifasının olanaklı olduğu..." gerekçesiyle davanın kabulü ile İzmir ili, ... ilçesi, Musalla Mahallesi, 417 ada 1 parsel, 530 ada 21 parsel, 530 ada 3 parsel, 530 ada 6 parsel sayılı taşınmazlarda davalılar adına kayıtlı olan payların tapu kaydının iptali ile davacı ... adına tapuya kayıt ve tesciline karar verilmiştir.

V. TEMYİZ

A. Temyiz Yoluna Başvuranlar

İlk Derece Mahkemesinin yukarıda belirtilen kararına karşı süresi içinde bir kısım davalılar vekili ve davalı ... vekili temyiz isteminde bulunmuştur.

B. Temyiz Sebepleri

1. Bir kısım davalılar ... ve diğerleri vekili; Mahkemenin, zamanaşımı süresinin henüz dolmadığına yönelik gerekçesinin yerinde olmadığını, taşınmazın teslim edildiğine yönelik gerekçenin sadece davacının beyanlarına dayanmakta olup teslimine ilişkin başkaca bir delil bulunmadığını, keşif ve bilirkişi incelemesi yapılmadan karar verildiğini, müvekkillerin tescile zorlanamayacağını, sağlık raporu alınmadan noterde satış vaadi sözleşmesi yapılmasının yerinde olmadığına yönelik beyanların mahkemece değerlendirilmediğini, 5403 sayılı Kanun uyarınca; tarım arazisi niteliğindeki dava konusu taşınmazın sadece paydaşlara satılabileceğini, bu kapsamda yapılan satışın diğer tüm paydaşlara noter aracılığıyla bildirilmediğini beyan ederek; hükmün bozulmasını istemiştir.

2. Davalı ... vekili; Satış vaadi sözleşmesi asılları temin edilmeksizin hüküm kurulmasının yerinde olmadığını, mahkemenin, zamanaşımı süresinin henüz dolmadığına yönelik gerekçesinin yerinde olmadığını, taşınmazın teslim edildiğine yönelik gerekçenin sadece davacının beyanlarına dayanmakta olup teslimine ilişkin başkaca bir delil bulunmadığını, keşif ve bilirkişi incelemesi yapılmadan karar verildiğini, müvekkillerin tescile zorlanamayacağını, sağlık raporu alınmadan noterde satış vaadi sözleşmesi yapılmasının yerinde olmadığına yönelik beyanların mahkemece değerlendirilmediğini, nitekim muris... 'nun temyiz kudreti bulunup bulunmadığının araştırılmadığını, 5403 sayılı Kanun uyarınca; tarım arazisi niteliğindeki dava konusu taşınmazın sadece paydaşlara satılabileceğini, bu kapsamda yapılan satışın diğer tüm paydaşlara noter aracılığıyla bildirilmediğini beyan ederek; hükmün bozulmasını istemiştir.

C. Gerekçe

1. Uyuşmazlık ve Hukuki Nitelendirme

Uyuşmazlık, satış vaadi sözleşmesine dayalı tapu iptali ve tescil istemine ilişkindir.

2. İlgili Hukuk

4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nun 706 ve 716 inci maddeleri, 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu'nun 29 ve 237 inci maddeleri, 1512 sayılı Noterlik Kanunu'nun 89 uncu maddesi. Kaynağını Türk Borçlar

Kanunu'nun 29 uncu maddesinden alan taşınmaz satış vaadi sözleşmeleri, Türk Borçlar Kanunu'nun 237 inci maddesi ile Türk Medeni Kanunu'nun 706 ncı ve Noterlik Kanunu'nun 89 uncu maddesi hükümleri uyarınca noter önünde re'sen düzenlenmesi gereken, bir başka anlatımla geçerliliği resmi şekil şartına bağlı kılınan, tam iki tarafa borç yükleyen ve kişisel hak sağlayan sözleşme türüdür. Vaat alacaklısı, taşınmaz satış vaadi sözleşmesi ile mülkiyet devir borcu yüklenen satıcıdan edim yerine getirilmediğinde Türk Medeni Kanunu'nun 716 ncı maddesi uyarınca açacağı tapu iptali ve tescil davasında borcun hükmen yerine getirilmesini isteyebilir. Taşınmaz mal satış vaadi sözleşmesinden doğan davalar için özel bir zamanaşımı süresi öngörülmediğinden Borçlar Kanunu'nun 146 ncı maddesi hükmü gereğince on yıllık zamanaşımı süresi uygulanır ve bu süre sözleşmenin ifa olanağının doğması ile işlemeye başlar. Ancak satışı vaat edilen taşınmaz, sözleşme ile veya fiilen satış vaadini kabul eden kişiye yani vaat alacaklısına teslim edilmiş ise on yıllık zamanaşımı süresi geçtikten sonra açılan davalarda zamanaşımı savunması Türk Medeni Kanunu'nun 2 nci maddesinde yer alan "dürüst davranma kuralı" ile bağdaşmayacağından dinlenmez.

3. Değerlendirme

1. Mahkemelerin nihai kararlarının bozulması 6100 sayılı Kanun'un geçici 3 üncü maddesinin ikinci fıkrası atfıyla uygulanmasına devam olunan mülga 1086 sayılı Kanun'un 428 inci maddesi ile 439 uncu maddesinin ikinci fıkrasında yer alan sebeplerden birinin varlığı hâlinde mümkündür.

2. Temyizen incelenen Mahkeme kararının bozmaya uygun olduğu, kararda ve kararın gerekçesinde hukuk kurallarının somut olaya uygulanmasında bir isabetsizlik bulunmadığı, bozmaya uyulmakla karşı taraf yararına kazanılmış hak durumunu oluşturan yönlerin ise yeniden incelenmesine hukukça imkân bulunmadığı anlaşılmalı; temyiz dilekçesinde ileri sürülen nedenler kararın bozulmasını gerektirecek nitelikte görülmemiştir.

VI. KARAR

Açıklanan sebeplerle; Davalılar vekillerinin yerinde görülmeyen tüm temyiz itirazlarının reddi ile usul ve kanuna uygun olan kararın ONANMASINA, Onama harcı peşin alındığından yeniden alınmasına yer olmadığına, Kararın tebliğinden itibaren 15 gün içinde karar düzeltme yolu açık olmak üzere, Dosyanın Mahkemesine gönderilmesine, 30.03.2023 tarihinde oy birliğiyle karar verildi.

2. KARARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

I. Karara Konu Olay

Davacı, davalılar ile ... Noterliğinin, 07.07.2004 tarihli ve 5730 yevmiye sayılı düzenleme şeklinde satış vaadi sözleşmesi ile; yine davalılardan Emine Kalyoncu ve diğer davalıların murisleri ile ... Noterliğinin, 09.07.2004 tarihli ve 19426 yevmiye sayılı düzenleme şeklinde satış vaadi sözleşmesi yapmıştır. Karara konu taşınmaz satış vaadi sözleşmeleri ile davalılar Musalla Mahallesi, 417 ada 1 parsel, 530 ada 1, 3 ve 6 parsel sayılı taşınmazlardaki tüm hak ve hisselerinin tamamını davacıya satmayı vaat etmişlerdir. Davacı, taşınmaz satış vaadi sözleşmesi sonucunda bedelin nakden ve peşinen davalılara ödenmiş olduğunu, taşınmazlardaki zilyetliğin kendisine devredildiğini ve taşınmazlarda mülkiyet hakkı olduğunu belirterek tapu kaydının düzeltilmesi adına tapu kaydının iptali ve tescili talepli dava açmıştır. Davalılar ise taleplerin zamanaşımına uğradığından bahisle davanın reddini talep etmişlerdir.

İlk Derece Mahkemesi kararında özetle: "...Taşınmazlardaki elbirliği mülkiyetinin çözülmediği, dolayısıyla sözleşmenin ifa olanağının bulunmadığı..." gerekçesi ile dava reddedilmiştir.

İlk Derece Mahkeme kararının bozulmasının ardından yapılan yargılamada özetle: "...Davalılar adına kayıtlı (davaya konu) 530 ada 1 parsel sayılı taşınmazın kamulaştırma işlemi sonucunda 530 ada 21 ve 22 parsel numarası ile tapuya tescil edilmiş olup bu sebeple dava, 530 ada 21 parsel ve davaya konu diğer taşınmazlar yönünden devam etmiştir. Davanın devamında davalıların ve bir kısım davalılar murislerinin taşınmazlarda paylı malik oldukları tespit edilmiştir. Her ne kadar davalıların taşınmaz üzerinde paylı malik oldukları tespit edilmiş olsa da satış vaadi sözleşmesi davaya konu taşınmazın bütününe kapsamı sebebi geçersiz sayılmamıştır. Bu sebeple davanın kabulü ile İzmir ili, ... ilçesi, Musalla Mahallesi, 417 ada 1 parsel, 530 ada 21 parsel, 530 ada 3 parsel, 530 ada 6 parsel sayılı taşınmazlarda davalılar adına kayıtlı olan payların tapu kaydının iptali ile davacı ... adına tapuya kayıt ve tesciline karar verilmiştir...".

İlk Derece Mahkemesinin kararına karşı bazı davalılar temyiz isteminde bulunmuştur. Temyiz incelemesi neticesinde yapılan yargılamada özetle: "...İlk Derece Mahkemesinin kararında isabetsizlik olmadığı tespit edilmiştir. Zira hukuk kurallarının her somut olaya göre

uygulanması gerektiği ve temyiz dilekçesinde ileri sürülen nedenlerin kararın bozulmasını gerektirecek nitelikte olmadığına hükmedilmiştir...". Bu sebeple 30.03.2023 tarihinde kararın onanmasına oy birliği ile karar verilmiştir.

II. Uyuşmazlık Konusu

Davacı, bazı davalılar ve bazı davalılar murisi ile noter huzurunda iki farklı taşınmaz satış vaadi sözleşmesi ile bedelin nakden ve peşinen ödenmiş olduğunu belirterek Musalla Mahallesi, 417 ada 1 parsel, 530 ada 1, 3 ve 6 parsel sayılı taşınmazlardaki tüm hak ve hisselerinin tamamının kendisine devredileceğinin vaat edildiğini belirtmiş olup söz konusu taşınmazların tapuda kendi adına kaydedilmesini talep etmiştir. Davalılar ise yargılamanın temyiz aşamasında: "...Mahkemenin, eksik inceleme sonucu hüküm tesis ettiğini, sözleşmenin zamanaşımına uğradığını, ilgili kanun maddelerinin göz ardı edildiğini, keşif ve bilirkişi gibi delillere başvurulmadan kurulmuş olan hüküm ile müvekkillerin tescile zorlanamayacağını..." belirterek ilk derece mahkemesi hükmünün bozulmasını talep etmişlerdir.

III. Öğreti Görüşü

Taşınmaz satış vaadi sözleşmesi, kanunlarda tek bir madde içerisinde; tanım, şekil şartı, hukuki niteliği, tarafların hak ve yükümlülüklerinin açıklandığı detaylı düzenleme alanı bulmamıştır. 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu'nda² madde 237/2'de "...Taşınmaz satışı vaadi, geri alım ve alım sözleşmeleri, resmî şekilde düzenlenmedikçe geçerli olmaz..." şeklinde sadece sözleşmenin şekil şartından bahsedilmiş olup tanım yapılmamıştır. 1512 sayılı Noterlik Kanunu'nda³ ise 'Noterlerin genel olarak yapacakları işler' madde başlıklı 60/3. maddede: "...Taşınmaz satış vaadi sözleşmesi yapmak ve bu sözleşmeyi taraflardan birinin talep etmesi, harç ve giderleri ödemesi hâlinde tapu bilişim sistemi vasıtasıyla tapu siciline şerh vermek, taşınmaz satış sözleşmesi yapmak..." şeklinde düzenleme alanı bulmuştur. Aynı kanunun 'Düzenleme şeklinde yapılması zorunlu işlemler' madde

² R.G., T. 04.02.2011, S. 27836.

³ R.G., T.05.02.1972, S.14090.

başlıklı 89. maddesinde ise: "...Niteliği bakımından tapuda işlem yapılmasını gerektiren sözleşme ve vekaletnamelerle, vasiyetname, mülkiyeti muhafaza kaydı ile satış, gayrimenkul satış va'di, vakıf senedi, evlenme mukavelesi, evlat edinme ve tanıma, mirasın taksimi sözleşmesi ve diğer kanunlarda öngörülen sair işlemler bu fasıl hükümlerine göre düzenlenir..." şeklinde taşınmaz satış vaadi sözleşmesinin düzenlenmesinde uyulması gereken hükümlere atıf yapılmıştır. Görüleceği üzere Noterlik Kanunu'nda da taşınmaz satış vaadi sözleşmesi detaylı düzenlenmemiş olup noter huzurunda sözleşme yapılabileceği ve düzenleme şeklinde yapılması gerektiği belirtilmiştir. Son olarak 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu⁴ madde 1009'da: "...Arsa payı karşılığı inşaat, taşınmaz satış vaadi, kira, alım, önalım, gerialım sözleşmelerinden doğan haklar ile şerhdilebileceği kanunlarda açıkça öngörülen diğer haklar tapu kütüğüne şerhdilebilir..." şeklinde taşınmaz satış vaadinin tapu kütüğüne şerh verilebileceği düzenlenmiştir. Taşınmaz satış vaadi, başkaca kanunlarda düzenleme alanı bulmuşsa da hiçbir kanunda şekil şartı, hukuki niteliği, tanımı, tarafları gibi sair hususları içeren madde metni ile düzenleme alanı bulamamıştır.

Taşınmaz satış vaadi sözleşmesi günümüzde taşınmaz satış sözleşmesi kadar çok akdedilen bir sözleşme haline gelmiştir⁵. Taşınmaz satış sözleşmesinin şartları gerçekleşmeden taraflar arasında geleceğe yönelik satışın güvence altına alınması adına sıklıkla taşınmaz satış vaadi sözleşmesi yapılmaktadır. Hatta taraflar satış sözleşmesinin ifa edilmemesi riskine karşı da taşınmaz satış vaadi sözleşmesinde cezai şart kararlaştırılmaktadır. Cezai şart kararlaştırılması durumunda taraflar cezai şartı açık ve kesin olarak sözleşmeye yazmak zorundadırlar⁶. Taraflar eğer anlaşılırlarsa sözleşmeye cayma parasına ilişkin hüküm de koyabilmektedirler⁷.

4 **R.G., T.08.12.2001, S.24607**

5 **Özüren**, Murat, Taşınmaz Satış Vaadi Sözleşmesi, Yüksek Lisans Tezi, Çankaya Üniversitesi, 2017, s. 1.

6 **Surlu**, Mehmet Handan, Taşınmaz Satış Vaadi – Satış Vaadine Dayalı Tapu İptal Tescil ve Elatmanın Önlenmesi Davaları, 3. Baskı, Ankara, 2014, s. 308.

7 **Demirkaya**, Selen, Taşınmaz Satış Vaadi Sözleşmesi, Yüksek Lisans Tezi, Çağ Üniversitesi, 2020, s. 78.

Taşınmaz satış vaadi sözleşmesi ile ileride taşınmaz satış sözleşmesinin akdedileceği güvence altına alınabiliyor olması günümüzde uygulanabilirliğini hayli artırmaktadır. Zira günümüz inşaat sektörünün ilerlemesi ile taşınmaz satış vaadi sözleşmesi yapılma oranlarının yükselmeye devam edecek olması kaçınılmazdır⁸. Kanaatimizce toplum arasında çok sık akdedilen ve bu denli önemi olan taşınmaz satış vaadi sözleşmesinin kanunlarda tek bir madde içerisinde tanım, şekil şartı, hukuki niteliği, tarafların hak ve yükümlülükleri, sözleşmeye uyulmaması sonucunda yaptırımları gibi hususların detaylı düzenleme alanı bulmamış olması eksikliklerdir. 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu'nda taşınmaz satış vaadi sadece şekil şartı yönünden düzenlenmiş olup aynı kanun içerisinde sözleşmeler için öngörülmüş olan ilgili kanun maddelerinin somut olayın özelliklerine göre uygulanacak olması yeterli değildir. Bunun yerine, taşınmaz satış vaadi sözleşmesi tüm ayrıntıları ile düzenleme altına alınmalıdır.

Bu çalışmamızda çokça rastlanılan taşınmaz satış vaadi sözleşmesinin kanunlarda detaylı düzenleme alanı bulmamış olması sebebi ile tanımı, hukuki niteliği, şekil şartı, tarafların hak ve yükümlülükleri, şerh ve sona ermesi gibi konular emsal Yargıtay kararı ışığında değerlendirilecektir.

A) Taşınmaz Satış Vaadi Sözleşmesinin Tanımı

Taşınmaz satış vaadi sözleşmesinin kanunda tanımı bulunmamaktadır. Bu sebeple doktrinde birçok yazar kendilerine özgü ve farklı tanımlarda bulunmuştur.

Özenliye göre: "...Belli bir taşınmazla ilgili olarak asıl satım sözleşmesinin yapılmasına yönelik olarak taraflar arasında borçlandırıcı (iltizamî) bir kimlik kuran sözleşmedir..."⁹.

---

⁸ **Alp**, Yasin, Taşınmaz Satış Vaadi Sözleşmesi, Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi, 2016, s. 1.

⁹ **Özenli**, Soysal, Uygulamada Taşınmaz Satış Vaadi Sözleşmesi ve Neden Olduğu Davalar, Kazancı Hukuk Yayınları, Ankara, 1986, s. 7.

Oğuzman, Seliçi ve Oktay Özdemir'e göre: "...Taşınmaz satış vaadi, bir tarafa veya iki tarafa, bir taşınmazın satış sözleşmesinin yapılmasını isteme hakkı sağlayan bir ön sözleşmedir..."¹⁰.

Yavuz'a göre: "... Taşınmaz satış vaadi, bir tarafa veya iki tarafa bir taşınmazın satımı sözleşmesinin yapılmasını isteme hakkı sağlayan bir ön sözleşmedir..."¹¹.

Gümüş'e göre: "...Taşınmaz satış vaadi öyle bir sözleşmedir ki, sözleşmenin kurulmasıyla birlikte taraflardan biri veya karşılıklı olarak her iki taraf, sözleşme konusu taşınmaza ilişkin bir satış sözleşmesini kararlaştırılan şartlara uygun olarak akdetmeyi borçlanır..."¹².

Çenberci'ye göre: "...Gayrimenkul satış vaadine ait sözleşme öyle bir akittir ki, onunla taraflardan biri veya her ikisi, ileride esas akit olan satış akdini yapmayı üzerine alır veya alırlar..."¹³

Zevkliler ve Gökyayla'ya göre: "...Taşınmaz satış vaadi, sözleşmenin bir ya da iki tarafına bir taşınmazın satımı sözleşmesinin yapılmasını istemek hakkı sağlayan bir ön sözleşmedir..."¹⁴

Doktrinde var olan görüşlerden de yola çıkarak taşınmaz satış vaadi sözleşmesini "taraflar arasında, ön sözleşme ile ileride yapılması kararlaştırılan asıl sözleşmenin yapılmasını isteme hakkı tanıyan, tek tarafa veya iki tarafa borç yükleyen, örtülü ya da açık irade beyanına dayalı borçlandırıcı işlem niteliğinde sözleşme" şeklinde tanımlamak mümkündür.

B) Taşınmaz Satış Vaadi Sözleşmesinin Hukuki Niteliği

Taşınmaz satış vaadi sözleşmesinin hukuki niteliği kanunda belirlenmemiştir. Fakat bu konu hakkında doktrinde farklı görüşler

¹⁰ Oğuzman, M. Kemal/ Seliçi, Özer/ Oktay-Özdemir, Saibe, Eşya Hukuku, 12. Baskı, Filiz Yayınları, İstanbul 2009, s. 320.

¹¹ Yavuz, Cevdet / Acar, Faruk / Özen, Burak, Türk Borçlar Hukuku Hükümler, 10. Baskı, Beta yayınları, İstanbul, Kasım 2014, s. 246.

¹² Gümüş, Mustafa Alper, Borçlar Hukuku Özel Hükümler, Cilt 1, 3. Baskı, Vedat Cevdet Yayıncılık, İstanbul, Eylül 2013, s. 131-132.

¹³ Çenberci, Mustafa, Gayrimenkul Satış Vaadi, Nazari ve Tatbiki Hukuk Eserleri Yayınları, Ankara 1966, s. 9.

¹⁴ Zevkliler, Aydın / Gökyayla, K. Emre, Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri, 14. Baskı, Turhan Kitabevi Yayınları, Ankara, 2014, s. 67.

benimsenmiştir. Doktrinde bazı yazarlar ön sözleşme olduğunu savunurken¹⁵ bazı yazarlar ön sözleşme olmadığını, doğrudan taşınmaz satış sözleşmesinin görünümü¹⁶ olduğunu savunmaktadır. Doktrinde ağırlıklı olan görüş ise taşınmaz satış vaadi sözleşmesinin ön sözleşme niteliğinde olduğudur¹⁷. Taşınmaz satış vaadi sözleşmesinin ön sözleşme mi yoksa satış sözleşmesi mi olduğu ayrı ayrı değerlendirilecek olup hukuki niteliği tespit edilmeye çalışılacaktır.

a) Ön Sözleşme Görüşü

Ön sözleşme kavramı 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu madde 29/1'de: "...Bir sözleşmenin ileride kurulmasına ilişkin sözleşmeler geçerlidir..." şeklinde düzenlenmiştir olup doktrinde sözleşme yapma vaadi şeklinde de isimlendirilmektedir¹⁸. Ancak ön sözleşmenin tanımı ve hukuki niteliği kanunda tanımlanmamış olup taraflardan birinin veya her ikisinin de ileride yapılacak olan sözleşmenin yapılmasını isteme hakkına sahip oldukları sözleşme olarak tanımlanabilmektedir. Doktrinde, ön sözleşmenin tanımı, Von Tuhr'un tanımından yola çıkarak: "... Ön akit öyle bir akittir ki onunla taraflardan biri veya her ikisi diğer bir akti (yani esas akti) yapmayı teahhüt ederler..." şeklinde yapılmıştır¹⁹.

Kocayusufpaşaoğlu'na göre ise ön sözleşme: "...Ön sözleşmede, asıl sözleşmenin konusu (mesela satış vaadinde, semen) kesin bir şekilde belirlenmemiş, ilerdeki bazı hal ve şartlara bırakılmış olabilir. Bu gibi durumlarda taraflar, asıl sözleşme yerine ön sözleşmeye başvurmak gereğini duyabilirler..." şeklinde izah edilmiştir²⁰. Unutulmamalıdır ki, asıl sözleşmeyi yapma vaadi ile taraflar arasında akdedilmiş olan ön

---

¹⁵ **Eren**, Fikret, Borçlar Hukuku Genel Hükümler. 17. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2014, s.309. **Yavuz / Acar / Özen**, s. 246.

¹⁶ **Sungurbey**, İsmet, Kişisel Hakların Tapu Kütüğüne Şerhi. İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1963, s.8.

¹⁷ **Özüren**, s. 8.

¹⁸ **Eren**, Genel Hükümler. s. 308.

¹⁹ **Çenberci**, s. 8.

²⁰ **Kocayusufpaşaoğlu**, Necip, Borçlar Hukuku Dersleri (Genel Hükümler), Birinci Fasikül, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1978, s. 116.

sözleşme, daimî bir borç sözleşmesidir²¹. Türk Hukuku'nda ön sözleşme türünün çok az olduğu görülmektedir. Nitekim uygulamada sadece taşınmaz satış vaadi ile kefalet vadinin var olduğu bilinmekte olup ön sözleşmenin taşınmaz satış vaadi sözleşmesi ile işlerlik kazandığı savunulmaktadır²².

Taşınmaz satış vaadi sözleşmesinin ön sözleşme olduğu görüşünde olan yazarlara²³ göre taşınmaz satış vaadi bir tarafa veya iki tarafa bir taşınmazın satışına ilişkin sözleşmenin yapılmasını isteme hakkını sağlamaktadır. Günümüzde taşınmaz satış vadinin ön sözleşme olmadığını savunan yazarlar azınlıkta kalmaktadır. Zira taşınmaz satış vaadi sözleşmesinin gerek noterlerce düzenlenebiliyor olması gerekse satış sözleşmesinden ayrı bir sözleşme olarak düzenleniyor olması sebebi ile ön sözleşme olarak nitelendirilmesi yerinde görülmüştür²⁴. Kanaatimizce asıl sözleşmenin yapılmasına olanak sağlayan ve taraflara asıl sözleşmenin yapılmasını isteme hakkı tanıyan sözleşmelerin asıl sözleşmeye ön hazırlık mahiyetinde olduğu kabul edilmelidir. Zira doktrinde ve Yargıtay kararlarında²⁵ çoğunlukta olan taşınmaz satış vaadi sözleşmesinin ön sözleşme niteliğinde olduğu görüşü doğru kabul edilmektedir. Yani taşınmaz

---

²¹ **Orta**, Elif, Taşınmaz Satış Vaadi Sözleşmesi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi. 2021, s. 8.

²² **Eren**, Genel Hükümler, s. 309; **Orta**, s. 9.

²³ **Eren**, Fikret, Borçlar Hukuku Özel Hükümler, 2. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara 2015, s. 192: “...Doktrinde savunulan bir görüşe göre noterler tarafından yapılan taşınmaz satış vaadi sözleşmesi, bir önsözleşme değil, asıl satış sözleşmesidir. Ancak, bizzat kanunlarda taşınmaz satış vaadi sözleşmesine yer verilmiş olması hiç olmazsa Türk pozitif hukuku yönünden bu görüşe katılmamızı önlemektedir...”.

²⁴ **Yavuz / Acar / Özen**, s. 246.

²⁵ **Yargıtay Hukuk Genel Kurulu 2020 / 251 E., 2022 / 1348 K. , 20.10.2022 tarihli kararında:** “...Taşınmaz satış vaadi sözleşmeleri ile ilgili doktrinde farklı tanımlar mevcut olup çoğunluk görüşüne göre taşınmaz satış vaadi sözleşmeleri; bir taşınmazın ileride belirli şartlarla belirli bir kişiye satılması borcunu içeren; bir tarafa veya iki tarafa birden taşınmazın satış sözleşmesinin yapılmasını talep etme hakkı sağlayan bir ön sözleşme olarak tanımlanmıştır...” şeklinde ön sözleşme olarak tanımlanmıştır.

satış sözleşmesi borçlandırıcı işlem niteliğinde olup taşınmaz satış vaadi sözleşmesi ön sözleşmedir²⁶.

b) Satış Sözleşmesi Görüşü

Doktrinde bazı yazarlar taşınmaz satış vaadi sözleşmesinin asli sözleşme niteliğinde olduğunu savunmaktadır. Doktrinde bu görüşte olan yazarların başında Sungurbey gelmektedir. Sungurbey taşınmaz satış vaadi için: "... İş hayatında en önemli sözleşmelerden olan Türk Noterlik Y. 44, B gereğince noterlerce düzenlenen "taşınmaz satış vaadi" denilen sözleşmelerde, gerekse kat mülkiyeti yerini tutmak üzere birlikte (müşterek) mülkiyet payı satışıyla birlikte ya da zaten paydaş bulunan kimseler arasında İsviçre- Türk YY. 781/753 teki irtifak kurma sözleşmelerinde özellikle satış akçası taksitlerinin hepsi ödeninceye dek mülkiyetin geçirilmesinin ileriye bırakıldığı..."²⁷ şeklinde görüş bildirmiştir. Sungurbey'in konuyu ele alış biçiminden de görüleceği üzere taşınmaz satış vaadi tarafların ileride mülkiyeti devir borcu altına girdiği ve ödemelerin taksitle yapılması halinde ileride sözleşmenin hayata geçirileceği savunulmuştur. Kısaca Sungurbey, taşınmaz satış vaadinin ön sözleşme olmadığını, asli edim içeren ve vaat alacaklısının edimini uzun vadede tamamlayacağından bahisle mülkiyetin ileride devredilmesi kararlaştırılan esas sözleşme olduğunu savunmaktadır.

Doktrinde taşınmaz satış vaadi sözleşmesinin, taşınmaz satış sözleşmesinden ayrı bir sözleşme olduğu görüşünü benimseyen bir diğer yazar Çenberci'dir. Çenberci'ye göre Borçlar Kanunu taşınmaz satış vaadine, taşınmaz satışından ayrı bir kimlik tanımlamıştır. Yazara göre satış akdinin doğrudan kurulması ile ileride satış akdi yapılacağını dair tarafların anlaşma yapmaları birbirinden bağımsızdır. Örnek vermek gerekirse taraflar taşınmaz satış sözleşmesi ile mülkiyeti devir borcu altına girerken, taşınmaz satış vaadi sözleşmesi ile ileride satış akdi yapılması vaat edilmiş

---

²⁶ **Yücer**, Zeynep İpek, Taşınmaz Satış Vaadi Sözleşmelerinde Öncelik İlkesinin Uygulanabilirliği Sorunu, Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2021, C. 18, S. 2, s. 803

²⁷ **Sungurbey**, s.8.

olmaktadır. Yazarın görüşüne göre günümüzde etkisi ve kullanımı çoğalmış olan taşınmaz satış vaadi sözleşmesinin ön sözleşme olamayacağı, bağımsız hukuki bir müessese olarak karşımıza çıktığı savunulmuştur²⁸.

Kanaatimizce taşınmaz satış vaadi günümüzde çok sık kullanılıyor olsa da asli bir sözleşme hükmü taşımamaktadır. Zira taraflar aralarında anlaşarak ileride taşınmaz satış sözleşmesi yapma borcu altına girmektedir. İleride yapılacak olan taşınmaz satış sözleşmesi, taşınmaz satış vaadi ile güvence altına alınmak istenmiş olup asıl sözleşmeyi güvence altına alan sözleşmenin de ön sözleşme olduğu görüşü tarafımızca kabul görmektedir.

C) Taşınmaz Satış Vaadi Sözleşmesinin Kuruluş Şartı

Türk Hukukunda 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu 1. maddede tarafların karşılıklı iradelerini birbirlerine uygun olarak açıkladıkları anda sözleşmenin kurulmuş olacağı düzenlenmiştir. Madde metninden görüleceği gibi sözleşmelerin kurulması herhangi bir şarta bağlanmamış olup iradesi ve serbestlik ilkesi benimsenmiştir. Ancak bazı sözleşmelerin kuruluş ve geçerlilik şartına ilişkin kanunlarda özel düzenlemeye yer verilmiştir. Taşınmaz satış vaadi sözleşmesi kuruluşu ve geçerliliği belli şartlara bağlanmış olan sözleşmelerdendir. Zira doktrinde taşınmaz satış vaadi sözleşmesinin ön sözleşme olduğu kabulü ile taşınmaz satış sözleşmesinin esaslı unsurlarını taşıması gerektiği ve satış sözleşmesinin tabi olduğu kurallara da tabi olacağı görüşü benimsenmiştir²⁹. Kısaca asıl olan sözleşme serbestisi iken ön sözleşmenin, asıl sözleşmenin şekline tabi olduğu kabul görmüştür.

Taşınmaz satış vaadi sözleşmesi tek tarafa ya da iki tarafa borç yükleyen sözleşme şeklinde akdedilebilmektedir. Malik olan taraf, sözleşmenin karşı tarafından herhangi bir beklenti içine girmeksizin taşınmaz satış vaadi sözleşmesi düzenlediği zaman tek taraflı borç yükleyen sözleşme olmaktadır. Uygulamada sıkça taşınmaz satış vaadi iki tarafa borç yüklemektedir. Malik (vaat borçlusunu) taraf

²⁸ Çenberci, s. 8-9.

²⁹ Orta, s. 77.

taşınmazını satışını vaat ederken sözleşmenin karşı tarafı (vaat alacaklısı) bedel ödemeyi vaat etmektedir. Bu durumda sözleşme iki tarafa borç yükleyen sözleşme olmaktadır. İki tarafa borç yükleyen taşınmaz satış vaadi sözleşmesinde iki tarafın da imzası aranmaktadır. Aksi halde sözleşme kesin hükümsüz olmaktadır³⁰.

Çalışmamızda taşınmaz satış vadinin şartları esasa ilişkin ve şekle ilişkin şartlar olmak üzere iki başlık altında incelenecektir.

a) Esasa İlişkin Şartlar

Esasa ilişkin şartların ilki ehliyet kavramıdır. Taşınmaz satış vaadi sözleşmesinin tarafları sözleşme yapma ehliyetine sahip olmalıdır.

Taraflar ortak irade beyanı ile özgürce tasarrufta bulunabilmelidir. Her iki taraf özgür iradesi ve rızası ile taşınmaz satış vaadi sözleşmesini yapmayı istemelidir aksi halde kurucu unsur eksik olacaktır.

Tek tarafa borç yükleyen taşınmaz satış vaadi sözleşmesinde sadece borç altına giren tarafın imzasının bulunması yeterliyken iki tarafa borç yükleyen taşınmaz satış vaadi sözleşmesinde ise iki tarafında imzası bulunmalıdır. Aksi halde geçerli bir sözleşme kurulmamış olur³¹.

Taşınmaz satış vadinin ön sözleşme olması sebebi ile asıl sözleşme olan taşınmaz satış sözleşmesinin esaslı unsurlarını içermesi gerekmektedir. Asıl sözleşmenin esaslı unsurları: Satılacak taşınmaz ve taşınmazın bedelidir. Taraflar taşınmaz satış vaadi sözleşmesinde satılacak olan taşınmaz ve bedeli belirlenmiş veya belirlenebilir olmalıdır. Belirlenebilir olması sözleşmenin ifa edileceği zamanı kapsamaktadır. Taşınmaz satış vaadi sözleşmesinde satılacak taşınmaz veya taşınmazın bedeli açıkça belirlenmemiş ise ifa zamanı bu edimlerin belirlenebiliyor olması yeterli olacaktır. Hatta taşınmaz üzerinde mülkiyet sahibi olmayan kişiler dahi taşınmaz satış vadinde

---

³⁰ **Albayrak**, Hakan, Taşınmaz Satış Vaadi Sözleşmesi ve Taşınmaz Satış Vaadi Sözleşmesinde Görev ve Yetkiye İlişkin Sorunlar, Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi, 2017, S. 10, s. 52-53.

³¹ **Albayrak**, s.54.

bulunabilmektedir³². Önemli olan husus ifa zamanı edimlerin belirlenebilir ve ifa edilebilir olmasıdır. Satışı vaat edilen taşınmaza elbirliği mülkiyeti ile malik olunması durumunda maliklerden biri tek başına sözleşme akdedememektedir. Fakat maliklerin hepsi malik oldukları taşınmaz için elbirliği ile taşınmaz satış vaadi sözleşmesi akdedebilmektedir. Paylı mülkiyetin söz konusu olduğu durumlarda ise paydaşlardan her biri kendi payı üzerinde serbestçe tasarruf edebilmektedir. Yani paydaşlarda her biri kendi payı için taşınmaz satış vaadi sözleşmesi akdedebilecektir³³. Son olarak taşınmaz satış vaadi sözleşmesinin de her sözleşme gibi, hukuka ve ahlaka aykırı olmaması gerektiği gibi edimin ifası da imkânsız olmamalıdır³⁴.

b) Şekle İlişkin Şartlar

Taşınmaz satış vaaadinin resmi şekilde düzenlenmesi gerektiği 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu madde 237’de emredici hüküm ile düzenleme altına alınmıştır. 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu madde 29 ve 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu madde 706 birlikte düşünüldüğü zaman taşınmaz satış vaaadinin resmi şekilde yapılması geçerlilik şartı olduğu görülmektedir. Taşınmaz satış vaadi sözleşmesinin resmi şekilde yapılacak olması tarafların basiretli ve dikkatli davranmalarını sağlamaktadır³⁵.

Taşınmaz satış vaadi sözleşmesi ön sözleşme olması sebebi ile taşınmaz satış sözleşmesinin resmi şekline tabidir. Taşınmaz satış sözleşmesi ise 2644 sayılı Tapu Kanunu³⁶ madde 26’da tapu sicil müdürü veya tapu sicil görevlileri tarafından düzenlenmesi gerektiği belirtilmiştir. Madde metninde görüleceği gibi taşınmaz satış sözleşmesi tapu dairesinde resmi şekilde düzenlenmesi gerekmekte

---

³² Bu husus **Yargıtay 14. Hukuk Dairesi, 2009/14352 E., 2010/154 K., 18.01.2010 tarihli kararında**: “...Diğer taraftan satış vaadi sözleşmesi malik olmayan kişi tarafından dahi yapılabilir...” şeklinde belirtilmiştir.

³³ **Kılıç**, Ahmet, Taşınmaz Satış Vaadi Sözleşmesi, Yüksek Lisans Tezi, Hasan Kalyoncu Üniversitesi, 2019, s. 20-21-22.

³⁴ **Yücer**, s. 802.

³⁵ **Albayrak**, s. 56.

³⁶ **R.G., T. 29.12.1934, s. 2892.**

olup ön sözleşme olan taşınmaz satış vaadi sözleşmesi de tapu dairesinde resmi şekilde düzenlenmelidir. Fakat 1512 sayılı Noterlik Kanunu'nda yer alan 'Noterlerin genel olarak yapacakları işler' madde başlıklı 60/3. Madde: "...Taşınmaz satış vaadi sözleşmesi yapmak ve bu sözleşmeyi taraflardan birinin talep etmesi, harç ve giderleri ödemesi hâlinde tapu bilişim sistemi vasıtasıyla tapu siciline şerh vermek, taşınmaz satış sözleşmesi yapmak..." şeklinde noter huzurunda re'sen düzenleme şeklinde taşınmaz satış vaadi sözleşmesinin yapılabileceği düzenlenmiştir³⁷. Zira taşınmaz satış vaaadinin noterde imza onayı şeklinde yapılması geçerli olmayıp düzenleme şeklinde yapılması zorunludur³⁸. Taşınmaz satış vaadi sözleşmesinin Noterlik Kanunu'nda açıkça düzenlenmiş olması tapuda yapılamayacağı düşüncesi gibi belirsizliklere yol açmıştır.

Doktrinde ağırlıklı olan görüşe göre³⁹ taşınmaz satış sözleşmesinin tapuda yapılıyor olması sebebi ile ön sözleşme olan taşınmaz satış vaadi sözleşmesinin de tapuda evleviyetle yapılacağı kabul edilmektedir. Doktrinde savunulan bir diğer görüşe⁴⁰ göre ise taşınmaz satış vaadi sözleşmesinin yapılması Noterlik Kanunu ile noterlere özgülenmiş olup tapuda bu işlemin yapılamayacağıdır. Kanaatimizce taşınmaz satış vaadi sözleşmesi tapuda

³⁷ **İyilikli**, Ahmet Cahit, Şerhedilmiş Taşınmaz Satış Vaadi Sözleşmesinin Vaat Borçlusunun Cüz'i Halef ve Alacaklıları ile Taşınmaz Üzerindeki Diğer Takyidatlara Etkisi, Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2021, C. 18, S. 2, s. 972.

³⁸ **Ruhi**, Canan/ **Ruhi**, Ahmet Cemal. Taşınmaz Satış Vaadi Sözleşmesinden Kaynaklanan Davalar, 3. Baskı, Ankara, Kasım 2022, s.26.

³⁹ **Tandoğan**, Haluk, Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri, 4. Baskı, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Ankara, 1985, s.232; **Tekinay**, Selahattin Sulhi, Taşınmaz Mülkiyetinin Takyitleri, Filiz Kitapevi, İstanbul, 1988, s. 476.

⁴⁰ **Çenberci**, s. 67, **Velidededeoğlu** Hıfzı Veldet/ **Esmer**, Galip, Gayrimenkul Tasarrufları ve Tapu Sicili Tatbikatı, İstanbul Matbaacılık, İstanbul, 1956, s. 38: "...Gayrimenkul satış vaadi mukavelesi bir gayrimenkulün ileride satılacağı taahhüdünü tazammun eder ki, böyle bir taahhüdü resmi senede raptetmeğe salahiyeti olan merci noterliktir...".

düzenlenebilmelidir. Zira yerleşik Yargıtay Kararlarında⁴¹ da belirtilmiş olan “Çoğun içinde az da vardır” (*In toto et pars continetur*) ilkesi gereği taşınmaz satış sözleşmesinin düzenlendiği tapu dairelerinde ön sözleşme olan taşınmaz satış vaadi sözleşmesinin düzenlenebilecek olması kabul edilmelidir. Bu ilke Noterlik Kanunu’ndaki düzenlemeye aykırılık teşkil etmemektedir. Taşınmaz satış vaadi sözleşmesinin, tarafların tercihi ile ister noterlikte ister tapuda yapılacağı kabul edilmelidir⁴². Unutulmamalıdır ki, Noterlik Kanunu madde 61/A’da getirilen yeni düzenleme ile noterlere taşınmaz satış sözleşmesi yapabilme yetkisi tanınmıştır. Bu yetki satış sözleşmesinin tapuda yapılmasının önüne geçmemiş olup yoğun iş yükü altında olan tapu müdürlüklerinin iş yükünü hafifletmeyi amaç edinmiştir⁴³.

Doktrinde noterler tarafından fahiş hatalar yapıldığı gerekçesi ile taşınmazın aynına ilişkin işlemlerin yalnız tapuda yapılması gerektiğini savunan yazarlarda mevcuttur⁴⁴. Örneğin mirasçılık belgesinin düzenlenmesi Noterlik Kanunu ‘Noterlerin yapabilecekleri diğer işlemler’ başlıklı 71/A-b maddede münhasıran düzenlenmiştir. Fakat sulh hukuk mahkemeleri de talep halinde mirasçılık belgesi düzenleme yetkisine haizdir. Hem mahkemelerin hem noterliklerin yetkili kılınması hukuka aykırılık teşkil etmemektedir.

---

⁴¹ **Yargıtay 1. Hukuk Dairesi 2021 / 7150 E., 2021 / 7197 K., 25.11.2021 tarihli kararında:** “...taşınmazlar yönünden açılan davada “çoğun içinde azı da vardır ilkesi” gereğince...” şeklinde çoğun içinde azı da vardır ilkesi göz önüne alınarak hüküm kurulmuştur.

⁴² Tanrıver, Süha / Ergüne, Mehmet Serkan, Noterlerin Taşınmaz Satış Sözleşmesi Düzenlemesine İlişkin Hukuki Esaslar, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2023, S. 1, s.146.

⁴³ **Akipek Öcal**, Şebnem / **Şen Doğramacı**, Hayriye / **Çağlayan Aygün**, Gözde, Noterlere Taşınmaz Satış Sözleşmesi Yapma Yetkisi Verilmesi Üzerine Bir Değerlendirme, Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2023, C. 9, S. 2, s. 216.

⁴⁴ **Özmen**, Etem Saba, Noterlere Taşınmaz Satışı Verilmesine İlişkin Kanun, Ankara Barosu Dergisi, 2022, C. 10, S. 4, s.515-516.

D) Tarafların Hak ve Yükümlülükleri

Taşınmaz satış vaadi çoğu zaman tam iki tarafa borç yükleyen ve kişisel hak sağlayan sözleşmedir. Taraflar arasında akdedilmiş olan satış vaadinden kaynaklı taşınmaz satış sözleşmesi akdedilmemiş ise vaat alacaklısı 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu madde 716'ya göre tescil isteme hakkına sahiptir. 716. madde metnine göre: "...Mülkiyetin kazanılmasına esas olacak bir hukukî sebebe dayanarak malikten mülkiyetin kendi adına tescilini istemek hususunda kişisel hakka sahip olan kimse, malikin kaçınması hâlinde hâkimden, mülkiyetin hükmen geçirilmesini isteyebilir..." şeklinde hukuki sebebin varlığı halinde mülkiyetin adına tescilini isteme hakkına sahip olduğu düzenlenmiştir. Vaat borçlusunun ölümü halinde ise vaat alacaklısı taleplerini mirasçılara yöneltebilecektir⁴⁵.

Sözleşmenin niteliği gereği taşınmaz satış vaadi sözleşmesinden doğan haklar aynı hak değildir. Bu hak şahsi hak olup sadece taraflar arasında hüküm ve sonuç doğurur. Ancak unutulmamalıdır ki, şahsi bir hak olması kişiye sıkı sıkıya bağlı bir hak olduğu anlamına gelmemektedir. Taraflardan birinin ölümü halinde mirasçuları taraf olarak değerlendirilmelidir⁴⁶.

Sözleşme tarafları sözleşmeyi ifa etmedikleri takdirde temerrüde düşmektedirler. Temerrüde düşülmesi halinde TBK madde 125 ve 126 kapsamında temerrüde düşmemiş olan taraf aynen ifa ve gecikme tazminatını, bildirim yaparak borcun ifa edilmemesinden doğan zararı isteyebilir veya sözleşmeden dönebilir son olarak sürekli edimli sözleşmelerde sözleşmeyi feshederek sözleşmenin sona ermesinden kaynaklı uğradığı zararın tazminini talep etme hakkına sahiptir. Taşınmaz satış sözleşmesinin akdedilmesini talep eden temerrüde düşmemiş olan taraf aynen ifa talep ederek tescile zorlama davası açabilmektedir⁴⁷.

---

⁴⁵ **Sezer**, Ahmet, Taşınmaz Satış Vaadi Sözleşmesi, İstanbul Barosu Dergisi, 2016, C. 90, S. 4, s. 54.

⁴⁶ **Kılıç**, s. 9.

⁴⁷ **Demirkaya**, s. 52.

a) Vaat Borçlusunun Hak ve Borçları

Taşınmaz satış vaadi sözleşmesinde 'vaat borçlusunu' ileride akdedilecek olan taşınmaz satış sözleşmesini yapma borcu altına giren gerçek ya da tüzel kişidir⁴⁸. Vaat borçlusunu fiil ehliyetine sahip olmalıdır. Vaat borçlusunu, taşınmaz satış vaadi akdedildiği zaman taşınmaza malik olmak zorunda değildir. Sözleşmeye konu taşınmazın edimlerin ifa edileceği zaman vaat borçlusunun mülkiyetinde olması yeterlidir.

Tüzel kişiler adına sözleşme yapma yetkisi tüzel kişinin yetkili temsilcisindedir⁴⁹. Zira vaat borçlusunu birden çok kişide olabilir. Mesela paylı mülkiyette paydaşların hepsi taşınmaz satış vaadi ile paylarını satmayı vaat etmiş olabilir. Elbirliği mülkiyetinde ise maliklerin hepsi taşınmazı toplu olarak üçüncü bir kişiye devretmeyi vaat etmiş olabilirler.

Vaat borçlusunun asli edimi ileride taşınmaz satış sözleşmesi yapma borcudur. İfa zamanı geldiğinde taşınmaz satış sözleşmesi yapma borcunu yerine getirmeyen vaat borçlusuna karşı aşağıda anlatılacağı üzere tescile zorlama davası açılabilir. Unutulmamalıdır ki, tescile zorlama davasının açılması için satış vaadi sözleşmesinin hukuka uygun ve uygulanabilir olması gerekmektedir. Zira vaat borçlusunun tasarruf ehliyetine sahip olmaması, elbirliği mülkiyete tabi taşınmazın maliklerinin hepsinin sözleşmede imzasının bulunmuyor olması, paylı mülkiyette vaat borçlusunun kendi payı dışında diğer paylar içinde sözleşme yapmış olması, vaat borçlusunun ifa zamanında taşınmaza malik olmaması, ifa zamanının gelmemiş olması ve ifa zamanında var olan imkânsızlık gibi sebeplerle vaat borçlusunu edimini yerine getiremiyor olabilir⁵⁰. Taşınmaz satış vaadi sözleşmesinin akdedilmesinin ardından vaat alacaklısı taşınmazı zilyetliğine geçirirse vaat borçlusunu 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu madde 683 kapsamında el atmanın önlenmesi davası açabilmektedir. Taşınmazın zilyetliğinin vaat alacaklısına bırakılmış olması durumunda ise vaat alacaklısı taşınmazda zilyetliğe

---

⁴⁸ **Ruhi / Ruhi**, s. 27.

⁴⁹ **Kılıç**, s. 7.

⁵⁰ **Demirkaya**, s. 69-73.

yönelik yapılan saldırılara karşı önlenmesini talep hakkına sahip olacaktır⁵¹.

Vaat borçlusunun yukarıda sayılmış olan herhangi bir sebepten dolayı edimini yerine getirememiş olması borçlunun temerrüdüne sebebiyet vermektedir. Borçlunun temerrüdü 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu madde 117'de düzenlenmiştir. Madde metni kapsamında ifa zamanı edimin ifasından kaçınan borçlunun alacaklı ihtarı ile temerrüde düşürüleceği düzenlenmiştir. Temerrüt hükümlerinin uygulanabilmesi için borcun muaccel olması, vaat alacaklısın ihtarı, ifanın olanaklı olması ve vaat alacaklısının ifayı kabule hazır olması gerekmektedir. Vaat borçlusunun temerrüdü halinde sözleşme kendiliğinden sona ermez⁵². Ancak vaat alacaklısı temerrüt neticesinde seçimlik haklarını kullanarak seçimine göre sözleşmeyi sona erdirebilir.

b) Vaat Alacaklısının Hak ve Borçları

Taşınmaz satış vaadi sözleşmesinde 'vaat alacaklısı' ileride akdedilecek olan taşınmaz satış sözleşmesinin akdedilmesini talep etme yetkisine sahip gerçek veya tüzel kişidir⁵³. Taşınmaz satış vaadi ifa zamanı geldiğinde vaat alacaklısına taşınmaz satış sözleşmesinin akdedilmesini talep hakkı vermektedir. Vaat borçlusunun edimini yerine getirmemesi neticesinde vaat borçlusu birtakım yöntemlerle vaat borçlusunu ifaya zorlayabilmektedir. Bu yöntemlerden en yaygını tescile zorlama davasıdır⁵⁴.

Taraflar imzalamış oldukları taşınmaz satış vaadi sözleşmesi ile ileride taşınmaz satış sözleşmesinin akdedileceğini kararlaştırmış olmaktadır. İfa zamanı taşınmaz satış sözleşmesi akdedilmez ise vaat alacaklısı mahkeme yolu ile taşınmazın tapuda kendi adına tescil edilmesini talep edebilmektedir. Vaat alacaklısının ölmesi durumunda mirasçılar da tescile zorlama davası açabilmektedirler. Mahkeme yolu ile tapu iptali ile vaat alacaklısı adına tesciline karar

---

⁵¹ **Kılıç**, s. 78.

⁵² **Eren**, Genel Hükümler, s. 1099.

⁵³ **Ruhi / Ruhi**, s. 29.

⁵⁴ **Demirkaya**, s. 52.

verilmesi durumunda vaat borçlusunu taşınmazın zilyetliğini derhal devretmek zorundadır. Aksi halde vaat alacaklısı tarafından haksız el atmanın önlenmesi davası açılabilir. Unutulmamalıdır ki, ifa zamanı taşınmaza malik olmayan vaat borçlusuna karşı tescile zorlama davası açılmamaktadır. Davanın açılması halinde husumet yokluğu nedeni ile davanın reddi gerekmektedir⁵⁵.

Taşınmazın kamulaştırılması halinde mahkeme taşınmazın tapu iptal ve tesciline karar verememektedir. Kamulaştırma halinde mahkeme, taşınmaz satış vaadi sözleşmesi ile taşınmaza ilişkin ileride taşınmaz satış sözleşmesi yapılacağına kararlaştırıldığını, vaat alacaklısının ödeme yapması durumunda mülkiyetin vaat alacaklısına satıldığına tespiti ile sınırlı kalacaktır. Kamulaştırma durumunda dava, tespit davası olarak devam etmektedir⁵⁶. Taşınmazın kamulaştırılması vaat borçlusunu açısından mücbir sebep teşkil eder. Bu sebeple sözleşmenin sona ermesi halinde vaat borçlusunun tazmini söz konusu olmayacaktır⁵⁷. Emsal almış olduğumuz Yargıtay kararında vaat borçlusunun taşınmazın tamamını devretme borcu altına girdiği bilinmekte olup sözleşmeye konu taşınmazın bir kısmının kamulaştırılmış olduğu görülmektedir. Söz konusu kararda kamulaştırma yapılan bölüm yönünden karar verilmemiş olup taşınmazın geri kalanının vaat alacaklısı adına tescili yönünde hüküm kurulmuştur.

Vaat borçlusunu edimini ifa etmek için vaat alacaklısına ihbarda bulunduğu halde vaat alacaklısı edimi kabul etmeyip haklı sebep olmaksızın ifadan kaçınması durumunda temerrüde düşmüş olmaktadır. Vaat alacaklısının temerrüde düşmesi halinde vaat borçlusunun da seçimlik hakları mevcuttur. Vaat borçlusunu edimini hasar ve yarar alacaklıya ait olmak üzere tevdi edebilir. Taşınmazın bakımı çok masraf gerektiriyor ise borçlu önce alacaklıya ihbarda bulunarak, hâkimin izni dâhilinde taşınmazın satılarak satış bedelini tevdi edebilir⁵⁸. Vaat alacaklısının temerrüdü halinde vaat borçlusunu

---

⁵⁵ **Demirkaya**, s. 55.

⁵⁶ **Kılıç**, s. 33.

⁵⁷ **Surlu**, s. 285.

⁵⁸ **Alp**, s. 76.

kendi edimini ifadan da kaçınabilmektedir. Vaat borçlusunun ifadan kaçınmasına ödemelik def'i veya sözleşmenin ifa edilmediği def'i denilmektedir⁵⁹.

E) Taşınmaz Satış Vaadi Sözleşmesinin Şerh Verilmesi

Türk Hukukunda şerh, kanundan kaynaklanan bazı kişisel hak ve durumların, taşınmazın tapu kütüğüne kaydedilmesidir⁶⁰. 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu madde 1009' da taşınmaz satış vaadi sözleşmesi kanundan doğan eşyaya bağlı kişisel hak niteliğinde olup tapuya şerhin mümkün olduğu düzenlenmiştir. Bu husus Tapu Sicil Tüzüğü 'Kişisel hakların şerhi için aranacak belgeler' başlıklı madde 47/1-c'de de belirtilmiştir. Şerhin etkisi aynı hak niteliği kazanmamakla birlikte şerhten sonra taşınmaz üzerinde hak kazanmış olan üçüncü kişilerin iyi niyetini bertaraf edip üçüncü kişilere karşı ileri sürülebilen aynı etki yaratmaktadır⁶¹. Kanunda düzenlenmiş olan çoğu şerhin tapu kütüğüne işlenebilmesi için tarafların şerh anlaşması yapmış olması gerekmektedir. Fakat diğer şerhlerin aksine taşınmaz satış vaadi sözleşmesinde taraflar tek taraflı irade beyanı ile tapuya şerh verebilmektedir⁶². 2644 sayılı Tapu Kanunu madde 26'da tarafların tek taraflı iradesi ile taşınmaz kütüğüne şerh verilebileceği düzenlenmiştir. Şerhin geçerlilik süresi 5 yıldır. Şerhin 5 yıllık süreden daha fazla süre ile geçerli olmasına ilişkin tarafların anlaşmaları geçerli değildir⁶³. Şerhin yapıldığı süreden itibaren 5 yıllık zaman içerisinde satışın yapılmamış olması durumunda tapu görevlileri

---

⁵⁹ **Surlu**, s. 313.

⁶⁰ Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü'nün 23.06.2015 tarihli ve 1766, 2015/4 sayılı Genelgesi uyarınca, tüm şerh ve beyanların, 02.07.2015 tarihinden itibaren tapu kütüğünün ilgili sütunlarına kaydedilmeyip, yalnız elektronik ortamda tutulması uygulamasına geçileceği belirtilmiş olduğundan, söz konusu tarih itibarıyla şerhlerin de elektronik ortamda tutulduğunu hatırlatmak gerekir.

⁶¹ **İyilikli**, s. 969.

⁶² **Alp**, s. 60.

⁶³ **Öncü**, Azim, Taşınmaz Satış Vaadinden Doğan Hakka İlişkin Terkin Edilmemiş Şerhin Etkisi ve Yargıtay'ın Konuya Yaklaşımı. İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2020, C. 11, S. 2, s. 654.

tarafından şerh re'sen terkin edilmelidir⁶⁴. Şüphesiz, böyle bir durumda terkin işlemi ilgililere tebliğ edilmelidir⁶⁵. Tapu görevlileri tarafından terkin edilmemiş şerh hem şeklen hem de madden hükümsüz hale gelmektedir. Unutulmamalıdır ki, taraflar yeni bir anlaşma ile 5 yıllık sürenin ardından tekrar tapuya şerh verebilmektedir. Yeni şerhin süresi yine azami 5 yıldır⁶⁶.

F) Taşınmaz Satış Vaadi Sözleşmesinin Sona Ermesi

Geçerli bir şekilde kurulmuş olan taşınmaz satış vadinin sona erme sebepleri incelenecektir. Sona erme sebeplerinden: Sözleşmenin ifası, ibra, fesih veya dönme, kamulaştırma, taşınmazın tamamen yok olması, alacaklı ve borçlu sıfatlarının birleşmesi ile zamanaşımı gibi hususlar açıklanacaktır.

a) Sözleşmenin İfası

Tüm sözleşmelerde olduğu gibi taşınmaz satış vaadi sözleşmesinin de olağan sona erme sebebi ifadır⁶⁷. Vaat borçlusunun taşınmaz satış sözleşmesini akdetmesi, vaat alacaklısının ise kararlaştırılan meblağı ödemesi ile sözleşme ifa edilmiş olmaktadır⁶⁸. Yani taşınmaz satış vaadi sözleşmesinin sona erme zamanı taşınmaz satışının gerçekleştirildiği andır. Sözleşmenin sona ermesi ile kefalet, cezai şart, rehin gibi fer'i haklarda sona ermektedir. Taraflardan birinin edimini gereği gibi yerine getirmemesi halinde diğer taraf ödemezlik def'i ileri sürerek ifadan kaçınabilmektedir.

b) İbra Sözleşmesi

İbra, vaat alacaklısının ödeme yapmaktan vazgeçtiği, vaat borçlusunun ise taşınmaz satış sözleşmesi akdetmekten vazgeçtiği anlaşmadır. Yani taraflar karşılıklı anlaşma ile sözleşmeye konu edim borçlarını sona erdirmektedir. Görüleceği üzere ibra tek taraflı irade

⁶⁴ **İyilik**, s. 974; **Orta**, s. 178.

⁶⁵ **Ayan**, Mehmet, Eşya Hukuku I: Zilyetlik ve Tapu Sicili. 13. Baskı, Seçkin yayıncılık, Ankara, 2016, s.353.

⁶⁶ **Öncü**, s. 654.

⁶⁷ **Orta**, s. 245; **Demirkaya**, s. 92.

⁶⁸ **Kılıç**, s. 82.

beyanı ile mümkün olmayıp tarafların anlaşması şarttır. Taşınmaz satış vaadi sözleşmesi resmi şekil şartına bağlı olsa da ibra sözleşmesi için herhangi bir şekil şartı öngörülmemiştir⁶⁹. Bu husus 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu m. 132'de: "...Borcu doğuran işlem kanunen veya taraflarca belli bir şekle bağlı tutulmuş olsa bile borç, tarafların şekle bağlı olmaksızın yapacakları ibra sözleşmesiyle tamamen veya kısmen ortadan kaldırılabılır..." şeklinde belirtilmiştir⁷⁰.

c) Sözleşmenin Feshi veya Sözleşmeden Dönülmesi

Fesih kavramı sürekli ve geçerli olarak kurulmuş olan sözleşmenin ileriye yönelik olarak ortadan kaldırılmasını ifade etmektedir⁷¹. Fesih bildirimini taraflar tek taraflı irade beyanı ile yapabilecekleri gibi aralarında yapacakları ikale anlaşma ile de sözleşmeyi sona erdirebileceklerdir. Fesih kavramı sözleşmeyi ileriye etkili olarak sona erdireceği için sözleşmeden dönme kavramının kullanılması yerinde olacaktır. Fesih kavramı sürekli edimli borçlarda sözleşmelerin ileriye etkili olarak ortadan kaldırılmasını ifade etmektedir. Sözleşmeden dönme kavramı ise ani edim içeren borçlarda sözleşmenin geriye etkili olarak ortadan kaldırılmasını ifade etmektedir⁷². Taşınmaz satış vaadi sözleşmesi ani edimli sözleşme

⁶⁹ Demirkaya, s.93.

⁷⁰ İzmirlioğlu, Ayça, 6098 Sayılı Kanuna Göre İbraname, The Release According to Code No.6098, Yaşar Üniversitesi E-Dergisi, 2013, C. 8, S. Özel, s. 1461.

⁷¹ Demirkaya, s. 98.

⁷² **İstanbul Bölge Adliye Mahkemesi 45. Hukuk Dairesi'nin 2021 / 275 E., 2021 / 713 K., 30.06.2021 tarihli** kararda fesih ve dönme kavramları: "...Bu açıklamalardan sonra fesih ve dönme kavramlarına geldiğimizde ise; doktrinde fesih ile dönme kavramlarının birbirinden farklı anlamlar taşıdığına dair yerleşmiş görüşe göre; fesih, sürekli bir sözleşme ilişkisini sadece "ex nunc" yani ileriye doğru sona erdiren bir olumsuz (bozucu) yenilik doğuran hak ya da işlemdir (Rona Serozan, Sözleşmeden Dönme (Dönme), İstanbul 2007, s. 115).Dönme ise "ex tunc" yani geçmişe etkili sonuç doğurur (M.Kemal Oğuzman/Turgut Öz, Borçlar Hukuku Genel Hükümler (Borçlar Genel), 8. Bası, 2010 s. 383, Selahattin Sulhi Tekinay, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, İstanbul, s. 638).Sözleşmeyi geçmişe etkili olarak sona erdirmeye hakkı için

olması sebebi ile geçmişe etkili olarak sona erdirilmesinde dönme kavramı kullanılmalıdır. Zira taşınmaz satış vaadi sözleşmesinin sonra erdirilmesinde İstanbul Bölge Adliye Mahkemesi 45. Hukuk Dairesi'nin 2021 / 275 E., 2021 / 713 K., 30.06.2021 tarihli örnek kararında: "...Bu nedenle fesih beyanı, Kanununun 45. ve Yönetmeliğin 9. maddesinde düzenlenen sözleşmeden dönme niteliğindedir. Sözleşmeden dönme, tek taraflı bir irade beyanı olduğundan satıcıya ulaştığı tarihin esas alınması gerekmektedir. Dönme hakkının kullanılması ile ön ödemeli konut satış veya satış vaadi sözleşmesi geçmişe etkili olarak hükümsüz hale gelecek ve edimlerin iadesi sebepsiz zenginleşme hükümlerine göre talep edilebilecektir..."⁷³ şeklinde taşınmaz satış vaadi sözleşmesinin feshi, dönme niteliğinde anlaşılması gerektiği ve sözleşmenin geçmişe etkili olarak hükümsüz hale geleceği belirtilmiştir. Yargıtay'ın bu konuya yaklaşımı biraz daha farklı olup geçmişe etkili fesih kavramını kullanmaktadır⁷⁴. Doktrinde taşınmaz satış vaadi sözleşmesi için fesih

---

"sözleşmeden dönme", sözleşmeyi ileriye etkili olarak sona erdirme hakkı için "fesih" terimi kullanılmaktadır. (M.Kemal Oğuzman/M.Turgut Öz, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 3. Bası, 2000 s. 368)Sözleşmeden dönme kavramı, Yargıtay 23. Hukuk Dairesinin 2015/9708 E. 2018/3902 K. sayılı 03/07/2018 tarihli ilamında; "...Eser sözleşmeleri -kural olarak- ani edimli oldukları için fesih, geriye etkili sonuç doğurur. Geriye etkili feshe, sözleşmeden "dönme" denir. Dönme halinde, sözleşme, geçmişe etkili olarak son bulur. Başka bir anlatımla, sözleşmenin yapıldığı andaki duruma dönülür..." şeklinde tanımlanmıştır. (<https://www.hukukturk.com/> , Erişim Tarihi: 02.05.2024).

⁷³ <https://www.hukukturk.com/>, (Erişim Tarihi: 02.05.2024)

⁷⁴ Yargıtay 6. Hukuk Dairesi 2021 / 5766 E., 2022 / 5594 K., 01.12.2022 tarihli kararında: "...eser sözleşmesi niteliğinde olduğu, davalının sözleşme şartlarını yerine getirmemiş olmasından dolayı davacının sözleşmeyi geçmişe etkili olarak fesih etmesinin yerinde olduğu..." şeklinde değerlendirme yapılmıştır. <https://www.hukukturk.com/>, Erişim Tarihi: 02.05.2024)

Yargıtay 23. Hukuk Dairesi 2013 / 5121 E., 2014 / 559 K., 30.01.2014 tarihli kararında: "...gayrimenkul satış vaadi ve arsa payı karşılığı inşaat sözleşmesinin geçmişe etkili şekilde feshine..." şeklinde değerlendirme ile geçmişe etkili feshe karar verilmiştir. <https://www.hukukturk.com/>, Erişim Tarihi: 02.05.2024.

kavramının kullanılabilmesi görüşü mevcut⁷⁵ olsa da kanaatimizce taşınmaz satış vaadi sözleşmesi ani edimli sözleşme olması sebebi ile dönme kavramı ile sona erdirilmelidir. Zira sözleşmeden kaynaklı var olan fer'i hakların da geçmişe etkili olarak ortadan kaldırılması gerekmektedir. Emsal Yargıtay kararlarından görüleceği üzere geçmişe etkili fesih kavramının hukuki terimini 'dönme' kavramı zaten karşılamaktadır.⁷⁶

d) Taşınmazın Kamulaştırılması

Taşınmaz satış vaadi yapıldıktan sonra fakat ifa edilmeden önce taşınmaz kamulaştırılmış olabilir. Taşınmazın kamulaştırılması ile sözleşme kendiliğinden sona ermiş olacaktır. Bu durumda ifa olanağı bulunmadığı için vaat alacaklısı ifayı talep edemeyecektir⁷⁷. Kamulaştırma ile ortada mücbir sebebin var olduğu kabul edilmelidir. Bu sebeple vaat borçlusunun sorumluluğuna gidilmeyecektir. Bu durumda vaat alacaklısı taşınmaz satış vaadi kapsamında bedel ödemişse bedelin iadesi ile taşınmaz üzerinde faydalı ve zorunlu masraf yapmışsa bu masrafları talep edebilecektir. Doktrinde Surlu, vaat alacaklısı kamulaştırma bedelini talep edemeyeceği sadece ödediği meblağın iadesini talep edebileceği görüşünde olmasına rağmen doktrinde bazı yazarların bu görüşün aksini savunduğu görülmektedir. Doktrinde Demirkaya'ya göre vaat borçlusu kamulaştırma bedeli almışsa taşınmaz satış vaadi sözleşmesi bu bedel üzerinden devam etmelidir. Sözleşmeye konu taşınmazın kamulaştırılması neticesinde ödenen bedel ikame değer olarak değerlendirilerek vaat borçlusunun borcu devam etmektedir⁷⁸.

⁷⁵ Kılıç, s. 83.

⁷⁶ Yargıtay 23. Hukuk Dairesi 2015/ 9708 E., 2018/ 3902K., 03.07.2018 tarihli kararında: "...Geriye etkili feshe, sözleşmeden "dönme" denir. Dönme halinde, sözleşme, geçmişe etkili olarak son bulur. Başka bir anlatımla, sözleşmenin yapıldığı andaki duruma dönlür..." şeklinde belirtilmiştir. <https://www.hukukturk.com>, Erişim Tarihi: 30.10.2024.

⁷⁷ Alp, s. 79; Surlu, s. 285; Demirkaya, s. 75.

⁷⁸ Demirkaya, s. 76.

Yargıtay bu konu hakkındaki görüşlerine bakılacak olursa kamulaştırma neticesinde vaat borçlusuna bedel ödenmesi durumunda vaat alacaklısı bu bedelin tarafına ödenmesini talep edemeyecektir. Fakat vaat alacaklısı ifanın imkânsız hale geldiği andan itibaren taşınmazın rayiç bedelinin tarafına ödenmesini vaat borçlusundan talep edebilecektir⁷⁹. Kanaatimizce kamulaştırma

⁷⁹ **Yargıtay 13. Hukuk Dairesi 2015 / 38942 E., 2018 / 3221 K., 19.03.2018 tarihli kararda:** "...Dava,davacılar ile bir kısım davalılar ve bir kısım davalıların murisi arasında yapılmış gayrimenkul satış vaadi sözleşmesine dayalı olarak satılması vaad edilen ancak kamulaştırıldığı için tapuda devri mümkün bulunmayan taşınmazın bedelinin tespit edilerek iade edilmesine yönelik alacak davasıdır. Mahkemece "... taşınmaz üzerindeki tüm hakların kendilerine ait olduğunun tespiti ile davalılara Büyükşehir Belediyesi tarafından ödenen Kamulaştırma bedelinin davalılardan tahsiline karar verilmesini talep etmişler ise de davacılar satış vaadi sözleşmesine dayalı tapu iptal tescil veya satış bedelinin tahsilini talep edebilirler, Satış Vaadi sözleşmesine dayalı olarak sözleşmeye konu olan davaya konu taşınmazların üzerindeki tüm hakların davacılar ait olduğunun tespiti ve taşınmaz maliklerine ödenen kamulaştırma bedelinin tahsili talep edilemez, davacıların talepleri hukuki dayanaktan yoksun olduğundan davanın reddine davalılardan ... hakkındaki dava müracaata bırakıldığından bu davalı hakkındaki davanın açılmamış sayılmasına karar verilmiş dava dosyasındaki ve dosyamız ile birleşen davanın reddine.." gerekçesiyle karar verilmiştir. Oysa ki ..., ..., ... (Kendi adına asaleten çocukları ... adına velayeten) ..., ... ile davacı ... arasında ... Noterliği'nde 03.11.1990 tarihli, ..., ... (Kendi adına asaleten çocukları ... adına velayeten) ..., ... ve ... ile davacı ... arasında ... .Noterliğinde 24.10.1991 tarihli, ..., ..., ..., ... ile davacı ... arasında ... .Noterliğinde 16.08.1990 Tarihli, ... ile davacı ... arasında ... Noterliği'nde 17.08.1990 Tarihli davaya konu taşınmazın satış vaadine dair olarak düzenleme şeklinde gayrimenkul satış vaadi sözleşmesi imzalanmış, sözleşmede vaad edenler satış bedelini peşinen aldıklarını ve gayrimenkulün zilyetlik haklarını da sözleşme tarihi itibarıyla alıcıya teslim ve taahhüt ettiklerini beyan etmişlerdir. Taraflar arasında noterlikte imzalanmış bulunan bu sözleşmeler geçerlidir. Dolayısıyla sözleşmede davalılar ve bir kısım davalılar mirasçılarının taşınmazı satmayı vaad ve taahhüt ettikleri ve hatta satış bedelini peşinen aldıklarını beyan ettikleri ancak vaad borcunun yerine getirilmediği, bu sebeple

taşınmaz satış vaadinin mücbir sebep dolayısı ile sona ermesidir. Mücbir sebebin varlığı vaat borçlusunun hukuki sorumluluğunu ortadan kaldıracığı için tazminat söz konusu olmayacaktır. Peki, sözleşme kurulduğu zamanda vaat alacaklısı taşınmazın bedelini ödemişse bu durumda sözleşmenin ifası nasıl olacaktır? Bu konuda Yargıtay'ın görüşü ile paralel görüşü benimsemekteyiz. Kamulaştırılan taşınmaza ilişkin taşınmaz satış sözleşmesi akdedilemeyeceğine göre kamulaştırma bedelinin vaat alacaklısına ödenmesi de mümkün olmayacaktır. Vaat alacaklısı, taşınmazın rayiç bedelini vaat borçlusundan talep etmelidir. Vaat borçlusu sebepsiz zenginleşme hükümleri gereği vaat alacaklısına taşınmazın rayiç bedelini ödemelidir.

e) Taşınmazın Tamamen Yok Olması

4721 sayılı Türk Medeni Kanunu madde 717'ye göre: "...Taşınmaz mülkiyeti, terkin veya taşınmazın tamamen yok olmasıyla sona erer..."⁸⁰. Taşınmazın tamamen yok olması ile mülkiyet sona ereceği gibi mülkiyete ilişkin haklarda sona ermektedir. Zira vaat borçlusunun taşınmaz satış vaadinden kaynaklı taşınmaz satış sözleşmesi akdetme borcu da sona ermektedir⁸¹. 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu madde 136'da düzenlenmiş olduğu gibi taşınmaz, vaat borçlusunun sorumlu tutulamayacağı sebeplerle tamamen yok olmuşsa ve ifa imkânsızlaşmışsa borç, dolayısıyla sözleşme sona ermektedir. Örneğin taşınmaz satış vaadi sözleşmesi yapıldıktan sonra taşınmazın depremde yok olması veya sular altında kalmış olması vaat borçlusunun sorumlu tutulamayacağı yok olmalardır. Burada önemli olan sözleşmenin kurulmasından sonra imkânsızlığın var olmasıdır. Sözleşme kurulmadan önce taşınmaz tamamen yok olmuşsa, başlangıçta objektif imkânsızlık söz konusu olduğu için

---

davacıların sözleşmenin yerine getirilmemesi sebebiyle sözleşmeden dönerek, ifanın imkânsız hale geldiği tarih itibarıyla davaya konu taşınmazın rayiç bedelini talep edebileceği gözetilmeden davanın yazılı gerekçeyle reddine karar verilmiş olması usul ve yasaya aykırı olup bozmayı gerektirir..." şeklinde hüküm kurulmuştur.

⁸⁰ **Özüren**, s. 140.

⁸¹ **Surlu**, s. 190; **Kılıç**, s.88; **Demirkaya**, s.94.

sözleşme kesin hükümsüzdür⁸². Unutulmamalıdır ki sözleşmenin sona ermesi için taşınmazın tamamen yok olması gerekmektedir. Aksi halde sözleşme ve tarafların edim borcu devam edecektir.

Madde 136'dan da görüleceği üzere vaat alacaklısı, taşınmaz satış vaadi kapsamında bedel ödemişse o zaman vaat borçlusu sebepsiz zenginleşme hükümleri çerçevesinde bedeli geri vermelidir. Taşınmazın yok olmasında vaat borçlusunun kusuru bulunuyor ise sözleşmeden doğan zararlarının tazminini de talep edebilecektir⁸³.

f) Alacaklı ile Borçlu Sıfatlarının Birleşmesi

6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu madde 135'te alacaklı ile borçlu sıfatlarının birleşmesi ile borcun sona ereceği düzenlenmiştir⁸⁴. Alacaklı ve borçlu sıfatlarının bir kişide birleşmiş olması ile ifadan beklenen amaç ortadan kalkmış olacaktır. Borcun sona erebilmesi için mutlaka borçlu ile alacaklı sıfatının sözleşme kurulduktan sonra birleşmesi gerekmektedir⁸⁵. Taşınmaz satış vaadi sözleşmesinin alacaklı ve borçlu sıfatının birleşmesi sebebi ile sona ermesi doktrinde yazarlar tarafından örnekle açıklanmıştır. Bu hususta en tipik örnek vaat alacaklısının vaat borçlusuna tek mirasçı olma durumudur. Vaat borçlusunun ölmesi ile tüm hak ve borçlar mirasçısına geçeceği için vaat alacaklısı aynı zamanda vaat borçlusu olacak, böylelikle borç sona erecektir⁸⁶. Miras örneğinde dikkat edilmesi gereken husus vaat alacaklısının tek mirasçı olması gerekmektedir. Aksi halde mirasın ölmesi durumunda taşınmaz üzerinde tüm mirasçılar elbirliği mülkiyeti ile malik olacaklardır. Bu durumda borç sona ermeyecek olup vaat alacaklı dava yolu ile tescile zorlama davası açabilecektir. Taraf sıfatlarının birleşmesine başka bir örnek vermek gerekirse vaat alacaklısı ile vaat borçlusunun evlenmesi ile mal ortaklığını seçmiş olmaları durumunda taraf sıfatları birleşmiş olup borç sona erecektir⁸⁷.

---

⁸² Demirkaya, s.94.

⁸³ Kılıç, s. 88; Demirkaya, s. 94.

⁸⁴ Demirkaya, s. 95; Kılıç, s. 88; Özüren, s. 140; Orta, s. 258.

⁸⁵ Demirkaya, s. 95.

⁸⁶ Demirkaya, s. 95; Kılıç, s. 88; Özüren, s. 140; Orta, s. 258.

⁸⁷ Demirkaya, s. 95.

Son olarak tüzel kişiler üzerinden örnek vermek gerekirse, aralarında taşınmaz satış vaadi sözleşmesi yapmış olan iki farklı tüzel kişiliğin birleşmesi ile ortaya çıkan yeni tüzel kişilikte taraf sıfatları birleştiği için borcu sona erdirecektir.

g) Zamanaşımı

Zamanaşımı, bir alacak hakkının kanundan doğan süreler içerisinde kullanılmamasından kaynaklı borçluya zaman aşımı def'i ileri sürerek ifadan kaçınma imkânı vermektedir⁸⁸. Zamanaşımı esasında sözleşmeyi sona erdiren bir sebep değildir. Zira süresinin dolmasına rağmen borç ilişkisi devam ettiği için zamanaşımı borcu eksik borç haline getirmektedir⁸⁹. Eksik borçlar ise dava yolu ile ifası talep edilemeyen borçlardır. Zamanaşımı borcun ifasının talep edilmesi durumunda taraflara borcun yerine getirilmemesi adına def'i imkânı vermektedir⁹⁰. Sözleşmeden kaynaklı alacak hakkının belirlenen süreler içerisinde talep edilmemesi halinde talepler zamanaşımına uğrayacağından süre sonunda alacak talep edildiği zaman diğer taraf alacağın zamanaşımına uğradığı def'i ile ifadan kaçınabilmektedir. Zamanaşımı hususu re'sen gözetilecek bir husus olmayıp tarafların def'i yolu ile ileri sürülmesi gerekmektedir.

Kanunda taşınmaz satış vaadi sözleşmesi için herhangi bir süre öngörülmemiştir. Bu yüzden 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu madde 146'da düzenlenen 10 yıllık genel zamanaşımı süresi geçerlidir⁹¹. Zamanaşımı süreleri ifa olanağının başladığı tarihten itibaren başlamaktadır. Yani borcun muaccel olduğu tarihten itibaren zamanaşımı süreleri işlemektedir. Taşınmaz satış vaadi sözleşmesinde ise zamanaşımı tarafların ifa için süre belirlemeleri durumunda sürenin gelmesi ile süre belirlememeleri durumunda taraflardan birinin çekeceği ihtar ile zamanaşımı süresi başlamış olmaktadır.

---

⁸⁸ **Kılıçoğlu**, Ahmet M., Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 18. Baskı, Turhan Kitabevi Yayınları, Ekim 2014, s. 872; **Eren**, Genel Hükümler, s. 1281.

⁸⁹ **Ayan**, Mehmet, Borçlar Hukuku (Genel Hükümler), 8. Tıpkı Baskı, Mimoza Yayınları, Konya, 2013, s. 370.

⁹⁰ **Orta**, s. 245; **Özüren**, s. 137.

⁹¹ **Orta**, s. 245; **Özüren**, s. 138; **Demirkaya**, s.113.

Taraflar taşınmaz satış sözleşmesi akdetmek için herhangi bir süre ön görmedilerse sözleşmenin yapıldığı tarihte süre başlamış sayılmaktadır⁹². Asıl alacağın zamanaşımına uğramış olması halinde fer'i haklarda zamanaşımına uğramış olmaktadır.

Taşınmaz satış vaadi sözleşmesine ilişkin zamanaşımı hususunda önemli olan bir diğer husus şerhtir. Taraflar arasında akdedilmiş olan şerh anlaşması borcu ikrar niteliğinde olup zamanaşımını kesen bir durumdur. Taşınmaz satış vaadi düzenlendiği tarihten itibaren işlemeye başlayan 10 yıllık zamanaşımı süresi şerh anlaşması ile kesilmektedir. Ancak kesilen zamanaşımı süresi şerh anlaşmasının ardından tekrar işlemektedir. Yeni başlayan zamanaşımı yine 10 yıllık süreye tabidir⁹³.

G) Görevli ve Yetkili Mahkeme

Görev kamu düzenine ilişkin olup kanunda düzenlenmiş. Taşınmaz satış vaadi sözleşmesinden kaynaklı tescile zorlama davalarında genel görevli mahkeme Asliye Hukuk Mahkemeleridir. Ancak bazı durumlarda taşınmaz satış vaadi sözleşmesi ticari nitelikte olabilmektedir. Bu gibi durumlarda görevli mahkeme Asliye Ticaret Mahkemesidir. Tarafların kat karşılığı inşaat yapım sözleşmesi kapsamında taşınmaz satış vaadi sözleşmesi düzenlemeleri sonucunda çıkacak uyuşmazlıklarda Tüketici Mahkemesi görevlidir⁹⁴.

Vaat alacaklısı, sözleşmeden kaynaklı hakkı olan taşınmaz satış sözleşmesi akdedilmesi adına mahkemeye başvurabilmektedir. Vaat alacaklısı edimin ifasını 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu madde 716/1'de: "...Mülkiyetin kazanılmasına esas olacak bir hukukî sebebe dayanarak malikten mülkiyetin kendi adına tescilini istemek hususunda kişisel hakka sahip olan kimse, malikin kaçınması hâlinde hâkimden, mülkiyetin hükmen geçirilmesini isteyebilir..." şeklinde belirtilmiş olan düzenleme gereği talep edebilecektir.

Taşınmaz satış vaadi sözleşmesinden kaynaklı davalarda dava konusu taşınmaz maldır. Taşınmaz malların aynına ilişkin açılan

⁹² **Demirkaya**, s.113.

⁹³ **Orta**, s. 247-248.

⁹⁴ **Alp**, s. 95-96.

davalarda 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu madde 12/1 gereği taşınmazın bulunduğu yer mahkemesi kesin yetkilidir. Kesin yetki kamu düzenine ilişkin olup re'sen göz önüne alınmalıdır⁹⁵. Unutulmamalıdır ki, Hukuk Muhakemeleri Kanunu madde 18 kapsamında kesin yetkinin var olduğu durumlarda taraflar yetki anlaşması yapamamaktadır.

Taşınmaz satış vaadine ilişkin talepler terditli olarak istenebilmektedir. Vaat alacaklısı mahkemeden ilk olarak taşınmazın adına kaydedilmesi bu mümkün değilse taşınmaz bedelinin tarafına ödenmesini talep edebilmektedir. Kanaatimizce vaat alacaklısının taleplerini terditli olarak talep etmesi mümkün olup mahkeme tarafından ilk olarak taşınmaz satış sözleşmesi değerlendirilmeli, sözleşmenin akdedilmesi mümkün olmadığı durumlarda taşınmazın bedeli vaat alacaklısına ödenmelidir.

SONUÇ

Emsal almış olduğumuz Yargıtay 7. Hukuk Dairesi, E. 2023 / 1068, K. 2023 / 1871, 30.03.2023 tarihli kararda vaat alacaklısı, vaat borçlusu ile noter huzurunda düzenlemiş olduğu iki farklı taşınmaz satış vaadi sözleşmesi kapsamında tescile zorlama davası açmıştır. Vaat sözleşmesine konu taşınmaz üzerinde elbirliği mülkiyet bulunması sebebi ve vaade konu taşınmazın bir kısmının kamulaştırılması sebebi ile vaat alacaklısının talebi detaylıca değerlendirilmiştir. Emsal Yargıtay kararı ışığında taşınmaz satış vaadi sözleşmesinin detaylıca incelenmiştir. Belirtmek gerekir ki taşınmaz satış vaadi sözleşmesi günümüz koşullarında sık akdedilen bir sözleşme haline gelmiştir. Günümüzde inşaat sektörünün gelişmesi ve taşınmaz satış vaadi sözleşmesinin cezai şart, cayma parası ile şerh gibi müesseseler ile koruma altına alınmış olması uygulanmasını artırmaktadır.

Taşınmaz satış vaadi sözleşmesi, taraflar arasında, ön sözleşme ile ileride yapılması kararlaştırılan asıl sözleşmenin yapılmasını isteme hakkı tanıyan, tek tarafa veya iki tarafa borç yükleyen, örtülü

---

⁹⁵ **Alp**, s. 97.

ya da açık irade beyanına dayalı borçlandırıcı işlem niteliğinde sözleşmedir. Sözleşmenin tarafları vaat alacaklısı ve vaat borçlusudur. Vaat borçlusu ileride taşınmaz satış sözleşmesi akdetme borcu olan gerçek ya da tüzel kişidir. Vaat alacaklısı ise taşınmaz karşılığında bedel ödeme borcu olan gerçek ve tüzel kişidir.

Taşınmaz satış vaadi sözleşmesi resmi şekil şartına tabidir. Noterler Kanunu'nda taşınmaz satış vaadi sözleşmesinin noter huzurunda düzenleme şeklinde akdedileceği belirtilmiştir. Aksi halde sözleşme geçersiz olacaktır.

Taşınmaz satış vaadi sözleşmesi, taşınmazın tapu kütüğüne şerh verilerek güvence altına alınmalıdır. Taraflar şerh anlaşması yapabilecekleri gibi vaat alacaklısı tek taraflı irade beyanı ile tapu kütüğüne şerh verebilmektedir. Şerhin genel şartı mülkiyet sahibinin şerhe muvafakat vermesi iken taşınmaz satış vaadinden kaynaklı şerhte istisna olarak mülkiyet sahibinin muvafakati aranmamaktadır. Şerhin etkisi 5 yıldır. 5 yılın sonunda tapu görevlileri şerhi re'sen terkin etmelidir. Aksi halde şerh hukuken geçersiz olmaktadır. Tapu müdürü şerhin terkinini ilgililere bildirmelidir. 5 yıllık süre sonunda taraflar tekrar şerh koydurmak isterlerse tekrar şerh anlaşması yapmalarında herhangi bir engel yoktur.

Taşınmaz satış vaadi sözleşmesi, sözleşmenin ifası, ibra, fesih veya dönme, kamulaştırma, taşınmazın tamamen yok olması, alacaklı ve borçlu sınıflarının birleşmesi ile zamanaşımı gibi sebepler ile sona ermektedir. Sona erme durumları incelememizde detaylıca incelenmiştir.

Son olarak taşınmaz satış vaadi sözleşmesinden kaynaklı tescil zorlama davalarında görevli ve yetkili mahkeme tespit edilmelidir. Görev kamu düzenine ilişkin olup kanunda düzenlenmiştir. Tescile zorlama davasında genel görevli mahkeme Asliye Hukuk Mahkemesidir. Yetki konusunda ise taşınmaz satış vaadinde kesin yetki söz konusudur. Taşınmazın aynına ilişkin bir dava olduğu için taşınmazın bulunduğu yer mahkemesi kesin yetkilidir. Zira taraflar yetki anlaşması yapmamaktadır. Görev ve yetki hâkim tarafından re'sen göz önünde bulundurulmalıdır.

KAYNAKÇA

Akipek Öcal, Şebnem / Şen Doğramacı, Hayriye / Çağlayan Aygün, Gözde, Noterlere Taşınmaz Satış Sözleşmesi Yapma Yetkisi Verilmesi Üzerine Bir Değerlendirme. Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakóltesi Dergisi, 2023, C. 9, S. 2, s. 203-241.

Albayrak, Hakan, Taşınmaz Satış Vaadi Sözleşmesi ve Taşınmaz Satış Vaadi Sözleşmesinde Görev ve Yetkiye İlişkin Sorunlar. Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi, 2017, S. 10, s. 43-95.

Alp, Yasin, Taşınmaz Satış Vaadi Sözleşmesi, Akdeniz Üniversitesi, 2016 (Yöktez).

Ayan, Mehmet, Borçlar Hukuku (Genel Hükümler). 8. Tıpkı Baskı, Mimoza Yayınları, Konya, 2013.

Ayan, Mehmet, Eşya Hukuku I: Zilyetlik ve Tapu Sicili, 13. Baskı, Seçkin yayıncılık, Ankara, 2016.

Çenberci, Mustafa, Gayrimenkul Satış Vaadi, Nazari ve Tatbiki Hukuk Eserleri Yayınları, Ankara, 1966.

Demirkaya, Selen, Taşınmaz Satış Vaadi Sözleşmesi, Yüksek Lisans Tezi, Çağ Üniversitesi, 2020 (Yöktez).

Eren, Fikret, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 17. Baskı, Yetkin yayınları, Ankara, 2014.

Eren, Fikret, Borçlar Hukuku Özel Hükümler, 2. Baskı, Yetkin yayınları, Ankara, 2015.

Gümüş, Mustafa Alper, Borçlar Hukuku Özel Hükümler, Cilt 1, 3. Baskı, Vedat Kitapçılık Yayınları, İstanbul, 2013.

İyilikli, Ahmet Cahit, Şerhedilmiş Taşınmaz Satış Vaadi Sözleşmesinin Vaat Borçlusunun Cüz'i Halef ve Alacaklıları ile Taşınmaz Üzerindeki Diğer Takyidatlara Etkisi. Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakóltesi Dergisi, 2021, C. 18, S. 2, s. 967-1003.

İzmirlioğlu, Ayça, 6098 Sayılı Kanuna Göre İbraname, The Release According To Code No.6098, Yaşar Üniversitesi E-Dergisi, 2013, C. 8, S. Özel, s. 1457-1482.

Kılıç, Ahmet, Taşınmaz Satış Vaadi Sözleşmesi, Yüksek Lisans Tezi, Hasan Kalyoncu Üniversitesi, 2019 (Yöktez).

Kılıçoğlu, Ahmet M., Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 18. Baskı, Turhan Kitabevi Yayınları, 2014.

Kocayusufpaşaoğlu, Necip, Borçlar Hukuku Dersleri (Genel Hükümler), Birinci Fasikül, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1978.

Oğuzman, M. Kemal / **Seliçi**, Özer / **Oktay-Özdemir**, Saibe, Eşya Hukuku, 12. Baskı, Filiz Yayınları, İstanbul, 2009.

Orta, Elif, Taşınmaz Satış Vaadi Sözleşmesi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2021 (Yöktez).

Öncü, Azim, Taşınmaz Satış Vaadinden Doğan Hakka İlişkin Terkin Edilmemiş Şerhin Etkisi ve Yargıtay'ın Konuya Yaklaşımı, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2020, C. 11, S. 2, s. 649-664.

Özenli, Soysal, Uygulamada Taşınmaz Satış Vaadi Sözleşmesi ve Neden Olduğu Davalar. Kazancı Hukuk Yayınları, Ankara, 1986.

Özmen, Etem Saba, Noterlere Taşınmaz Satışı Yetkisi Verilmesine İlişkin Kanun, Ankara Barosu Dergisi, 2022, C. 10, S. 4, s. 501-540.

Özüren, Murat, Taşınmaz Satış Vaadi Sözleşmesi, Yüksek Lisans Tezi, Çankaya Üniversitesi, 2017 (Yöktez).

Ruhi, Canan / **Ruhi**, Ahmet Cemal, Taşınmaz Satış Vaadi Sözleşmesinden Kaynaklanan Davalar, 3. Baskı, Ankara, Kasım 2022.

Sezer, Ahmet, Taşınmaz Satış Vaadi Sözleşmesi, İstanbul Barosu Dergisi, 2016, C.90, S. 4, s. 43-61.

Sungurbey, İsmet, Kişisel Hakların Tapu Kütüğüne Şerhi, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1963.

Surlu, Mehmet Handan, Taşınmaz Satış Vaadi - Satış Vaadine Dayalı Tapu İptal Tescil ve Elatmanın Önlenmesi Davaları, 3. Baskı, Ankara, 2014.

Tandoğan, Haluk, Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri, 4. Baskı, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1985.

Tanrıver, Süha/ **Ergüne**, Mehmet Serkan, Noterlerin Taşınmaz Satış Sözleşmesi Düzenlemesine İlişkin Hukuki Esaslar, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2023, S. 1, s. 143-182.

Tekinay, Selahattin Sulhi, Taşınmaz Mülkiyetinin Takyitleri, Filiz Kitabevi Yayınları, İstanbul, 1988.

Velidededeoğlu Hıfzı Veldet/ **Esmir**, Galip, Gayrimenkul Tasarrufları ve Tapu Sicili Tatbikatı. İstanbul Matbaacılık, İstanbul, 1956.

Yavuz, Cevdet / **Acar**, Faruk / **Özen**, Burak, Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler, 10. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul, 2014.

Yücer, Zeynep İpek, Taşınmaz Satış Vaadi Sözleşmelerinde Öncelik İlkesinin Uygulanabilirliği Sorunu. Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2021, C. 18, S. 2, s. 799-812.

Zevkliler, Aydın / **Gökyayla**, K. Emre, Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri, 14. Baskı, Turhan Kitabevi Yayınları, Ankara, 2014.

HAYVAN BULUNDURANIN SORUMLULUĞUNDA HAYVAN BULUNDURAN KAVRAMI

* *Hakemli Makale*

Ecem Aycan Çınar¹

ORCID: 0009-0004-5122-9101

ÖZET

Türk hukukunda kusursuz sorumluluk hallerinden biri olan hayvan bulunduranın sorumluluğu uygulamada sıklıkla karşılaşılan ve teoride de önem arz eden hallerden biridir. TBK m. 67 ve m. 68’de objektif özen ödevine dayalı kusursuz sorumluluk hallerinden biri olarak düzenlenmiştir. Hayvan bulunduran, bir hayvanın bakımını ve yönetimini sürekli veya geçici olarak üstlenen kişi olarak ifade edilmiş ve bu kişiye kurtuluş kanıtı getirme imkânı tanınmıştır. Çalışmamızda hayvan bulunduran kavramı ve bu kavram içerisindeki hususlar açıklığa kavuşturulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Hayvan Bulunduranın Sorumluluğu, Hayvan Bulunduran, Kusursuz Sorumluluk, Objektif Özen Ödevi

ABSTRACT

One of the instances of strict liability in Turkish law is the liability of the animal owner, which is frequently encountered in practice and holds theoretical significance. It is regulated under Articles 67 and 68 of the Turkish Code of Obligations as one of the cases of strict liability based on the duty of objective care. The animal owner is defined as the person who permanently or temporarily undertakes the care and management of an animal, and this person is granted the possibility of presenting exonerating evidence. In our study, the concept of the animal owner and the issues within this concept have been clarified.

Keywords: Liability of the Animal Keeper, Animal Keeper, Strict Liability, Objective Duty of Care

---

¹ Avukat – Konya Barosu

GİRİŞ

Hayvanlar genetik yapıları dolayısıyla içgüdüsel, tepkisel hareketleri sebebiyle zarar meydana getirebilmektedirler. Zarar meydana geldiğinde ise, zararın giderilmesi için birilerinin sorumlu tutulması gerekeceğinden Türk Hukukunda hayvan bulunduranın sorumluluğu kusursuz sorumluluk hallerinden biri kabul edilmiştir ve 6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu (TBK) m. 67 ile m. 68'de düzenlenmiştir. Bu bağlamda hayvanların verebileceği zararlara karşı hayvan bulunduranların önleyici bazı tedbirleri alması gerekir. Hayvan üzerinde hâkimiyet sahibi kişi, özen görevi çerçevesinde gerekli dikkat ve özeni göstererek tedbirlerini almalıdır. Kusursuz sorumluluk hallerinden biri olan hayvan bulunduranın sorumluluğu aynı zamanda objektif özen yükümlülüğüne dayanan bir sorumluluktur.

Bu bağlamda, çalışmada ilk olarak hayvan bulunduranın sorumluluğu mevcut yasal düzenleme ile ele alınmıştır. Bu sorumluluk türü için gerekli genel ve özel şartlar incelenmiş olup şartların bulunması halinde uygun illiyet bağının gereklilikleri açıklanmıştır. Çalışmanın devamında TBK m. 67 hükmü kapsamındaki "hayvan bulunduran" kavramına kimlerin dâhil olabileceği açıklığa kavuşturulmaya çalışılmıştır. Öyle ki, hayvan üzerindeki hâkimiyet bazen doğrudan değil de bir başkasının emir ve talimatları ile sağlanır. Böyle bir durumda hayvanın bakım ve yönetimiyle ilgilenen yardımcı kişilerin hayvan bulunduran olup olmadığı hususu, doktrinde farklı fikirler incelenerek değerlendirilmiştir. Son olarak hayvan bulunduran diğer kişilerin ve hayvanın birden çok kişiye ait olması halinde bu kişilerin sorumlulukları, doktrindeki görüşler ve Yargıtay kararları ışığında ele alınmıştır. Nihayet sonuç bölümünde, hayvan bulunduran kavramına dair genel değerlendirmeler ve varılan kanaatler ifade edilmiştir.

1. HAYVAN BULUNDURANIN SORUMLULUĞU

I. Hayvan Bulunduranın Sorumluluğuna İlişkin Yasal Düzenleme

Kusursuz sorumluluktan bahsedilebilmek için kusur dışındaki diğer dört unsurun (fiil, hukuka aykırılık, zarar ve illiyet bağı) birlikte bulunması gerekmektedir. Nitekim zarar, hukuka aykırı fiil neticesinde ortaya çıkmalıdır². Hayvan bulundurana da bakım ve gözetimini üstlendiği hayvan tarafından bir zarar meydana gelmesi nedeniyle yüklenen sorumluluk niteliği itibariyle “kusursuz sorumluluktur”³. 6098 sayılı TBK’da m. 67 ve m. 68’de hayvan bulunduranın sorumluluğu kusura değil, özen yükümlülüğüne dayandırılmış olup, “Özen Sorumluluğu” başlığı altında düzenlenmiştir⁴. TBK m. 67’ye göre; “Bir hayvanın bakımını ve yönetimini sürekli veya geçici olarak üstlenen kişi, hayvanın verdiği zararı gidermekle yükümlüdür. Hayvan bulunduran, bu zararın doğmasını engellemek için gerekli özeni gösterdiğini ispat ederse sorumlu olmaz. Hayvan, bir başkası veya bir başkasına ait hayvan tarafından ürkütülmüş olursa, hayvanı bulunduranın, bu kişilere rücu hakkı saklıdır.”

Hayvan bulunduranın sorumluluğu için, bakım ve yönetimi geçici ya da sürekli olarak üstlenilmiş bir hayvanın mevcut olması gerekmektedir. Bu noktada, hayvan kavramının hukuki anlamda ne ifade ettiğinin belirlenmesi önem taşır. Doktrinde yapılan bir tanıma göre hayvan; bir sahip ya da koruyucunun kontrolü altında olup olmadığına bakılmaksızın, insan tarafından evcilleştirilmiş veya

---

² **Bolat**, Elif, Türk Hukukunda Bir Kusursuz Sorumluluk Türü Olarak Objektif Özen Ödevine Dayalı Sorumluluk, Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı, Samsun, 2018, s. 2; **Aybay**, Aydın, Borçlar Hukuku Dersleri Genel Bölüm, OnDördüncü Basıdan Tıpkı OnBeşinci Bası, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2020, s. 96.

³ **Kılıçoğlu**, Mustafa, Sorumluluk Hukuku (Sözleşme Dışı Sorumluluk), 1. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara, 2002, s. 395; **Nomer**, Haluk N., Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 13.Baskı, İstanbul, 2013, s. 141-144.

⁴ **Kayar**, İsmail, Borçlar Hukuku Genel Hükümler- Özel Borç İlişkileri, 10. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2015, s. 117.

100 Hayvan Bulunduranın Sorumluluğunda Hayvan Bulunduran Kavramı

kültüre alınmış ya da doğada serbest yaşayan, evcilleştirilmemiş veya kültüre alınmamış, hissedebilen ve kısmen bilinçli davranışlar sergileyebilen, omurgalı ya da omurgasız, insan ve bitkiler dışındaki diğer canlılar olarak tanımlanmaktadır⁵.

TBK m. 67 hükmünde ifade edildiği üzere, hayvan bulunduran olarak sorumlu tutulan kişi; hayvanın bakımını ve yönetimini sürekli veya geçici üstlenen kişidir. Bu sebeple hayvanın verdiği zararı gidermekle yükümlü olan kişi olarak kabul edilmektedir. Hayvan buldurana yüklenen sorumluluk bir objektif özen yükümlülüğü olması sebebiyle, objektif olarak gösterilmesi gereken dikkat ve özenin gösterildiğini ispat etmedikçe, hayvan bulunduran olarak sorumluluğu devam edecektir⁶. Nitekim bir hayvanı hâkimiyet altında tutan, ondan yararlanan kişi objektif özen yükümlülüğü çerçevesinde hayvanın üçüncü kişilere zarar vermesinin önüne geçmek amacıyla gerekli tedbirleri almalıdır⁷.

Böylece her türlü özeni göstererek hayvanı gözetim altında tuttuğunu ispat eden hayvan bulunduranın sorumluluktan kurtulabilmesi mümkün hale gelmektedir.

5199 sayılı Hayvanları Koruma Kanunu'nda⁸ hayvan bulunduranın sorumluluğu daha geniş kapsamda düzenlenmiştir⁹. Bu

---

5 **Uyumaz**, Alper, Bir Hukuk Sorunsalı Olarak Güncel Gelişmeler Işığında Türkiye'de Hayvan Hakları, GÜHFD, 2016 C. 20, S. 3, 133-184, s. 138.

6 **Tandoğan**, Haluk, Kusura Dayanmayan Sözleşme Dışı Sorumluluk, 1. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara, 1981, s. 124; **Eren**, Fikret, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 20. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2016, s. 653.

7 **Oğuzman**, M. Kemal/ **Öz**, M. Turgut, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 12. Baskı, Vedat Yayıncılık, İstanbul, 2016, s. 158.

8 R.G., 1.7.2004 T., 25509 S.

9 **Antalya**, Borçlar Genel, C. 2, s. 292; Bkz. Hayvanları Koruma Kanunu m. 5/I'e göre: "Bir hayvanı, bakımının gerektirdiği yaygın eğitim programına katılarak sahiplenen veya ona bakan kişi, hayvanı barındırmak, hayvanın türüne ve üreme yöntemine uygun olan ekolojik ihtiyaçlarını temin etmek, sağlığına dikkat etmek, insan, hayvan ve çevre sağlığı açısından gerekli tüm önlemleri almakla yükümlüdür." Bkz. Hayvanları Koruma Kanunu m. 5/IV'e göre: "Ev ve

hükümle hayvan sahiplerinin, zamanında ve yeterli tedbir almamaları hâlinde sorumlu tutulabilmeleri amaçlanmıştır. Hayvanları Koruma Kanunu'nda sorumluluk yalnızca hayvanın verdiği zararlarla sınırlı değildir. Hayvanlarının, zarar meydana getirmeksizin tedirginlik yaratacak davranışları ile kişilere verdikleri rahatsızlıklardan dolayı da hayvan bulunduranın sorumluluğu değerlendirilir. Bu değerlendirme hayvan bulunduranın önleyici tedbirleri alıp almadığı hususundadır. Belirtilmelidir ki, TBK'da hayvan bulunduran açısından böyle bir sorumluluk düzenlenmemiştir¹⁰.

II. Sorumluluğun Koşulları

A) Genel Şartlar

Öncelikle zarar hayvandan kaynaklanmış olmalıdır. Meydana gelen zarar ile hayvan hareketi arasında nedensellik bağı bulunmalı ve hukuka aykırılık meydana gelmiş olmalıdır¹¹. Bu unsur açısından hukuka aykırılık, hukuka aykırılığı ortadan kaldıran sebepler bulunmaksızın, bir başkasına zarar verebilecek sonucun doğmasını

---

süs hayvanı ve kontrollü hayvanları bulundurma ve sahiplenme şartları, hayvan bakımı konularında verilecek eğitim ile ilgili usul ve esaslar ile sahiplenilerek bakılan hayvanların çevreye verecekleri zarar ve rahatsızlıkları önleyici tedbirler, Tarım ve Köyışleri Bakanlığı ile eşgüdüm sağlanmak suretiyle, İçişleri Bakanlığı ve ilgili kuruluşların görüşü alınarak Bakanlıkça çıkarılacak yönetmelikle belirlenir.”

¹⁰ **Keskin Orhan**, Merve, Türk Borçlar Hukukunda Hayvan Sorumluluğu, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Özel Hukuk Anabilim Dalı, İstanbul, 2019, s. 12; **Oral**, Tuğçe, Veteriner Hekimin Sözleşme Dışı Sorumluluğu, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, 2014, Y. 5, S. 16, 319-335, s. 332.

¹¹ **Eren**, s. 653; **Çelebi**, Funda, “Haksız Fiil Sorumluluğu (Unsurlar, Tazminat, Hukuka Aykırılığı Kaldıran Haller, Zamanaşımı, Yargılama)”, Borçlar Kanunu Genel Hükümler Konferansları II, Prof. Dr. İsmet Sungurbey'e Armağan, İstanbul Barosu Yayınları, 2014, 13-27, s. 14.

102 Hayvan Bulunduranın Sorumluluğunda Hayvan Bulunduran Kavramı

engellemeyi amaçlayan hukuk kurallarına aykırı hareket etmektir¹². O halde, zarar; hayvan bulunduranın gözetimi ve yönetimi altında bulunan hayvan tarafından gerçekleşmiş olmalıdır. Ortaya çıkan zarar; maddi bir zarar veya manevi bir zarar olabilir¹³.

Ortaya çıkan zarar ile fiil arasında illiyet bağının varlığının ispatı yeterli görülmemekte, ayrıca hukuka aykırılığın ispat edilmesine gerek bulunmamaktadır. Ancak, hukuka aykırılığı ortadan kaldıran bir durum söz konusuysa, bunu ispat yükü iddiada bulunan, yani fiilin faili üzerindedir¹⁴.

a) Şart Teorisi

Doktrinde illiyet bağı noktasında iki farklı görüş mevcuttur¹⁵. Şart teorisine göre¹⁶, zararın oluşmasına sebep olan fiillerinden herhangi birine neden olan, zararın sonucundan sorumlu tutulmalıdır¹⁷. Zararı ortaya çıkaran birden çok neden olsa ve bunların her biriyle farklı bir illiyet bağı kurulabilse de zararın ortaya çıkmasındaki ilk nedenle zarar arasında illiyet bağı devam ettiği kabul edilmektedir¹⁸. Ancak şart teorisinde, zararı meydana getiren her sebep için ayrı illiyet bağı olan durumların değerlendirilmesi gerekeceğinden sorumluluğa ilişkin bir sınır çizilemez ve bu nedenle

---

¹² **Zevkliler**, Aydın/ **Ertaş**, Şeref/ **Havutçu**, Ayşe/ **Aydoğdu**, Murat/ **Cumalıoğlu**, Emre, Borçlar Hukuku Genel Hükümler ve Özel Hükümler, 2. Baskı, Barış Yayınları, İzmir, 2013, s. 203.

¹³ **Oğuzman/Öz**, s. 160.

¹⁴ **Hatemi/Gökyayla**, Borçlar Hukuku Genel Bölüm, 5. Bası, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2021, s. 159-161.

¹⁵ Bu iki teori dışındaki teoriler için bkz. **Tandoğan**, Haluk, Türk Mesuliyet Hukuku, 1. Baskı, Vedat Yayıncılık, İstanbul, 2010, s. 74; **Kılıçoğlu**, Ahmet, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 22. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara, 2018, s. 291.

¹⁶ **Tiftik**, Mustafa, Akit Dışı Sorumlulukta Maddi Tazminatın Kapsamı, 1. Baskı, Yetkin Yayıncılık, Ankara, 1994, s. 54; **İmre**, Kusursuz Mesuliyet, s. 12; **Tandoğan**, Mes'uliyet, s. 74-75.

¹⁷ **Antalya**, Borçlar Genel, C. 2, s. 207.

¹⁸ **Tiftik**, s. 54; **İmre**, Kusursuz Mesuliyet, s. 12.

de eleştirilmektedir¹⁹. Örneğin; bisikletli X, Y'nin kontrolündeki köpeğin saldırısı sonucu bisikletinden düşer ve yaralanır. Düştüğü esnada oradan geçen başka bir kişi tarafından bisikleti çalınır. Şart teorisi gereğince, X'in yalnızca bisikletten düşmesi ve köpeğin saldırısı sonucu uğradığı zararlardan değil bisikletinin çalınması sebebiyle uğramış olduğu zararlardan da Y'nin kusursuz sorumluluğu söz konusudur²⁰.

b) Uygun İlliyet Bağı Teorisi

Uygun illiyet bağı teorisine göre, kişinin somut olaydaki fiillerinin olağan hayat akışı ve kişinin hayat tecrübesi göz önüne alındığında, ortaya çıkan zararlara sebebiyet vermiş veya zarar vermeye elverişli olmasının varsayıldığı hallerde uygun illiyet bağı mevcut kabul edilir²¹. Doktrinde baskın olarak uygun illiyet bağı teorisi kabul edilmektedir²².

Uygun illiyet bağının gerçekleşip gerçekleşmediği değerlendirmesi yapılırken, zarara sebebiyet veren failin ortaya çıkacak zararı öngörüp öngörmemesinin bir önemi bulunmamaktadır.

---

¹⁹ **Reisoğlu**, Safa, Türk Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 25. Baskı, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2014, s. 175; **Tekinay**, Selahattin Sulhi/ Akman, Sermet/ **Burcuoğlu**, Haluk/ **Altop**, Atilla, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 7. Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1993, s. 573.

²⁰ Uygun illiyet bağı teorisi açısından X'in köpek tarafından ısırılması ve kaçarken düştüğü için vücut bütünlüğünde oluşan zararda hayvanın fiili arasında bir nedensellik bağının varlığından söz konusu olsa da bisikletinin çalınmasında hayvanın fiilinin bir katkısı bulunmamaktadır. Bu olayda sorumluluk bisikleti çalan kişiye aittir. Bu iki teori dışındaki farklı teoriler için bkz. **Eren**, Fikret, Sorumluluk Hukuku Açısından Uygun İlliyet Bağı Teorisi, Ankara, 1975, s. 35 vd.; **Kılıçoğlu**, Ahmet, s. 291.

²¹ **Eren**, Genel Hükümler, s. 1082; **Atamer**, Yeşim, Haksız Fiillerden Doğan Sorumluluğun Sınırlandırılması, 1. Bası, Beta Yayınevi, İstanbul, 199, s. 33.

²² **Ayan**, s. 263-264; **Atamer**, s. 39; **Oğuzman/ Öz**, C. 2, s. 45-47; **Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop**, s. 573; **İmre**, Kusursuz Mesuliyet, s. 12; **Kılıçoğlu**, Ahmet, s. 291; **İnan**, Ali Naim/ **Yücel**, Özge, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 4. Baskı, Seçkin Yayınları, Ankara, 2014, s. 406; **Tiftik**, s. 54-55; **Tandoğan**, Mes'uliyet, s. 76-77.

104 Hayvan Bulunduranın Sorumluluğunda Hayvan Bulunduran Kavramı

Hâkim her durumda tarafsızca ve objektif bir değerlendirme yaparak zararın ortaya çıkması ihtimalini değerlendirecektir²³.

B) Özel Şartlar

a) Hayvanın Bakım ve Yönetimini Üstlenen Bir Kişinin Olması

Özel şartlardan ilki, hayvan bulunduranın hayvan üzerinde tasarrufa yetkili kişi olmasıdır²⁴. Nitekim hayvan bulunduran ile ilgili kanuni düzenleme, TBK m.67’de, “*Bir hayvanın bakımını ve yönetimini sürekli veya geçici olarak üstlenen kişi, hayvanın verdiği zararı gidermekle yükümlüdür...*” şeklinde ifade edildiğinden zararın giderilmesinden sorumlu tutulacak kişinin, hayvanın zarar vermesini önleyecek tedbirleri bağımsız surette alabilecek kişi olduğu anlaşılmaktadır²⁵.

Özen yükümlülüğü, sorumlu tutulacak kişi ile zararı veren kişi arasındaki hâkimiyet ilişkisinden doğar. Kanun koyucu, bu hâkimiyet ilişkisi sebebiyle dolayı sorumlu tutulacak kişiye gerekli dikkat ve özeni gösterme ödevi yüklemiştir²⁶. TBK m. 67’de ise objektif özen gösterme yükümlülüğü açısından fiilen bu dikkat ve özeni göstermesi gerekli olan kişi hayvan bulunduran olarak kabul edilmektedir²⁷.

b) Zarara Bir Hayvanın Sebebiyet Vermiş Olması

İkinci şart, hayvanın hareket veya davranışları sebebiyle zarar meydana gelmiş olmalıdır²⁸. Ancak madde düzenlemesinde ortaya çıkan zararın bir “hayvanın” fiili sonucunda ortaya çıkması gerekliliği açıkça belirtilmemiştir. Doktrinde sorumluluğun özel şartı olarak,

---

²³ **Keskin Orhan**, s. 40.

²⁴ **Tandoğan**, Mes’uliyet, s. 150.

²⁵ **Eren**, Borçlar Genel, s. 657; **Antalya**, Borçlar Genel, C. 2, s. 291; **Erdoğan**, s. 142

²⁶ **Eren**, Borçlar Genel, s. 519-520.

²⁷ **Tekinay/ Akman/ Burcuoğlu/ Altop**, s. 516; **Antalya**, Borçlar Genel, C. 2, s. 234.

²⁸ **Kaneti**, Selim, Haksız Fiilde Hukuka Aykırılık Unsuru, Kazancı Hukuk Yayınevi, İstanbul, 2007, s. 227, 228 (Hukuka Aykırılık).

hayvanın içgüdüsel fiilinin bulunması gerekli görülmüştür²⁹. Öyle ki, bu görüşe göre hayvanın bir içgüdüsel bir fiili mevcut değilse, ortaya çıkan zararda hayvan bulunduranın sorumluluğuna gidilemeyecektir. Örneğin; sürüdeki keçilerden birinde bulaşıcı bir hastalık söz konusuysa, keçinin sürüden ayrılıp başka birinin hayvanına hastalık bulaştırması halinde zararın tazmin edilmesi için hayvan bulunduran sorumlu tutulamayacaktır³⁰. Çünkü olayda hayvanın içgüdüsel bir fiili mevcut değildir. Ancak diğer şartlar sağlanıyorsa sürüdeki hayvanların sahibi ancak TBK m. 49 uyarınca haksız fiil sorumluluğu ile sorumlu tutulur.

c) Hayvan Bulunduranın Sorumluluktan Kurtuluş Kanıtı Getirememiş Olması

Son şart ise, hayvan bulunduranın kurtuluş kanıtı getirememiş olmasıdır. Hayvan bulunduran, gerekli dikkat ve özeni göstermiş olsa da zararın oluşmasına engel olamayacağını kanıtlayarak sorumluluktan kurtulabilir³¹. Eğer dış bir etken nedeniyle hayvan içgüdüleriyle hareket ederse ve zarar meydana gelirse yine hayvan bulunduran sorumlu olacaktır³². Örneğin, arı soktuğu için canı acıyan atın tepki olarak çiftliği ziyarete gelen kişiye çitme atarak onu yaralaması ya da yanından geçen bir motosikletin gürültüsüyle sıçrayan atın tepkisel olarak oradan geçmekte olan kişinin elini ısırması gibi durumlarda ortaya çıkan zararlarda hayvan bulunduranın sorumluluğuna gidilir.

Ancak, hayvan kendi içgüdüleriyle değil de bir insanın onu harekete geçirecek eylemi sonucu başkasına zarar vermişse, burada hayvanın bulunduranın TBK m. 67 gereğince sorumluluğundan söz edilemez³³. Çünkü zarar doğrudan hayvanın içgüdüsel fiili sonucu değil insan iradesi neticesinde meydana gelmiş olur. Hayvana, bir

---

²⁹ **Berksoy**, İrem, Hayvan İdare Edenin Sorumluluğu, Legal Hukuk Dergisi, 2007, C. 5, S. 55, 2185-2200, s. 2187; **Tandoğan**, Sözleşme Dışı Kusursuz Sorumluluk, s. 131.

³⁰ **Tandoğan**, Mes'uliyet, s. 154.

³¹ **Kılıçoğlu**, Ahmet, s. 397.

³² **Karahasan**, s. 570.

³³ **Eren**, Borçlar Hukuku, s. 634.

106 Hayvan Bulunduranın Sorumluluğunda Hayvan Bulunduran Kavramı

başkasına zarar verecek davranışları yaptıran kişi ise TBK m. 49'da düzenlenen haksız fiil sorumluluğu kapsamında sorumlu tutulur³⁴. Örneğin, köpeği ile gezdiği sırada hayvanını kışkırtarak, karşı tarafa saldırtan kişi bu anlamda TBK m. 67 ile değil m. 49 ile sorumlu tutulacaktır³⁵.

C) Uygun Nedensellik Bağının Bulunması

Hayvan bulunduran kişinin sorumluluğundan bahsedebilmek için, hayvanın hareketi ile ortaya çıkan zarar arasında uygun bir nedensellik bağının bulunması gereklidir. Buna rağmen sorumluluğun gündeme gelmesi açısından nedensellik bağının gerekliliği kanunda belirtilmemiştir. Doktrindeki baskın görüşe göre³⁶; illiyet bağı, sorumluluğu meydana getiren fiil ve ortaya çıkan zarar arasındaki sebep sonuç ilişkisi olarak ifade edilmektedir. TBK m. 67'de; "*hayvan bulunduran, bu zararın doğmasını engellemek için gerekli özeni gösterdiğini ispat ederse sorumlu olmaz*" şeklinde ifade edilerek hayvan sahibinin kusursuz sorumluluğu bulunmasına rağmen, ağır sorumluluktan kurtulabilmesi için kendisine kurtuluş kanıtı sunma imkânı verilmiştir. Dolayısıyla hayvan bulunduran ile meydana gelen zarar arasında illiyet bağı kesileceğinden hayvan bulunduran kusursuz sorumlu tutulamayacaktır.

Hayvan bulunduranın sorumluluğu açısından iki tür illiyet bağı teorisi olduğu düşünülmektedir³⁷. Buna göre ilk illiyet bağı, hayvanın içgüdüsel fiili ile zararı arasındaki illiyet bağıdır³⁸. İkinci illiyet bağı ise hayvan bulunduranın özen yükümlülüğünü yerine getirmemesi sebebiyle ortaya çıkan zarar arasındaki illiyet bağıdır³⁹.

Doktrinde, ilk illiyet bağından söz edebilmek için hayvanın fiili ile zarar verdiği şey arasında doğrudan fiziksel bir temasın bulunması

---

³⁴ **Kılıçoğlu**, Ahmet, s. 399.

³⁵ **Tandoğan**, Mes'uliyet, s. 154; **Keskin Orhan**, s. 49.

³⁶ **Tekinay/ Akman/ Burcuoğlu/ Altop**, s.567; **Antalya**, Gökhan, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 2.Baskı, C. 2, Legal Yayıncılık, İstanbul, 2018, Borçlar Genel, s. 206.

³⁷ **Kılıçoğlu**, Ahmet s. 398; **Eren**, Borçlar Genel, s. 635.

³⁸ **Nomer**, s. 195; **Antalya**, s. 296.

³⁹ **Oğuzman/ Öz**, s. 168-169.

şart olmadığı düşünölmektedir⁴⁰. Nitekim bu göröşe göre; ⁴¹hayvanın saldırgan tavrı sebebiyle ondan korkup kaçarken meydana gelen zararda doğrudan bir zarar olmadığı halde hayvanın fiili ile zarar arasında uygun illiyet bağı olduğu kabul edilir. Ancak illiyet bağı kesen sebepler söz konusuysa, artık illiyet bağı varlığından söz edilemeyecektir.

Örneğin; köpekten korkan kişinin hayvandan kaçtığı esnada depreme yakalanması sonucu yaralanması halinde, illiyet bağı kesen mücbir sebep söz konusudur. Somut olayda, hayvanı bulduran kişi, yaralanan kişinin yaralanmasından sorumlu tutulmayacaktır çünkü illiyet bağı kesilmiştir.

2. HAYVAN BULUNDURAN KAVRAMI

I. Genel Bilgi

818 Sayılı Borçlar Kanunu⁴² m. 56'da sorumlu kişinin belirlenmesi için "hayvan kimin iradesinde ise mesuliyet ona aittir" şeklindeki ifade doktrinde⁴³ ve yargı kararlarında⁴⁴ görüş birliği sağlanmasına engel olmuştur. TBK m. 67 ve m. 68 ile sorumluluğun çerçevesinin genişletilmesi hayvan buldurma kavramına da açıklık getirmiştir.

TBK m. 67 hükmünden anlaşıldığı üzere, hayvan bulduran olarak sorumlu tutulacak kişi doğrudan hayvanın maliki ya da zilyedi

⁴⁰ **Tandoğan**, Mes'uliyet, s. 154.

⁴¹ **Tandoğan**, Mes'uliyet, s. 154.

⁴² R.G., 29.4.1926 T., 359 S.

⁴³ **Aybay**, Aydın/ **Hatemi**, Hüseyin, Eşya Hukuku, 4. Bası, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2014, s. 32; **Tekinay/ Akman/ Burcuoğlu/ Altop**, s. 513; **Kaleli**, Şakir, Hayvan Tutucusunun Sorumluluğu I, Yargıtay Dergisi, C.5, S.2, 1979, s. 331; **Yüce**, Tunay, Roma ve Türk Hukuklarında Hayvanın Yol Açtığı Zararlardan Dolayı Hayvan Tutucusunun Sorumluluğu, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2017, C. 8, S. 2, 393 – 422, s. 396.

⁴⁴ Yargıtay 4. H.D., 06.02.1996 T., E. 1995/9668, K. 1996/908, <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasilstemciWeb/>, Erişim Tarihi: 09.05.2024; Yargıtay, HGK., 07.05.2003 T., E. 2003/4-330, K. 2003/339, www.kazanci.com, Erişim Tarihi: 09.05.2024.

108 Hayvan Bulunduranın Sorumluluğunda Hayvan Bulunduran Kavramı

olmak zorunda değildir. “Hayvan bulunduran” kavramı tercih edilmiş ve o da hayvanın bakımını veya yönetimini geçici veya kalıcı süreliğine üstlenen kişi olarak tanımlanmıştır. Bu sebeple, hayvan bulunduran olarak sorumluluğuna hükmedilecek kişinin hayvan üzerinde fiili hâkimiyeti gerekmektedir⁴⁵. Hayvanın yönetimini üstlenen ve üzerinde tasarruf yetkisi olan kişi, malik olmasa da fiili hâkimiyet sahibi kabul edilir⁴⁶. Öte yandan, hayvanın sadece barınma ve bakım ihtiyaçlarını sağlayan kişinin fiili hâkimiyetinin olduğu söylenemez.

Bu bağlamda; hayvan bulunduran, hayvan üzerinde fiili olarak bir hâkimiyete yani önemli kontrol yetkilerine, hayvan üzerinde karar verebilme gücüne sahip olan kişidir⁴⁷. Bu şekilde, hayvan üzerinde fiili hâkimiyeti olan kişi, hayvanın dolaysız zilyedidir⁴⁸. Dolayısıyla hâkimiyetin sürekliliği aranmadığından, sadece zararın gerçekleştiği anda fiili hâkimiyeti olan⁴⁹ dolaysız zilyet, hayvanın maliki olabileceği gibi kiracısı, hayvanı bir yerden bir yere taşıyan⁵⁰, intifa hakkı sahibi⁵¹, ariyet hakkı sahibi, hayvanı çalan hırsız⁵² olabilir.

Bu kişiler de zilyet olmaları sebebiyle hayvanın üçüncü kişilere verdiği zararlardan sorumludurlar. Ancak bu kişiler dolaysız zilyette olsalar sorumlu tutulabilmeleri için hayvan üzerinde hâkimiyetleri bulunmalıdır. Nitekim avcılıkla uğraşan bir kişi hayvanın peşinden giderken, hayvanın aniden yola çıkması sebebiyle meydana gelen trafik kazasında hayvan bulunduran olarak sorumlu tutulamayacaktır. Çünkü hayvan üzerinde bir hâkimiyeti bulunmamaktadır.

---

⁴⁵ **Erdoğan**, İhsan, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 3. Baskı, Gazi Yayınevi, Ankara, 2017, s. 142.

⁴⁶ **Eren**, Borçlar Hukuku, s. 657.

⁴⁷ **Wagner**, Gerhard, Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, 6. Auflage, München 2013, BGB § 833, N. 30. (**Keskin Orhan**, s. 52'den naklen).

⁴⁸ **Oğuzman/ Öz**, s. 164.

⁴⁹ **Kaleli**, Şakir, Hayvan Tutucusunun Sorumluluğu I, s. 336.

⁵⁰ **Eren**, Borçlar Genel, s. 657, **Kaleli**, s. 335.

⁵¹ **Kılıçoğlu**, Ahmet, s. 447.

⁵² **Oğuzman/ Öz**, s. 168.

Doktrindeki bir diğer görüşe göre, hayvan bulunduran olarak sorumlu tutulacak kişide aranan unsur, bu kişinin hayvandan fayda sağlamasıdır⁵³. Bu görüşe göre hayvandan fayda sağlayan kişi aynı zamanda hayvanın verdiği zararlardan da mesuldür⁵⁴. Doktrinde ileri sürülen-aksi yöndeki görüşe göre, hayvan bulunduran kişinin sadece hayvan üzerinde fiili hâkimiyeti yeterli olup sorumlu tutulabilmesi için ondan maddi-manevi yarar sağlamasına gerek yoktur⁵⁵.

Kanaatimizce de TBK m. 67/m. 68 ile hayvan bulunduran olarak sorumluluk yükletilecek kişinin, hayvan üzerinde önemli yetkilere sahip olması ve fiili hâkimiyeti olması yeterli olup fayda sağlama unsurunu taşımasına gerek yoktur.

II. Hayvan Bulunduranın Gerçek veya Tüzel Kişi Olması

Kanun koyucunun TBK m. 67 maddesinin nihai amacı hayvan bulunduran kişilerin hayvanlarının başkalarına zarar vermelerini önlemek, zarar meydana gelmişse bunun hukuki olarak giderimini sağlamaktır. Kanaatimizce madde düzenlemesi daha çok evcil hayvanlar veya çiftlik hayvan sahipleri bakımından getirilmiştir. Ancak tüzel kişiler de organları aracılığıyla tasarrufta bulunabildiklerinden bir hayvan üzerinde hâkimiyetleri bulunabilir ve hayvan bulunduran olarak sorumlu tutulabilirler⁵⁶.

Belirtilmelidir ki sorumluluk açısından, tüzel kişilerin özel hukuk tüzel kişisi veya kamu hukuku tüzel kişisi olması arasında bir fark öngörülmemiştir⁵⁷. Bu kapsamda hayvanat bahçeleri, dernekler, vakıflar veya şirketler sahip oldukları hayvanların verdikleri zarar dolayısıyla özel hukuk tüzel kişisi olarak sorumlu olurlar⁵⁸.

---

⁵³ **Tandoğan**, Mes'uliyet, s. 152; **Saymen/ Elbir**, s. 428.

⁵⁴ **Kaleli**, Hayvan Tutucusunun Sorumluluğu, s. 335.

⁵⁵ **Antalya**, s. 291.

⁵⁶ **Keskin Orhan**, s. 56.

⁵⁷ **Eren**, Borçlar Genel, s. 723; **Antalya**, s.373; **Metin**, Umut, 6098 sayılı Yeni Türk Borçlar Kanunu Hükümlerine Göre Hayvan Bulunduranın Sorumluluğu, İstanbul Barosu Dergisi, 2012, C. 86, S. 5, 244-261, s. 246.

⁵⁸ **Tandoğan**, Mes'uliyet, s. 152; **Kaleli**, Hayvan Tutucusunun Sorumluluğu I, s. 336; **Eren**, Borçlar Genel, s. 657; "...Ceza

110 Hayvan Bulunduranın Sorumluluğunda Hayvan Bulunduran Kavramı

Doktrinde, bir kamu tüzel kişisi olarak devlete ait polis köpeklerinin başkalarına verdikleri zarar sebebiyle devletin de TBK m. 67 ile sorumlu tutulabileceği düşünülmektedir⁵⁹. Nitekim tüzel kişi, fiillerini organları vasıtasıyla gerçekleştireceğinden hayvan üzerindeki hâkimiyetin de organlar tarafından kurulmuş olması gerekir. Ancak bu görüşe göre eğer belediye, belediyeye ait parktaki gölette bulunan kuğuların bakımını üstlenmiyorsa hayvan bulunduran olarak sorumlu tutulamaz⁶⁰. Öyle ki devletin, fiili hâkimiyeti altında olmayan, sahihsiz hayvanların verdikleri zararlardan hayvan bulunduran olarak sorumlu tutulması adil olmayacaktır⁶¹. Bunun yanında, kamusal hizmetin yerine getirildiği sırada bir zarar ortaya çıktığında tam yargı davasından doğan sorumluluğu saklıdır⁶².

Kanaatimizce de kamu tüzel kişisi olarak devlet organları vasıtasıyla hayvan üzerinde karar verme yetkisine sahip olmakla birlikte, hayvanın yönetimini ve bakımını da sağladığından hayvanın vereceği zarardan hayvan bulunduran olarak sorumlu tutulabilmelidir.

---

soruşturmasının ilk aşamadaki samimi beyanına göre bu köpeğin olay günü yine benzin istasyonundaki kafeste bağlı bulunduğu sırada bir anda fırlayarak davacıların kızı küçük Melike'yi ısırdığı, bu köpeğin benzin istasyonundaki kafeste yaşadığı ve zaman zaman da bu istasyonda başıboş şekilde dolaştığı anlaşılması karşısında davalı şirketin hayvan tutucusu sıfatına sahip olduğu ve bu yönüyle sorumlu tutulması gerektiği açıktır. Açıklandığı şekilde olayın gelişim biçimi ve hayvan idare edenin (hayvan tutucusunun) sorumluluğunu düzenleyen ilkeler birlikte değerlendirildiğinde, davalı şirketin belirlenecek zarardan sorumlu tutulması gerekirken, bu yön gözetilmeksizin yazılı gerekçe ile davalı şirket açısından davanın husus bozmayı gerektirmiştir.” Yargıtay, 3. HD. 17.11.2015 T., E. 2015/274, K. 2015/18147, <https://www.kazanci.com.tr/>, Erişim Tarihi: 09.05.2024.

⁵⁹ **Tandoğan**, Mes'uliyet, s. 152; **Antalya**, Borçlar Genel, s. 292.

⁶⁰ **Tandoğan**, Mes'uliyet, s. 152; **Antalya**, s. 292.

⁶¹ **Kaleli**, Hayvan Tutucusu I, s. 342.

⁶² **Antalya**, s. 372; **Keskin Orhan**, s. 90.

3. YARDIMCI KİŞİLERİN HAYVAN BULUNDURAN OLARAK SORUMLULUĞU

I. Genel Olarak

TBK m. 116 kapsamında yardımcı kişi, borcun ifasına ya da borç ilişkisi sebebiyle doğan bir hakkın kullanılmasına dâhil olan kişi olarak ifade edilir⁶³. Yardımcı kişi, istihdam eden ile üçüncü kişi arasında kurulan bir akdi ifa ederken üçüncü kişiyi bir zarara uğratması halinde TBK m. 116'ya göre sorumlu tutulur⁶⁴. TBK 67'deki sorumluluk ile TBK m. 116'dan doğan sorumluluk arasındaki farklılık kurtuluş kanıtına yöneliktir⁶⁵. Öyle ki, TBK m. 67/2 uyarınca hayvan bulunduran özen görevini yerine getirdiğini ispat ederek sorumluluktan kurtulabilir. Ancak TBK m. 116 gereğince, yardımcı kişilerin sorumluluğunda kurtuluş kanıtı getirilememektedir⁶⁶.

Doktrinde yardımcı kişilerin hayvan bulunduran olarak sorumlu olup olamayacağı hususu tartışmalıdır. Doktrinde bir görüşe göre, malik yardımcı kişiyi seçerken gerekli dikkat ve özen gösterdiğini ve yardımcı kişiyi sadece yapılması gereken işler için yönlendirdiğini ispat etse de sorumluluktan kurtulamaz⁶⁷. Çünkü yardımcı kişiler hayvan sahibinin yönlendirmesiyle hareket ederler⁶⁸. Hayvan sahibi, hayvanın bakımını ve yönetimini yardımcı kişilere devretse bile sorumluluktan kurtulamaz⁶⁹. Dolayısıyla bu görüşe göre bu kişileri doğrudan yönlendiren ve talimat veren kişi hayvan

---

⁶³ **Yönet**, Yağmur Öykü, Türk Hukukunda Yardımcı Kişilerin Fiilerinden Sorumluluk, Yüksek Lisans Tezi, İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi, Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü Hukuk Bölümü, 2019, s. 5.

⁶⁴ **Rezazad**, Yaser, Türk Hukukunda Sorumluluk Kavramı ve Kusursuz Sorumluluk Halleri, Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Hukuk Anabilim Dalı, 2016, s. 52.

⁶⁵ **Yönet**, s. 69.

⁶⁶ **Yönet**, s. 69.

⁶⁷ **Tandoğan**, Mes'uliyet, s. 155.

⁶⁸ **Şenyüz**, Doğan, Borçlar Hukuku Genel ve Özel Hükümler, 8.Baskı, Ekin Yayınevi, Bursa, 2016, s. 94; **Kılıçoğlu**, Ahmet, s. 439.

⁶⁹ **Kılıçoğlu**, Ahmet, s. 438.

112 Hayvan Bulunduranın Sorumluluğunda Hayvan Bulunduran Kavramı

bulunduran olarak sorumlu tutulmalıdır⁷⁰. Ancak yardımcı kişinin kusuru mevcut ise TBK m. 49 gereğince zarar görene karşı sorumlu olur⁷¹. Doktrinde bir diğer yöndeki görüşe göre, sorumluluk açısından yardımcı kişinin, başkası için zilyet veya yardımcı zilyet olmasının değerlendirilmesi gerekir⁷². Bu görüştekilere göre, yardımcı kişi, zilyet yardımcısı ise hayvan bulunduran olarak sorumlu tutulamayacaktır⁷³.

II. Başkası İçin Zilyet Bakımından

Başkası için zilyet, bulundurduğu veya kullandığı şeyi bir başkası adına fiili hâkimiyetinde taşırlar⁷⁴. Yardımcı kişi, hayvan üzerinde aynı veya şahsi hak ileri sürmeksizin, fiili hâkimiyeti varsa başkası için zilyetliği söz konusu olacağından, TBK m. 67 hayvan

---

⁷⁰ “...Toplanan delillere göre, davalı E.’un hayvan sahibi ve aynı zamanda da adam çalıştıran sıfatıyla, oluşan davacı zararından diğer davalı O. ile birlikte sorumlu olduğu anlaşılmaktadır. Davalı E.’un, diğer davalı O.’a talimat vermede ve denetlemede gerekli özeni göstermediği, gereken tedbirleri almadığı açıktır. O halde, davalı E. BK’nun 55.maddesi ve 67. maddesi doğrultusunda bir kurtuluş kanıtı ve delili getirmemiş olup, çahşanı diğer davalı O.’ın eyleminden sorumludur. Mahkemece; davalı O.’ın eylemi nedeniyle davalı E.’un B.K.’nun 55. maddesi ve 67. maddesi hükmü gereğince sorumlu olduğu hususu dikkate alınarak...” Yargıtay, 3. HD., 17.9.2014 T., E. 2014/5132, K. 2014/11997, <https://lexpera.com.tr>, Erişim Tarihi: 10.05.2024.

⁷¹ **Kaleli**, Hayvan Tutucusu I, s. 341.

⁷² **Nomer**, Haluk Nami/ **Ergüne**, Serkan, Eşya Hukuku, Gözden Geçirilmiş 5. Bası, On İki Levha Yayınları, İstanbul, 2018, s. 34-35.

⁷³ **Hatemi/Gökyayla**, s. 259; **Metin**, s. 246; Aşağıda bu konuya ayrıntılı olarak değineceğiz., bkz. s. 14-16.

⁷⁴ **Oğuzman**, M. Kemal/ **Seliçi**, Özer/ **Oktay Özdemir**, Saibe, Eşya Hukuku, 24. Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul 2015, s. 59; **Serozan**, Rona, Eşya Hukuku, 3. Bası, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2014, s. 453.

bulunduran olarak sorumlu tutulur⁷⁵. Nitekim bu şekilde zilyet olanların hayvan üzerindeki hâkimiyeti başkası içindir⁷⁶.

Örneğin; bir veterinerin, hayvanı tedavi ettiği sırada hayvanın klinikte bulunan başka bir kişiyi ısırarak zarar vermesi halinde⁷⁷ veya bir nakliyecinin hayvan taşıdığı sırada hayvanlardan birinin araçtan inerek orada bulunan kişilere zarar vermesi halinde bunların başkası için zilyetlik söz konusu olduğundan, bu kişilerin TBK m. 67 hayvan bulunduran olarak sorumlu olmaları gerekir⁷⁸. Benzer şekilde örneğin, çoban, otlatmak için hayvanları dağa çıkarıp hayvanlarla beraber çoğu vaktini dağda geçiriyorsa bu süreç boyunca başkası için zilyetliği söz konusu olduğundan, hayvan bulunduran olarak sorumlu tutulmalıdır. Ancak çoban, çiftlikteki hayvanların sadece yemini vermekle yetkilendirildiyse zilyet yardımcısıdır ve hayvan bulunduran olarak sorumlu tutulamaz⁷⁹. Bununla birlikte, başkası için zilyet olan kişi, bu tasarrufları malik kişinin talimatı ile gerçekleştirmişse o zaman asıl hak sahibi malik adam çalıştıran sıfatını haiz ise, TBK m. 66 adam çalıştıranın sorumluluğu uyarınca sorumlu tutulur⁸⁰.

Doktrinde bir görüşe göre, asıl hak sahibi tarafından verilen talimat doğrultusunda, iş açıkça yardımcı kişinin kendisine bırakıldıysa veya yardımcı kişinin işi başkasına yaptırılma konusunda yetkisi olmadığı halde üçüncü kişiye iş gördürmesi halinde; asıl hak sahibi, yardımcı kişilerin fiillerinden sorumlu

---

⁷⁵ **Tavşancıl Kalafatoğlu**, Deniz, Hayvan Bulunduranın Sorumluluğu ve Hayvan Hakları, Prof. Dr. İsmet Sungurbey'e Armağan, Borçlar Kanunu Genel Hükümler Konferansları, 2012, C. 2, Ekim 2014, 137-149, s. 142.

⁷⁶ **Oğuzman**, M. Kemal/ **Seliçi Özer/ Oktay Özdemir**, Saibe, Eşya Hukuku, 18. Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2015, s. 59.

⁷⁷ **Yünlü**, s. 112.

⁷⁸ **Tavşancıl Kalafatoğlu**, s. 142.

⁷⁹ **Tekinay/ Akman/ Burcuoğlu/ Altop**, s. 514-515; **Eren**, Borçlar Genel, s. 658; **Erdoğan**, s. 94; **Takcı**, Nesibe, Hayvan Bulunduranın Sorumluluğu, Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk Anabilim Dalı, Kayseri, 2021, s. 73.

⁸⁰ **Antalya**, s. 375-376.

114 Hayvan Bulunduranın Sorumluluğunda Hayvan Bulunduran Kavramı

tutulmaz⁸¹. Örneğin bir veteriner, hayvanın tedavisi için A isimli asistanını yetkilendirmiş ve başkasından yardım alabilmesi konusunda yetki vermemiştir. Asistan A hayvanın tedavisini asistan B'ye devrettiği takdirde, veteriner yardımcı kişilerin fiillerinden sorumlu tutulmayacaktır⁸². Öğretideki diğer yöndeki görüşe göre ise, ifa faaliyetlerini yardımcı kişiye gördüren asıl hayvan bulunduran, bu yardımcı kişinin, alt yardımcı kullanması da dâhil olmak üzere, meydana gelebilecek tüm rizikoları en başta üstlenmiş kabul edilmektedir⁸³. Bu görüşte olanlara göre; hayvanın maliki, bu ilişkiye dâhil edilen yardımcı kişilerden veya bu kişilerin dâhil ettiği alt yardımcı kişilerin fiillerinden dolayı, yardımcı kişilerin fiillerinden sorumluluk hükümlerine göre sorumlu olmalıdır⁸⁴. Buna istinaden dolaysız zilyet ve onların kullandıkları yardımcı kişiler haksız fiil hükümlerine göre sorumlu olmalıdır⁸⁵.

III. Zilyet Yardımcıları Bakımından

Zilyet yardımcısı, bir kimsenin zilyetliğinde bulunan eşyayı kullanan ve buna karşılık hâkimiyet iddiasında bulunmayan kişidir⁸⁶. Öğretideki hayvan bulunduranın zilyet yardımcısı olma durumunun belirlenip, buna göre sorumluluğa hükmedilmesi gerektiğini savunan görüşe göre⁸⁷; hayvan üzerinde fiilî hâkimiyeti bulunmaksızın, genellikle hizmet nedeniyle hayvana bakmakla yükümlü kişi zilyet değildir. Bu nedenle, zilyetliğe dayalı karinelerden yararlanamaz⁸⁸. Asıl hak sahibi ne talimat verirse bu kişiler onu yapmak zorundadır. Bu nedenle zilyet yardımcıları hayvan üzerinde doğrudan kontrol

---

⁸¹ **Portmann**, Peter, Organ und Hilfsperson im Haftpflichtrecht, Abhandlungen zum Schweizerischen Recht: Heft 335, Berlin, Verlag Stämpfli & Cie, 1958, s. 48. (**Yünlü**, s. 145'ten naklen).

⁸² Eike Bleckwenn, Die Haftung des Tierarztes im Zivilrecht, Berlin – Heidelberg, SpringerVerlag, 2014, s. 86. (**Yünlü**, s. 113'ten naklen).

⁸³ **Yünlü**, s. 146.

⁸⁴ **Antalya**, s. 306.

⁸⁵ **Yünlü**, s. 146.

⁸⁶ **Oğuzman/ Seliçi/ Oktay- Özdemir**, Eşya Hukuku, s. 60.

⁸⁷ **Nomer/Ergüne**, s. 34-35.

⁸⁸ **Oğuzman/Öz**, s. 163; **Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir**, s. 60.

sahibi olamadıkları için hayvan bulunduran olarak sorumlu tutulamazlar⁸⁹.

Örneğin, bir veteriner kliniğinde çalışan, hayvanı sadece besleyip, temizliği ile ilgileniyorsa TBK m. 67'ye göre sorumlu tutulamayacaktır⁹⁰. Bir Yargıtay kararında⁹¹, zilyet yardımcılarının, hayvan bulunduran olarak sorumlu olmayacağı yönünde karar verildiği görülmektedir. Nitekim kararda; "...Hayvan idare etmekten amaç ondan iktisaden ve fiilen yararlanmaktır. Buna mukabil, hayvanın bakıcısı, hayvandan iktisaden faydalanmak maksadıyla onun zilyedi olmadığı ve sadece yardımcı sayıldığı için (hayvanı idare eden) sayılamaz. Onun için bakıcı TBK m 67'ye göre sorumlu değildir; kişisel kusurları varsa ancak TBK m.49 gereğince sorumlu olabilir..." şeklinde ifade edilmiştir.

Benzer yönde, 818 Sayılı Borçlar Kanununun uygulandığı dönemde Yargıtay 4. Hukuk Dairesi'nin 06.02.1996'da almış olduğu bir kararda, "...İki yıldır bakımını üstlendiği köpeğin, bakıcısının elinden kurtularak başkasını ısırması halinde BK m. 56'da belirtildiği üzere kusursuz sorumluluk hükümlerine göre hayvan sahibi sorumlu olacak ancak kusuru varsa hayvanın bakımını fiilen üstlenen bakıcı da sorumlu olabilecektir..."⁹² denilerek, zilyet yardımcısının ancak kusuru olduğu takdirde sorumlu tutulabileceği ifade edilmiştir. Bir Yargıtay kararında da, çobanın yapmış olduğu işlerin sadece yardımcı olarak kabul edilmesi gerektiğinden zilyet yardımcısı olarak değerlendirilmesi ve bu sebeple

⁸⁹ **Metin**, s. 246.

⁹⁰ **Metin**, s. 246; **Tavşancıl Kalafatoğlu**, s. 139.

⁹¹ "...Olay sırasında barın kapalı olduğu ve buna rağmen davacının bara girmek istediği anlaşılmakta ise de; bahçe kapısının açık olması ve saldırgan bir köpeğin kapısı açık bara bırakılması bakıcının özensizliğini (kusurunu) gösterir. Bakıcının bu kusurlu davranışından ise köpeğin sahibi olan davalı da hukuken sorumludur (BK. md. 55,56). Öte yandan, davacının çalışır halde olmayan bara girmek istemesi ve bu konuda özensiz davranması şeklinde tezahür eden kusurlu hareketi ise (davalının sorumluluğunun niteliği itibariyle) illiyet bağıını kesecek boyutta kabul edilemez." Yargıtay 4. H.D, 06.02.1996 T., E. 1995/9668, K.1996/908, <https://www.lexpera.com.tr/>, Erişim Tarihi: 10.05.2024.

⁹² **Gökcan**, Hasan Tahsin, Haksız Fiil Sorumluluğu ve Tazminat Hukuku, 3. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2010, s. 326.

116 Hayvan Bulunduranın Sorumluluğunda Hayvan Bulunduran Kavramı

hayvan bulunduran olarak sorumlu tutulamayacağı belirtilmiştir⁹³. Kanaatimizce, Yargıtay içtihatları da göz önüne alındığında çalıştırılan yardımcı kişinin değil, bu kişilere doğrudan talimat veren kişinin hayvan bulunduran olarak sorumlu olması gerekmektedir. Hayvan bulunduran zarar görene ödediği tazminatı, yardımcı kişilere kusurları oranında rücu edebilir⁹⁴.

Sonuç olarak hayvan tarafından verilen zarar, zilyet yardımcısının hâkimiyetinde iken ortaya çıkmışsa hayvan sahibi TBK m. 67 gereğince sorumlu olur. Ancak aralarındaki sözleşmeye dayanarak yardımcısına rücu edebilmesi mümkündür. Bu durumda yardımcı kişi kusurlu olmadığını ispat ederse hayvan sahibi rücu hakkını kullanamayacaktır⁹⁵.

IV. Hayvan Bulunduran Diğer Kişilerin Sorumlulukları

Hayvanın sebep olduğu zarar sebebiyle hayvan bulunduran, bazı hallerde tazmin ettiği zararın tamamını veya bir kısmını başkasına yükleyebilir⁹⁶. Böyle durumlarda, hayvan üzerinde karar verme yetkisinin kime tanındığı, kimin menfaat sağladığı veya hayvanın kaybının ekonomik maliyetini kimin üstlendiği sorumluluk için önemli emarelerdir⁹⁷. Örneğin; kişi hayvan için sorumluluk sigortası yaptırdığında, bu maliyetleri üstlenmesi nedeniyle hayvanın bakımını üstlenmiş olur. Bu sorumluluk türü sebep sorumluluğudur⁹⁸. Hayvan tarafından bir zarar meydana geldiğinde hayvanı bulunduran, zararı tazmin eder ancak sigortacıya karşı rücu saklıdır⁹⁹.

---

⁹³ Yargıtay, 3. HD., 17.9.2014 T, E. 2014/5132, K. 2014/11997, <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasilstemciWeb/>, Erişim Tarihi: 11.05.2024.

⁹⁴ **Kaleli**, Hayvan Tutucusu I, s. 341.

⁹⁵ **Tandoğan**, Mes'uliyet, s. 157.

⁹⁶ **Kaleli**, Şakir, Hayvan Tutucusunun Sorumluluğu II, Yargıtay Dergisi, C. 5, S. 3, 1979, Hayvan Tutucusunun Sorumluluğu II, 515-530, s. 525.

⁹⁷ **MüKoBGB/Wagner** BGB § 833, N. 31. (**Keskin Orhan**, s. 52'den naklen).

⁹⁸ **Tandoğan**, Mes'uliyet, s. 157.

⁹⁹ **Kaleli**, Hayvan Tutucusunun Sorumluluğu II, s. 526.

Ayrıca TBK m. 67/3 hükmünde, “*bir başkası veya bir başkasına ait hayvan tarafından ürkütülmüş olursa*” denilerek **hayvan bulunduranın bu kişilere** rücu talebinde bulunulabileceği belirtilmiştir. TBK m.73 uyarınca, rücu hakkı zarar miktarının tamamının ödendiği ve birlikte sorumlu kişinin öğrenildiği tarihten başlayarak iki yılın ve herhalde tazminatın tamamının ödendiği tarihten başlayarak on yılın geçmesiyle zamanaşımına uğramaktadır. Zamanaşımı, borçluyu korumayı amaçlayan bir düzenleme olup alacaklının, kanunda öngörülen süre içinde alacak hakkını kullanmaması durumunda, bu hakkını dava yoluyla talep etme imkânını kaybetmesi anlamına gelir¹⁰⁰. Zararı tazmin etmekle yükümlü olan, birden fazla kişiye rücu edebilmesi mümkünse bu kişilerin tamamının öğrenilmesi gereklidir. Birlikte sorumlu olduğu öğrenilen kişiler açısından rücu zamanaşımı işlemeye başlayacaktır¹⁰¹.

Birden çok hayvan bulunduran söz konusu ise hayvan bulunduranlardan birinin zararı gidermesi halinde, giderimi sağlayan diğerlerinden payları oranında sorumlu oldukları zararın kendisine ödenmesini talep edebilir¹⁰². Nitekim TBK m. 62’de tazminatın kendi payına düşen kısmından fazlasını ödeyerek zararı gideren kişinin, fazla ödemiş olduğu kısmı diğer müteselsil sorumlu üçüncü kişilerden rücu edilebileceği ifade edilmiştir.

Hayvan bulunduran bazen tek bir kişiyken kimi zaman birden fazla kişi hayvan bulunduran sıfatını haiz olabilir. Örneğin, bir ineğin sütünden faydalanmak için geçici olarak bir başkası tarafından kiralanması halinde ineğin maliki, kiracı ile birlikte inekle ilgileniyorsa, inek üzerinde hala bakım ve yönetim yetkilerine sahipse ikisinin de hayvan üzerinde dolaysız zilyetliği söz konusu olur.

---

¹⁰⁰ **Nart**, Serdar, Haksız Fiillerde Zamanaşımına İlişkin Hükümün Değerlendirilmesi (TBK. m. 72), Prof. Dr. Cevdet Yavuz’a Armağan, Özel Hukuk Sempozyumu Özel Sayısı, 2011, s. 228.

¹⁰¹ **Ünlütepe**, Mustafa, Organizasyon Sorumluluğu, 1.Baskı, Legal Yayıncılık, İstanbul, 2016, s. 555.

¹⁰² **Kaleli**, Hayvan Tutucusunun Sorumluluğu II, s. 526.

118 Hayvan Bulunduranın Sorumluluğunda Hayvan Bulunduran Kavramı

Böylece hayvanın verdiği zararlardan da TBK m. 61 gereğince hayvan bulunduran olarak müteselsil sorumlulukları gündeme gelebilir¹⁰³.

Ayrıca hayvan bulunduran olma niteliklerini taşımasa da hayvanı korkutarak veya kışkırtarak zarara yol açmasına sebep olan kişilerin dış ilişkide TBK m. 61 uyarınca müteselsil sorumlulukları vardır. Ancak bu kişilerin korkutma veya kışkırtma fiilleri illiyet bağını kesecek şekilde olmamalıdır. Nitekim bu durumda, hayvanın verdiği zarar kışkırtma veya ürkütme sebebiyle ortaya çıkmamışsa bu kişilerin sorumluluklarından bahsedilemez¹⁰⁴. Diğer müteselsil sorumluluk hallerinde olduğu gibi, hayvan bulunduran, tazminatın payına düşeninden fazlasını ödemediği takdirde zilyet yardımcısına rücu edebilir¹⁰⁵. Dolayısıyla hayvan bulunduran ile aralarında hizmet ilişkisi bulunan yardımcı kişinin ya da bağımsız üçüncü kişinin kusurlu hareketleri (hayvanı ürkütme vb.) sebebiyle hayvan zarar meydana getirmiş ise durumun ispatlanması halinde bu kişilere rücu etme imkânı elde edecektir. Hayvanı, hal ve şartlara göre, gerekli bulunan özenle gözetmiş olduğunu ya da bu özen gösterilmiş olsaydı bile, zararın önlenemeyeceğini ispat yükü hayvan bulundurana aittir ispatladığı takdirde sorumluluktan kurtulur¹⁰⁶.

Hayvanın birden fazla sahibi olması durumunda özen yükümlülüğüne aykırı davranılması sebebiyle TBK. m. 61 kapsamında müteselsil sorumluluk gündeme gelir¹⁰⁷. Birden fazla kişinin hayvan bulunduran olduğu hallerde müteselsilen sorumlu tutuldukları için dava tamamına, birkaçına veya yalnızca birine karşı açılabilir¹⁰⁸. Birden çok kişinin hayvan bulunduran olarak sorumlu olup olmadığı hususu, hayvan üzerindeki hâkimiyetin uygulandığı zamana bakılarak değerlendirilmelidir.¹⁰⁹ Bu değerlendirmeye göre

---

¹⁰³ **Eren**, Borçlar Genel, s. 658, **Antalya**, Borçlar Genel, C. 2, s. 292, **Oğuzman/ Öz**, C. 2, s. 166,

¹⁰⁴ **Kılıçoğlu**, Ahmet, s. 412.

¹⁰⁵ **Kaleli**, Hayvan Tutucusunun Sorumluluğu II, s. 526.

¹⁰⁶ **Antalya**, s. 297.

¹⁰⁷ **Karahasan**, s. 575.

¹⁰⁸ **Kılıçoğlu**, Ahmet, s. 318-319; Müteselsil sorumluluk için bk. **Oğuzman/Öz**, C. 2, s. 293 vd.

¹⁰⁹ **Keskin Orhan**, s. 52.

hayvan üzerinde fiili hâkimiyeti olan kişilere tazminatın tamamını veya kendi ödemesi gereken payının fazlasını ödemiş olan kişi diğer müteselsil sorumlulara rücu edilebilir. Şayet, hayvan bulunduranın maddi veya manevi tazminat davası henüz açılmadan ölürse mirasçılara karşı dava açılır. Yükümlülük mirasçılara geçer¹¹⁰.

Bir hayvanın bakımı ve yönetimi ile birden fazla kişi ilgileniyorsa hayvanın vereceği zarardan müteselsilen sorumlu olurlar¹¹¹. Örneğin; hayvanın bu kişilerin miras ortaklığında olması¹¹²veya aynı evde yaşayanları bir evcil hayvanın bakımını ve yönetimini üstlenmeleri¹¹³ gibi durumlarda müteselsil sorumlulukları söz konusu olmaktadır¹¹⁴. Örneğin, evli bir çiftin evlerinin bahçesindeki köpeğin, bir kişiye saldırması halinde veya kesimhanede çalışan iki kasabın kurban kesimi yapacakları sırada hayvanın kaçarak çevredekilere zarar vermesi sonucu hayvan bulunduran olarak ikisinin de müteselsil sorumlu tutulmaları gerekecektir. Ancak bu kişilerin birlikte sorumluluklarına hükmedilmek için hayvan bulunduranın sorumluluğuna dair diğer şart olan kurtuluş kanıtı getirememiş olmaları da gerekir¹¹⁵.

SONUÇ

Objektif özen yükümlülüğüne dayanan ve kusursuz sorumluluk hallerinden biri olan hayvan bulunduranın sorumluluğu TBK m. 67 ve m. 68' de yer almaktadır. Çalışmamızın ilk kısmında hayvan bulunduranın sorumluluğa hükmedebilmek için genel ve özel şartlar açıklığa kavuşturulmaya çalışılmıştır. Şartlardan biri olan illiyet bağı noktasında, BK m. 56/1' de hayvan bulundurana ikinci tür bir kurtuluş kanıtı getirme imkânı sağlanmıştı. İkinci tür kurtuluş kanıtı ile kastedilen imkân, hayvan bulunduranın gerekli özeni

¹¹⁰ **Pekcantez**, Hakan/ **Atalay**, Oğuz/ **Özekes**, Muhammet, Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı, 6. Baskı, Vedat Yayıncılık, İstanbul, 2018, s. 69.

¹¹¹ **Keskin Orhan**, s. 54.

¹¹² **Antalya**, s. 374.

¹¹³ **Oğuzman/Öz**, s. 164.

¹¹⁴ **Eren**, Borçlar Genel, s. 658.

¹¹⁵ **Brehm**, Roland, Berner Kommentar zum schweizerischen Privatrecht, 4. Auflage, Bern 2013. (**Keskin Orhan**, s. 55'ten naklen).

120 Hayvan Bulunduranın Sorumluluğunda Hayvan Bulunduran Kavramı

gösterseydi dahi zararın doğacağını ispat ederek sorumluluktan kurtulabilseydi. TBK m. 67' de, hayvan bulunduran açısından ikinci tür bir kurtuluş kanıtı getirilmesinin mümkün olmaması daha isabetli olmuştur.

Öyle ki, hayvan bulunduran gerekli özeni göstermiş olsa bile mücbir sebep, zarar görenin ağır kusuru ve üçüncü kişinin ağır kusuru gibi illiyet bağına kesildiği hallerde yine zarar ortaya çıkabilir. TBK m. 67 ile böyle durumlarda hayvan bulundurana, illiyet bağına kesen hallerde tazmin ettiği zararı hayvanı ürküten üçüncü kişilere rücu edebilme imkânı verilerek daha adil bir çözüm yolu sağlanmıştır.

Diğer yandan, maddede hayvanın bakım ve yönetimini üstlenen kişilere hayvan bulunduran vasfı tanımlanmış olsa da doktrindeki tartışmalar neticesinde yardımcı kişilerin hangilerinin bu maddeyle sorumlu tutulup tutulmayacağı konusunda görüş birliği sağlanamamıştır. Yargıtay kararlarına ve doktrinde baskın görüşe bakıldığında; başkası için zilyet veya zilyet yardımcısı olarak bir ayırım gözetilmeksizin yardımcı kişilerin hayvan bulunduran olarak sorumlu tutulamayacağı kanaatinde oldukları görülmektedir.

Doktrindeki azınlık görüşe katılmakta olup bizce de yardımcı kişinin başkası için zilyet veya zilyet yardımcısı olma durumunun araştırılmalıdır. Yardımcının başkası için zilyet olduğu kanaatine varılması halinde TBK m. 67 gereğince hayvan bulunduran olarak sorumlu tutulur.

Nihayet, tüm bu açıklamalar bir bütün olarak ele alındığında, hayvan bulunduranın sorumluluğunda hayvan bulunduran kavramının çok sayıda tartışmayı beraberinde getirdiği ve bu tartışmaların doktrinde görüş ayrılıklarına sebep olduğu görülmektedir. Tartışılmaz olansa hayvanın verdiği zararlar sebebiyle kanun nezdinde muhakkak birinin sorumluluğuna gidilebileceğinin mümkün olmasıdır. Sorumluluk, her zaman hukukun adaleti sağlamak amacıyla el atması gereken bir husus olacaktır.

KAYNAKÇA

Akıntürk, Turgut / **Ateş Karaman**, Derya, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Özel Borç İlişkileri, 27. Baskı, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2018.

Antalya, Gökhan, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 2. Baskı, C. 2, Legal Yayıncılık, İstanbul, 2018.

Atamer, Yeşim, Haksız Fiillerden Doğan Sorumluluğun Sınırlandırılması, 1. Bası, Beta Yayınevi, İstanbul, 1996.

Aybay, Aydın, Borçlar Hukuku Dersleri Genel Bölüm, On Dördüncü Basıdan Tıpkı On Beşinci Bası, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2020.

Aybay, Aydın/**Hatemi**, Hüseyin, Eşya Hukuku, 4. Bası, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2014.

Berksoy, İrem, Hayvan İdare Edenin Sorumluluğu, Legal Hukuk Dergisi, 2007, S. 55, s. 2185-2200.

Bolat, Elif, Türk Hukukunda Bir Kusursuz Sorumluluk Türü Olarak Objektif Özen Ödevine Dayalı Sorumluluk, Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı, Samsun, 2018.

Çelebi, Funda, Haksız Fiil Sorumluluğu (Unsurlar, Tazminat, Hukuka Aykırılığı Kaldıran Haller, Zamanaşımı, Yargılama), Borçlar Kanunu Genel Hükümler Konferansları II, Prof. Dr. İsmet Sungurbey'e Armağan, İstanbul Barosu Yayınları, 2014, s. 13-27.

Erdoğan, İhsan, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 3. Baskı, Gazi Yayınevi, Ankara, 2017.

Eren, Fikret, Sorumluluk Hukuku Açısından Uygun İlliyet Bağı Teorisi, Ankara, 1975 (Uygun İlliyet).

Eren, Fikret, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 20. Baskı, Yetkin Yayıncılık, Ankara, 2016 (Borçlar Genel).

Gökcan, Hasan Tahsin, Haksız Fiil Sorumluluğu ve Tazminat Hukuku, 3. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2010.

Günay, Cevdet İlhan, Türk Borçlar Kanunu Şerhi, Gözden Geçirilmiş 2. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2015.

Hatemi, Hüseyin / **Gökyayla**, Emre Borçlar Hukuku Genel Bölüm, 5. Bası, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2021.

İnan, Ali Naim/ **Yücel**, Özge, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 4. Baskı, Seçkin Yayınları, Ankara, 2014.

122 Hayvan Bulunduranın Sorumluluğunda Hayvan Bulunduran Kavramı

Kahveci, Nalan, İstanbul Şerhi: Türk Borçlar Kanunu-Genel Hükümler, 2. Baskı, C. 1, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2018.

Kaleli, Şakir, Hayvan Tutucusunun Sorumluluğu I, Yargıtay Dergisi, C. 5, S. 2, 1979, s. 313-342 (Hayvan Tutucusunun Sorumluluğu I).

Kaleli, Şakir, Hayvan Tutucusunun Sorumluluğu II, Yargıtay Dergisi, C. 5, S. 3, 1979, s. 515-530 (Hayvan Tutucusunun Sorumluluğu II).

Kaneti, Selim, İsviçre Federal Mahkemesinin Borçlar Hukuku Kararları, BATIDER, 1971, C. 6, S. 2, s. 351- 391.

Kaneti, Selim, Haksız Fiilde Hukuka Aykırılık Unsuru, Kazancı Hukuk Yayınevi, İstanbul, 2007, s. 227, 228 (Hukuka Aykırılık).

Karahasan, Mustafa Reşit, Sorumluluk Hukuku (Kusura Dayanmayan Sözleşme Dışı Sorumluluk), Ankara, 1995.

Kayar, İsmail, Borçlar Hukuku Genel Hükümler- Özel Borç İlişkileri, 10. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2015.

Keskin Orhan, Merve, Türk Borçlar Hukukunda Hayvan Bulunduranın Sorumluluğu, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Özel Hukuk Anabilim Dalı, İstanbul, 2019.

Kılıçoğlu, Ahmet, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 22. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara, 2018.

Kılıçoğlu, Kumru, Hayvan Haklarına İlişkin Olarak Borçlar Kanunu Tasarısı'ndaki Düzenleme-Hayvanı Öldürme ya da Etkisiz Hale Getirme, Ankara Barosu Dergisi, 2010, Y. 68, S. 4, s. 335-340.

Kılıçoğlu, Mustafa, Sorumluluk Hukuku (Sözleşme Dışı Sorumluluk), 1. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara, 2002.

Metin, Umut, 6098 sayılı Yeni Türk Borçlar Kanunu Hükümlerine Göre Hayvan Bulunduranın Sorumluluğu, İstanbul Barosu Dergisi, 2012, C. 86, S. 5, s. 244-261.

Nart, Serdar, Haksız Fiillerde Zamanaşımına İlişkin Hükmün Değerlendirilmesi (TBK m. 72), MÜHFHAD, 6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu Hükümlerinin Değerlendirilmesi Sempozyumu, Prof. Dr.

Cevdet YAVUZ'a Armağan, 2011, Özel Hukuk Sempozyumu Özel Sayı, s. 227-248.

Nomer, Haluk Nami, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 16. Bası, Beta Yayınevi, İstanbul, 2018.

Nomer, Haluk Nami/ **Ergüne**, Mehmet Serkan, Eşya Hukuku, Gözden Geçirilmiş 5. Bası, On İki Levha Yayınları, İstanbul, 2018.

Oğuzman, M. Kemal/ **Seliçi**, Özer/ **Oktay Özdemir**, Saibe, Eşya Hukuku, 24. Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2015.

Oğuzman, M. Kemal / **Öz**, M. Turgut, Borçlar Hukuku Genel Hükümler 6098 sayılı Yeni Türk Borçlar Kanunu'na Göre Güncellenip, Genişletilmiş 12. Baskı, C. 2, Vedat Yayıncılık, İstanbul, 2016.

Oral, Tuğçe, Veteriner Hekimin Sözleşme Dışı Sorumluluğu, TAAD, 2014, Y. 5, S. 16, s. 319-335.

Pekcanitez, Hakan/ **Atalay**, Oğuz/ **Özekes**, Muhammet, Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı, 6. Baskı, Vedat Yayıncılık, İstanbul, 2018.

Rezazad, Yaser, Türk Hukukunda Sorumluluk Kavramı ve Kusursuz Sorumluluk Halleri, Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Hukuk Anabilim Dalı, Erzurum, 2016.

Serozan, Rona, Eşya Hukuku, 3. Bası, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2014.

Şenyüz, Doğan, Borçlar Hukuku Genel ve Özel Hükümler, 8. Baskı, Ekin Yayınevi, Bursa, 2016.

Takcı, Nesibe, Hayvan Bulunduranın Sorumluluğu, Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk Anabilim Dalı, Kayseri, 2021.

Tandoğan Haluk, Türk Mesuliyet Hukuku, 1961 Yılı Birinci Basıdan Tıpkı Bası, Vedat Yayıncılık, İstanbul, 2010 (Mes'uliyet).

Tandoğan, Haluk, Kusura Dayanmayan Sözleşme Dışı Sorumluluk, Turhan Kitabevi, Ankara 1981(Kusura Dayanmayan Sözleşme Dışı Sorumluluk).

Tavşancıl Kalafatoğlu, Deniz, Hayvan Bulunduranın Sorumluluğu ve Hayvan Hakları, Prof. Dr. İsmet Sungurbey'e

124 Hayvan Bulunduranın Sorumluluğunda Hayvan Bulunduran Kavramı

Armağan, Borçlar Kanunu Genel Hükümler Konferansları, 28-29 Nisan 2012, C. 2, Ekim 2014, s. 137-149.

Tekinay, Selahattin Sulhi/**Akman**, Sermet/**Burcuoğlu**, Haluk/**Altıp**, Atilla, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 7. Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1993.

Tiftik, Mustafa, Akit Dışı Sorumlulukta Maddi Tazminatın Kapsamı, 1. Baskı, Yetkin Yayıncılık, Ankara, 1994.

Uyumaz, Alper, Bir Hukuk Sorunsalı Olarak Güncel Gelişmeler Işığında Türkiye’de Hayvan Hakları, GÜHFD, 2016, C. 20, S. 3, s. 133-184.

Ünlütepe, Mustafa, Organizasyon Sorumluluğu, 1. Baskı, Legal Yayıncılık, İstanbul, 2016.

Velidedeoğlu, Hıfzı Veldet/**Özdemir**, Refet, Türk Borçlar Kanunu Şerhi, Genel- Özel, 1. Baskı, Yargıtay Yayınları, Ankara, 1987.

Yüce, Tunay, Roma ve Türk Hukuklarında Hayvanın Yol Açtığı Zararlardan Dolayı Hayvan Tutucusunun Sorumluluğu, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2017, C .8, S .2, s. 393-422.

Yünlü, Semih, Yardımcı Kişilerin Fiillerinden Sorumluluk, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı, İstanbul, 2018.

Yönet, Yağmur Öykü, Türk Hukukunda Yardımcı Kişilerin Fiillerinden Sorumluluk, Yüksek Lisans Tezi, İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi, Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü Hukuk Bölümü, Ankara, 2019.

Zevkliler, Aydın/ **Ertaş**, Şeref/ **Havutçu**, Ayşe/ **Aydoğdu**, Murat/ **Cumalıoğlu**, Emre, Borçlar Hukuku Genel Hükümler ve Özel Hükümler, 2. Baskı, Barış Yayınları, İzmir, 2013.